GETUIGENIS

TIJDSCHRIFT VOOR BIJBELS-LITURGISCHE VROOMHEID

ZESDE JAARGANG - NR 1 - 1961

Ten geleide

DOOR DOM AMBROSIUS VERHEUL O.S.B.

Met gunstige vooruitzichten begint *Getuigenis* haar zesde jaargang: het aantal abonné's is nog steeds groeiende en het contact met de lezers wordt met de dag intenser. Getuigenis is haar kinderziekten flink te boven gekomen en begint zich geleidelijk aan een vaste plaats te veroveren in de bijbelbeweging van Nederland en Vlaanderen; behalve de artikelen van meer beschouwende aard zijn daar de meer praktische rubrieken als schema's voor bijbelclubs en bijbelwaken, kroniek van de bijbelbeweging en de tijdschriftenschouw zeker niet vreemd aan. Ook de in het vorige nummer ingesloten lijst voor de dagelijkse bijbellezing in het gezin beoogde niets anders dan een praktische dienst te bewijzen aan al degenen die in een dagelijks contact met de bijbel het nieuwe kerkelijk jaar willen doorbrengen. [1]

De aflevering die wij onze lezers bij het begin van deze jaargang mogen aanbieden, draagt wel een heel eigen kenmerk. In grotere mate dan de nummers die Getuigenis tot nog toe publiceerde, staat volop in de actualiteit; het wil nl. *de plaats* behandelen *van de bijbel in het christelijk leven.*
In een eerste tweetal artikelen doet zij dat meer fundamenteel. Pius Drijvers geeft ons geen résumé van een dor traditioneel dogmatisch tractaatje over de inspiratie, doch gaat na wat dit geïnspireerd zijn van de bijbel voor de lezer betekent: al gelovig lezende komt hij in contact met de zich openbarende God die hem persoonlijk aanspreekt en zijn Woord, dat is het Woord der verlossing, tot hem richt. Bijbellezen is dus religieus contact met de zich tot ons richtende God, moet dus in laatste instantie gebed zijn. En hierbij sluit dan prachtig het

[1] Dat deze tabel in een behoefte voorzag, moge blijken uit het feit dat er in enkele weken 6000 nabestellingen binnenkwamen.

artikel aan van Prof. De Haes over *Bidden in bijbelse geest,* waarin als kern-idee naar voren wordt gebracht, dat bidden niet zozeer is een monoloog van de mens met de Zwijgende God, doch een dialoog, waarbij God het eerst zijn Woord tot ons richt en wij in een ontvankelijke geloofshouding aanvaarden en antwoorden.

De volgende twee artikels zijn meer concreet bedoeld en gaan na op welke wijze de bijbel op middelbare school en in gezin de plaats kan krijgen die haar toekomt. H. Kooyman, die een zeer mooie collectie handboeken voor het godsdienstonderwijs op zijn actief heeft staan (*Zoekt eerst het Rijk Gods.* Bijbels-liturgische katechese voor het voortgezet onderwijs, in 4 delen: *De voorbereiding van het Rijk Gods, De grondvesting van het Rijk Gods, De ontwikkeling van het Rijk Gods, De voltooiing van het Rijk Gods,* 's Hertogenbosch, Malmberg), houdt hier een met redenen omkleed pleidooi voor de heilshistorische methode (boven de thematische) in de katechese.

De artikels van Prof. Pauwels en pastoor Vanbergen, ofschoon in een geheel verschillende toon geschreven, mogen wij als een voorlopige peiling beschouwen en een uiteraard onvolledig antwoord op de vraag: in hoeverre is in onze dagen in Nederland en Vlaanderen de bijbelse vernieuwing doorgedrongen. Prof. Pauwels doet dit aan de hand van een enquête die vorig jaar over bijbelclubs in Nederland gehouden werd. Het antwoord van pastoor Vanbergen moge misschien wat pessimistisch klinken, het geeft toch voldoende positieve richtlijnen, hoe de bijbelbeweging wel tot doorbraak kan komen. Wij zijn blij, dat ook hier weer op een nauwere samenwerking tussen de exegeten van Noord- en Zuid-Nederland wordt aangedrongen, en nog veel meer, dat men de wenselijkheid hiervan ook in het Noorden begint in te zien (cf. de kroniek van de bijbelbeweging).

Ten slotte wil dit nummer U ook helpen bij uw Adventsbeleving. Daarom is in dit nummer een bijbelwake opgenomen rond het thema van de Adventsverwachting en een kort beschouwend artikel over het geloofsleven van Maria.

Voor de leiders van bijbelclubs geven wij een derde serie schema's, samengesteld door Dr. A. van der Kun. De nieuwe abonné's maken wij er attent op, dat deze cyclus in het derde nummer van de vorige jaargang begonnen is, waar men ook de inleidende verantwoording kan vinden (blz. 230).

De bijbel is geïnspireerd

DOOR PIUS DRIJVERS O.C.S.O.

Het ligt niet in de bedoeling om in dit artikel een gecomprimeerd inspiratie-tractaat te geven. Een dergelijke uiteenzetting kan men gemakkelijk vinden in het *Bijbels Woordenboek* of in *De wereld van de Bijbel.* Mijn bedoeling is het om in enkele kanttekeningen uiting te geven aan overpeinzingen en reflecties betreffende het geïnspireerde karakter van de Bijbel, vooral wat betreft de aktualiteit, de ‚leefbaarheid' van het inspiratie-begrip. Want dé grote vraag die steeds weer wordt opgeroepen, is toch: wat betekent de inspiratie voor mij, als gelovige van de twintigste eeuw.

I

Allereerst wil ik opmerken dat het steeds meer duidelijk wordt dat in de gangbare uiteenzettingen van de inspiratie-leer het accent eenzijdig geplaatst is op het intellectuele doorvorsen van het *hoe* der inspiratie. Bovendien wordt inspiratie hier dan vooral beschouwd in zeer beperkte zin, namelijk als de vroeger eens plaats gehad hebbende inwerking van God op de gewijde schrijver. De bezinning op het ontstaan van het geïnspireerde geschrift is natuurlijk noodzakelijk en onmisbaar. Maar men heeft het feit der schriftinspiratie dermate geïsoleerd van het bredere heilshandelen Gods met zijn volk, dat de schriftinspiratie een apart, losstaand verschijnsel is geworden, dat men in zijn eigenheid en geïsoleerdheid sterk naar voren laat komen. De algemeen aanvaarde thomistische doorgronding van de inspiratie langs de leer van de instrumentele causaliteit is onbetwistbaar een groot winstpunt, maar daarmee is het gegeven der inspiratie geenszins uitgeput.

Heeft men dus de inspiratie zelf verengd tot het samenspel tussen God en hagiograaf, tot de inspiratie ‚in fieri', in wording: als men de betekenis van het feit der inspiratie gaat aangeven, vervalt men in een andere eenzijdigheid. In het *Bijbels Woordenboek* lezen wij bijvoorbeeld onder het woord ‚inspiratie': ‚Het eerste en *ook het voornaamste* gevolg der inspiratie is wel de vrijwaring voor dwaling' (kol. 767). Alsof niet het voornaamste gevolg van de inspiratie-in-wording is: dat er nu een geïnspireerd boek is, dat wil zeggen: dat in deze geïnspireerde geschriften God zelf, hic et nunc, tot ons spreekt! In hetzelfde *Bijbels Woordenboek* kunnen we gelukkig onder het woord *Bijbel,* ook de volgende, anders klinkende opmerkingen lezen van de hand van Prof.

Grossouw: ,De primaire intentie van de Schrift is *religieus,* beter gezegd soteriologisch, de heilsgeschiedenis betreffende, christologisch in de volle zin van het woord. Het is daarom dat de kwesties die samenhangen met de ,geloofwaardigheid' en de historische betrouwbaarheid van de bijbel, hoe belangrijk ook, toch eigenlijk secundair zijn en een periferisch en apologetisch karakter dragen' (kol. 223). Het feit der inspiratie brengt dus allereerst met zich mee, voor óns die nú leven, dat het schriftwoord ,Geest en Leven' is, dat de Geest ook nú, op dit ogenblik, het eens geschreven woord bezielt. Het geïnspireerde woord blijft een aktueel woord, zoals heel de traditie getuigt. De inspiratie heeft niet alleen betrekking op het *ont*staan van deze boeken, maar ook op het *be*staan ervan: ze *zijn* geïnspireerd. Ze zijn niet alleen toen, in die en die tijd, geïnspireerd geworden, bij hun ontstaan, maar ze blijven ook nu geïnspireerd, in hun voortbestaan. Ze zijn niet alleen goddelijk gegarandeerd in hun uitspraken, maar het zijn en blijven ,goddelijke uitspraken'. De Geest heeft ze niet alleen ingegeven, maar Hij is er in binnengegaan. Hij woont erin. De Schrift is bevrucht door de Geest, is vol van de Geest (vgl. A. LOUF, in *Coll. O.C.R.* 1960, 237). Het eerste en voornaamste gevolg van de inspiratie is dan ook dat wij boeken hebben waarin *God zelf tot ons* spreekt. Het is belangrijk ons dit te realiseren!

II

De Oostenrijkse theoloog, Karl Rahner, heeft nieuwe perspectieven geopend in de theologische bezinning op het inspiratiebegrip (zie het Nederlandse werkje *Over de Inspiratie,* Hilversum, Paul Brand, 1960). In de goddelijke beïnvloeding van de gewijde boeken – een beïnvloeding die dusdanig is dat ze God tot auteur van die boeken maakt – ziet Rahner een moment van de kerkvorming der oerkerk. Door positief de Kerk te willen en te vormen, vormt God tevens de Schrift, die er, zoals hij aantoont, een wezenlijk en blijvend bestanddeel van vormt. ,De Schrift is de voorstelling van het eigen geloof van de Kerk, de schriftelijke concretisering van wat de oerkerk geloofde en van wat zij door haar geloof als zichzelf constitueerde'. De geïnspireerde geschriften ,zijn de neerslagen van wat in de Kerk en door de Kerk als haar geloof overgeleverd en gepredikt is' (blz. 53). Hierdoor deelt de Schrift in de functie die de oerkerk heeft tegenover de latere Kerk, namelijk niet louter het chronologische beginpunt te zijn, maar de blijvende oorsprong, de norm en maatstaf.

In deze opvattingen van Karl Rahner, die al weer verder benut worden door theologen en ook door exegeten als bijvoorbeeld Père Benoit en ten onzent Pater Renckens, komt duidelijk naar voren dat het ontstaan van de Schrift nauw verbonden is met het heilshistorische, kerk-vormende handelen Gods. Het blijkt dat de Schriftvorming een wezenlijk onderdeel is van dit scheppende

optreden Gods: ,God wil een bovennatuurlijke en historische heilsgemeente, welke zich in het Boek objectiveert en ook (niet alleen) in dat Boek zichzelf definitief vindt' (blz. 66). Père Benoit maakt duidelijk dat de H. Geest alvorens te doen schrijven, deed spreken, en alvorens te doen spreken, deed handelen (*Les analogies de l'inspiration,* in *Sacra Pagina I,* blz. 93). We zien de inspiratie nu in groter verband: God werkt positief en absoluut in de heilsgeschiedenis, Hij inspireert ze, Hij maakt ze. Hij inspireerde de profeten en de apostelen, uit wier prediking de levende traditie ontstond. Tenslotte inspireerde Hij tot het opschrijven van die heilsgeschiedenis en van het levende evangelie: de strikte schriftinspiratie. Deze geïnspireerde Schrift is dus de neerslag van een geschiedenis en van een levend Woord. Ze is tevens uitgangspunt, norm en maatstaf, van een nieuwe geschiedenis, de geschiedenis van de messiaanse tijd, die nu aan de gang is. Staat de Schrift niet als een los fenomeen in de historie, maar vormt ze een der wezenselementen van de Kerk: ook de schriftinspiratie is een onderdeel van een grotere beweging waarin God geschiedenis, Kerk, Schrift en Traditie schept. De Schrift is neerslag van de heilsgeschiedenis, maar steeds ook nog geëngageerd in de zich voortdurend, aktueel voltrekkende heilsgeschiedenis. Ze leeft namelijk van de Geest die de geschiedenis van het godsvolk bezielt en leidt.

III

We hebben twee feiten geconstateerd. Ten eerste: de Schrift is een aktueel woord van God, voor óns bestemd. Ten tweede: de Schrift staat in ontstaan en wezensstruktuur in nauw verband met de heilsgeschiedenis. Als een derde opmerking zou ik er aan willen toevoegen: juist het heilshistorisch perspectief van de Schrift maakt het ons mogelijk er Gods woord-voor-ons in te vinden.

De geïnspireerde boeken zijn de neerslag van de heilsgeschiedenis, d.i. van de geschiedenis van Gods handelen met de mens. Deze geschiedenis kent verschillende fasen, maar is in de grond één en dezelfde geschiedenis. Het is de ene, zich gelijkblijvende God, die zijn nooit aflatende gunst en trouw schenkt aan de altijd eendere, zwakke en eigenwijze mens. In deze geschiedenis openbaart zich God steeds méér, geeft Hij zich steeds méér bloot, tot Hij naakt in de geschiedenis staat in de persoon van Jesus Christus. Dit spreken van God in zijn geleidelijke openbaring is de onthulling van zijn Woord. In deze zin spreekt Sint Bernard (Sermo de diversis, 49) terloops van het drievoudige Woord van God: het *verbum indicatum,* het ,aangewezen' woord der schepping dat de mensen niet verder bracht (vgl. Rom. 1, 21 e.v.); het *verbum inspiratum,* de Schrift van het Oude Testament, die ook al niet veel voordeel bracht, omdat ze niet inwendig kon herscheppen; ten slotte het *verbum eructatum,* het Woord, ontweld aan het diepste van Gods eigen hart, het mensge-

worden Woord, Jesus Christus (met een charmante en diepzinnige zinspeling op de beginwoorden van psalm 44): en dit Woord was ons ten zegen. Dit éne, grote heilsgebeuren in de openbaring van Gods Woord, is fundament voor ieder aktueel spreken van de Schrift. Iedere voorafgaande fase wordt immers telkens opnieuw beleefd, op een nieuw en hoger plan, in andere concrete situaties, maar telkens gekenmerkt door dezelfde grondstrukturen. Door Gods definitieve spreken in Christus is heel de oudtestamentische bijbel op hoger plan getransponeerd. Slechts vanuit Christus is de diepere zin van het Oude Testament te achterhalen. De verrezen Heer zelf onderrichtte de Emmausgangers over de wijze waarop zij in de Schrift Gods heilshandelen moesten lezen: ,O onverstandigen die zo traag van harte zijt in het geloof aan alles wat de profeten gezegd hebben! Moest de Christus dit alles niet lijden om in zijn glorie binnen te gaan? Beginnend met Moses verklaarde Hij hun uit al de profeten wat in al de schriften op Hem betrekking had' (Luk. 24, 25-27). En tot de verzamelde leerlingen zei Hij: ,Dit zijn mijn woorden die Ik tot u sprak toen Ik nog bij u was: Alles wat over Mij geschreven staat in de wet van Moses, in de profeten en psalmen moet vervuld worden. *Toen maakte Hij hun geest toegankelijk voor het begrijpen van de Schriften.* Hij zei hun: Zó spraken de Schriften over het lijden van de Messias en zijn verrijzenis uit de doden op de derde dag, over de verkondiging onder alle volkeren van de bekering en de vergiffenis der zonden in zijn Naam' (Luk. 24, 44-47). Pas vanuit Christus valt helder licht op het Oude Testament.

Sint Paulus verklaart dit even nadrukkelijk als de Heer zelf. Hij spreekt over de sluier die Moses' gelaat bedekte omwille van de kinderen Israëls. Ja, zegt Paulus, ,hun denken (d.i. dat der Joden) raakte verstard. Tot op de huidige dag is diezelfde sluier gebleven, als zij het Oude Testament lezen. Hij wordt niet weggenomen, want alleen Christus doet hem verdwijnen. Tot heden toe ligt een sluier over hun geest, telkens wanneer Moses wordt voorgelezen. *Maar telkens als iemand zich bekeert tot de Heer, wordt de sluier verwijderd* (2 Kor. 3, 14-16). Alleen Christus openbaart ons de zin van het Oude Testament. – Sprekend over de gebeurtenissen van de uittocht uit Egypte, de rode zee en de wonderen in de woestijn, benadrukt Paulus wederom de aktualiteit van deze feiten: ,deze gebeurtenissen zijn een les voor ons', ,wat hun overkwam, had een diepe zin en het werd te boek gesteld als een waarschuwing voor ons, tot wie het einde der tijden gekomen is' (1 Kor. 10, 6. 11). En nog algemener stelt hij vast: ,Al wat in de Schrift staat, is door God ingegeven en nuttig om te onderrichten, te verbeteren en op te voeden tot gerechtigheid' (2 Tim. 3, 16).

Het gaat er slechts om dat wij onszelf geplaatst weten in de heilsgeschiedenis, in de dynamiek van Gods zich ontwikkelend heilsplan. Dan alleen gaan we in de Schrift het goddelijk woord zien, de goddelijke interpretatie van het zich door Christus en zijn Geest nú voltrekkende heilsgebeuren. Dit doorzicht

in de Schrift is geen kwestie van een zekere techniek of van scherpe intelligentie. Want het is werkelijk niet zo moeilijk om verstandelijk enkele lijnen op te sporen die door de Schrift lopen. Maar daarmee lééft de Schrift nog niet, is het nog niet *Gods woord tot mij.* We moeten eerst ons opgenomen zijn in de heilsgeschiedenis persoonlijk ervaren en in ons eigen leven verwerkt hebben, dan pas zullen we in de Schrift de beschrijving van die ervaring gaan ontdekken. Dan zullen we in de Schrift de ,morele zin' weer gaan lezen die de Vaders erin vonden en waarover de Lubac ons zulke indringende dingen heeft meegedeeld. Hiermee is niet bedoeld de weg van de morele toepassingen, het opsporen van moraallesjes die erin zitten, maar we zullen de vertolking van onze eigen ervaring gaan ontdekken in de tekst: die man ben ik, die blinde, die dove, die melaatse, die begenadigde, die ontrouwe. En dit is de Heer die mijn persoonlijk leven binnentreedt, de heilige, de machtige, trouwe, barmhartige, vindingrijke . . . En uit deze beschrijving van de eigen ervaring kan dan wellicht soms de geloofsschouwing opbloeien van de laatste, uiteindelijke realiteiten van de hemelse voltooiing, die in de tekst worden aangeduid. Maar nogmaals geen techniek, kunstgreep of vernuft brengen hiertoe, maar reële christelijke ervaring, liefde en heiligheid.

IV

Enkele citaten mogen een en ander nog duidelijker maken.

Wat betreft de heilsgeschiedenis waarbinnen de inspiratie zich afspeelt en vanwaaruit het geïnspireerde boek steeds opnieuw zin ontvangt, publiceerde *Prof. N. Ridderbos* enkele uitstekende formuleringen: ,De gemeente van Christus is de voortzetting van het oude Israël en draagster van de beloften aan Abraham en zijn zaad gedaan . . . De kerk staat in dezelfde geschiedenis als waarin het oudtestamentisch Israël stond, namelijk in de geschiedenis van het komende godsrijk. Hier gelden: ,de geschiedenis herhaalt zich nooit' en ,de geschiedenis herhaalt zich altijd'. God heeft met zijn volk een verbond opgericht. De menselijke deelgenoten in dit verbond blijven, zo kan gezegd worden, zichzelf de eeuwen door gelijk. En in veel diepere zin blijft God zichzelf gelijk. Daarom herhaalt de geschiedenis zich, is wat in de ene fase van de geschiedenis zich afspeelt, analoog aan wat in een andere fase zich afspeelt. Maar de herhaling is toch maar betrekkelijk. Er is analogie tussen ,toen' en ,nu', maar geen identiteit . . . Andere mensen, andere omstandigheden enzovoorts. Maar er is nog een diepere oorzaak van het verschil: God openbaart zich op een nieuwe, steeds rijkere wijze. Het is een herhaling van de geschiedenis die toch geen herhaling is' (*Vox Theologica* 1961, 154).

In de *Bijdragen* van 1960 en ook in de *Nederlandse Katholieke Stemmen* van 1961, hield *Guus van Hemert s.j.* een bezielend pleidooi voor een meer

aktualiserende Schriftlezing, dat wil zeggen voor een lezing en studie van de Bijbel die werkelijk rekening houden met het feit dat hier Gods woord zich concreet tot mij richt, zodat de grondstrukturen van het leven komen bloot te liggen: ,Met de ogen en het hart van de schrijver het verhaal zó meevoelen dat er een met aktueel getuigenis geladen historie in opgloeit: daartoe schijnen wij niet in staat . . . Totdat we de simpele waarheid ontdekken dat een historie die één is met een eeuwig aktueel getuigenis (een historie dus die in de voorbije feiten een blijvende aktualiteit van goddelijk handelen beschrijft) wil zij werkelijk aktueel zijn, *ook mijn leven moet beschrijven* (N.K.S., 164). Van Hemert stelt zich de vraag of deze methode van Schriftbenadering wetenschappelijk genoemd mag worden. Hij meent dat ze niet wetenschappelijk is in de zin van obiectiverend, afstandnemend, maar wel in de zin van: intellectueel verantwoord. Prof. Ridderbos schrijft in genoemd artikel dat de typologie (die geheel afhankelijk is van het doorzicht in de continuïteit der heilsgeschiedenis, van Oud Testament naar Nieuw Testament) ,gedurende geruime tijd onder belangrijke groepen oudtestamentici, we zouden bijna zeggen, in de officiële oudtestamentische wetenschap, in discrediet verkeerde' (149). Maar namen als Eichrodt, von Rad, Jacob, Daniélou, Coppens, Dodd, Grelot, Schildenberger, Rowley, Charlier, enzovoorts, zeggen ons voldoende dat er in deze een kentering gekomen is. In de oudtestamentische studie van pater *Luc. Grollenberg, Over Gods wonen in zijn tempel te Jeruzalem* (*Tijdschr. v. Theologie* 1961, 91 e.v.) lezen we dan ook de principiële vraag: ,mag een gelovig christen het Oude Testament als een in zich gesloten gegeven behandelen of moet hij het beschouwen als *wezenlijk onaf*, zodat alle theologische uitspraken hun volle en uiteindelijk bedoelde zin pas krijgen in het licht van Christus?' En zoals te verwachten was, wordt het tweede deel van de vraag in het artikel metterdaad bevestigend beantwoord.

Ten slotte merk ik op, dat er van evangelisch-lutherse zijde een belangrijk en voor deze tijd symptomatisch, wetenschappelijk werk verscheen van de hand van N. Müller, getiteld: *Die liturgische Vergegenwärtigung der Psalmen* (München, Chr. Kaiser Verlag, 1961). Uitgaande van de moderne tendenzen in de vakwereld der exegeten om tot een aktualiserende interpretatie van de Schrift te komen, wil de auteur bijzonder het liturgisch gebruik van de psalmen wetenschappelijk ondersteunen. Dit doet hij vooral door een scherpe ontleding van de verschillende liturgische grondhoudingen zoals die in de litteraire genre's der psalmen naar voren komen (klacht, dank, vertrouwen, lof) èn door een diepere confrontatie van de religieuze thema's per psalmen met de tegenwoordige geloofservaring (schepping, verbond, koning, tempel, enzovoorts). Sprekend over de noodzaak dat we meer kennis krijgen van de liturgische schriftuitleg, zoals die leeft in de kerkelijke overlevering, en tevens van de hedendaagse, kritische schriftbenadering, constateert Müller: Dit samengaan

van kritische bijbelkennis en wetenschappelijk inzicht in het levende bijbelgebruik van de Kerk is nog niet bereikt ,zolang voor de exegeet b.v. in psalm 122 (Ik verheugde mij toen men mij zeide: laat ons naar het huis van Jahweh gaan! Onze voeten betreden uw poorten, Jeruzalem) *alleen maar* van het historische Jeruzalem en *alleen maar* van het oudtestamentische heiligdom aldaar sprake is, zolang als van de andere kant voor de liturgist Jeruzalem *alleen maar* een beeld is dat van het begin af aan niets anders betekent dan: de Kerk, het volk Gods' (blz. 45, noot).

Bidden in bijbelse geest

DOOR P. DE HAES, PR.

Het Woord van God

Niet zelden wordt het bidden bepaald als een samenspraak met God. Velen staan echter onwennig tegenover deze bepaling: het komt hun voor, dat hun bidden veeleer een monoloog is, een activiteit die zij uitoefenen. Een titel als deze van het bekende werkje van Karl Rahner: *Spreken tot de Zwijgende* kan deze indruk nog versterken. Alles schijnt in één richting te verlopen, van beneden naar omhoog, en van de overzijde komt nooit een antwoord. Uitdrukkingen als *exercitia spiritualia,* geestelijke oefeningen wekken het vermoeden dat het bidden zoals elke kunst heel wat oefening vergt. Om tot inkeer en inwendig leven te komen, moet de mens zich concentreren; het lijkt wel of de biddende door zijn daden God naar zich toe wil trekken.

Dergelijke indrukken ontstaan bij hen die voorbijgaan aan het vertrekpunt van het christelijk bidden. Voor een christen neemt het bidden niet in eerste instantie de vorm aan van een krampachtig en gespannen roepen naar God die obstinaat blijft zwijgen. Voordat wij spreken, heeft God zijn Woord tot ons gericht. Vooraleer wij riepen, heeft God ons het eerst en het meest geroepen. ,Nadat God eertijds vele malen en op velerlei wijzen tot onze vaderen heeft gesproken door de profeten, heeft Hij *nu,* op het einde der tijden, *tot ons gesproken door de Zoon,* die Hij bestemd heeft om Heer te zijn van al wat bestaat ,door wie Hij ook het heelal heeft gemaakt' (Hebr. 1, 1).

Het allereerste woord, waarmee alles voor iedereen begint, is het bestaan zelf. Daarom is het bestaan de inzet van een dialoog, die pas in de mondig geworden mens klank en volle inhoud krijgt. Ons bestaan zelf is als een echo van het Woord, door Wie wij geschapen zijn. In elk woord ligt reeds een verwijzing naar het Woord, waardoor God alles geschapen heeft en dat de Zoon *is,* door wie Hij ook het heelal heeft gemaakt.

> ,Want zoals regen en sneeuw uit de hemel vallen,
> En daar niet terugkeren, zonder de aarde te drenken,
> Haar vruchtbaar te maken, en met groen te bedekken,
> Zaad om te zaaien te geven, en brood om te eten:
> Zo is het ook met het woord uit mijn mond;
> Niet ledig keert het tot Mij terug,
> Maar wat Mij behaagt, richt het uit,
> Het volbrengt, waartoe Ik het zond' (Is. 55, 10-11).

Eens zullen deze oudtestamentische verzen een onvermoed letterlijke betekenis krijgen, wanneer het eeuwige Woord naar de aarde wordt gezonden en steeds het welbehagen van de Vader op zich weet rusten, omdat Het trouw de zending volbrengt en de wil van de Vader beschouwt als spijs en voedsel. Het woord van God is nooit ledig: d.w.z. zonder effect, vruchteloos; het bewerkt wat het beduidt. Het spreken van God is heilzaam en werkdadig. Zijn woorden zijn bevel en daad, belofte en inzet van vervulling, kracht en dynamisme.

Het woord van God tracht niet moeizaam te omschrijven en te bepalen, uit te leggen en te verklaren, zoals de Grieken het steeds hebben getracht met hun ,logos' die niet zelden ontaardde tot logomachie en logomanie. Het woord van God is scheppend: d.i. gebiedend tot in de wortel en levenwekkend in zijn oorspronkelijkheid. Zijn woord staat aan de oorsprong en is een oproep. Daarom is elk bestaan, van elke mens en van heel de wereld, van in de wortel bestemd voor een samen-spraak, een dialoog die de uiting en tevens de inzet is van de roeping tot samen-zijn en samen-leven in de gemeenschap van het Verbond. Zo gezien is de mens – en in en door de mens heel de kosmos – uiteraard iemand die geroepen is om te antwoorden aan God. Omdat de mens zoals elk schepsel uitgesproken wordt door God, geschapen door het Woord, daarom is de mens uiteraard een uitgenodigde, iemand die door Gods scheppend spreken bekwaam gemaakt wordt om te antwoorden.

De schepping alleen is als een geluid, dat wij horen, maar dat niet duidelijk gearticuleerd is, zodat wij wel een stem horen die in de storm van het leven roept, maar het woord niet vernemen dat ons de blijde boodschap wil brengen. Het gewone verloop der gebeurtenissen en de natuur kunnen ons aanzetten tot bidden.

> ,De hemelen verhalen de glorie van God,
> Het firmament verkondigt het werk zijner handen' (Ps. 19, 1).

Hoeveel te meer echter zal ons de heerlijkheid van God duidelijk en openbaar worden in de ,Eniggeborene van de Vader' (Joh. 1, 14).

De allereerste religieuze houding die het bijbels bidden kenmerkt, is: luisteren, het gehoor geven aan God die zijn woord tot ons richt. *Fides ex auditu.* Sint Thomas zegt ergens wondermooi: *Ubi amor, ibi oculus* (III Sent. 1-35, g. 1 a. 2 sol. 1) met een variante op zijn uitspraak kunnen wij getuigen: *Ubi amor, ibi auris.* Zo sluiten wij aan bij het laatste getuigenis van de Doper: ,De vriend van de bruidegom, die staat te luisteren, of hij hem hoort, is al vol blijdschap wanneer hij de stem van de bruidegom verneemt' (Joh. 3, 29). Gods spreken verleent niet alleen kracht ter zaligheid, voor iedereen die gelooft, maar verschaft grote en volkomen vreugde.

Alvorens wij onze verbeelding ter hulp moeten roepen en ons iets moeten inbeelden of voorstellen bij wijze van een *compositio loci,* moeten wij onze

oren openen. Of liever, reeds ivan in ons doopsel werden door het Epheta onze oren geopend en onze geest verlicht door de *illuminatio fidei*. Het bijbels bidden vertrekt niet van de inspanning die wij doen om gedachten te verzamelen en bijeen te houden, maar van de gave die ons reeds werd geschonken. Zoals de Heilige Geest eens de Schriften heeft geïnspireerd, zo wil Hij ons nu inspireren opdat wij tot de volle waarheid zouden geleid worden en het inzicht van Christus krijgen.

Ons door de Kerk voorgehouden

Het Woord van God wordt ons nu voorgehouden door de Kerk. Van in de aanvang hebben de apostelen zich gewijd ‚aan het gebed en de bediening van het woord' (Hand. 6, 4). Sint Paulus heeft zeer duidelijk de structuur van het bijbels bidden aangegeven: ‚Het woord is vlak bij, het is in uw mond, het is in uw hart, het woord namelijk van het geloof, *dat wij verkondigen*. Want als uw mond belijdt, dat Jesus de Heer is, en uw hart gelooft, dat God Hem van de doden heeft opgewekt dan zult gij gered worden. Het geloof van uw hart brengt de gerechtigheid, en de belijdenis van uw mond het heil. Zo zegt het de Schrift: Niemand die in Hem gelooft zal worden teleurgesteld. Er bestaat geen verschil tussen Jood en Griek. Zij hebben allen dezelfde Heer, rijk aan gaven voor allen die Hem aanroepen. Want alwie de naam des Heren aanroept, zal gered worden. Maar hoe kan men Hem aanroepen zonder eerst in Hem te geloven? Hoe in Hem geloven zonder van Hem te hebben gehoord? Hoe kan men van Hem horen, als niemand Hem verkondigt? En hoe zullen zij Hem verkondigen, als zij niet zijn gezonden? Gelijk er geschreven staat: Hoe lieflijk zijn de voeten van hen die het goede nieuws brengen. Maar niet allen hebben aan het goede nieuws gehoor gegeven. Isaias zegt het reeds: Heer, wie heeft geloof geschonken aan onze prediking? Zo ontstaat dan het geloof door de prediking, en de prediking geschiedt in opdracht van Christus' (Rom. 10, 8-17).

In het roepingsverhaal van Sint Antonius, abt, vinden wij een treffend voorbeeld hoe door de bediening van de Kerk de woorden van Christus krachtig en heilzaam tegenwoordig worden gesteld. De jonge Antonius trad een kerk binnen waarin de eucharistische viering plaats had. Tijdens de dienst van het woord hoorde hij het evangelie proclameren. Hij hoorde de woorden: ‚Indien gij volmaakt wilt zijn, ga heen en verkoop alles wat gij hebt en geef het aan de armen'. Hij hoorde deze woorden van de Heer alsof ze tot hem gericht waren, persoonlijk voor hem bestemd, uitgesproken ter zijner intentie (*tamquam ea sibi dicta, sic Christo Domino obtemperandum existimavit*). Daarom achtte hij het zijn plicht Christus de Heer te gehoorzamen, gehoor te geven en Hem te volgen. De ‚lezing van het Evangelie' was in dit geval niet

langer het lezen van een document, zoals wij ,lezen' nu verstaan. Antonius besefte plots, dank zij de bediening van de Kerk, *dat de Heer zelf tot hem sprak.* Plots ervoer Antonius het woord Gods ,levend en krachtig, snijdender dan elk tweesnijdend zwaard; het drong door tot het raakpunt van ziel en geest, van gewrichten en merg, en ontleedde de gedachten en bedoelingen. Antonius was niet langer een vreemde, maar voelde zich geconfronteerd met God, oog in oog, en besefte dat hij alleen aan God rekenschap had te geven' (cfr. Hebr. 4, 13). Het woord van God was niet langer een abstractie, waarover men bespiegelingen houdt; plots beseft hij dat een levende persoon, Christus, de Heer hem opriep tot verantwoording.

Hier vinden wij het tweede kenmerk van het katholiek bijbels bidden. De bijbel is voor ons geen geisoleerd boek, dat wij vrij mogen onderzoeken, ieder naar eigen ingeving en goeddunken. Veel grootser en heiliger is het mysterie. Het Woord van God is ons nu nabij in en door de Kerk die zich ter beschikking stelt van de Heer opdat Hij zou spreken tot ons.

Daarom is bijbels bidden niet te verwarren met exegese en bijbelverklaring. Bijbelstudie is voorzeker noodzakelijk, maar wij mogen deze niet verwarren met bijbels bidden en vice versa. Ons bijbels bidden is ingebed in de liturgische viering. Deze band is niet toevallig. Vanzelfsprekend mogen wij dit verband niet te eng verstaan, alsof wij alleen bijbels zouden bidden *in* de liturgische viering. Veeleer bedoelen wij dat onze meditatie, onze geestelijke lezing of welke vorm ons bidden ook aanneemt én geordend is op de eucharistische viering én vanuit de liturgie een onvervangbare en eigen waarde ontvangt. Een voorbeeld moge dit verduidelijken.

Jungmann heeft in zijn boek *Missarum Sollemnia* overtuigend aangetoond dat in onze mis het ceremonieel gevonden wordt van de receptie en ontvangst van een zeer vooraanstaande persoon: een stoet, kaarsen en wierook vergezellen het Evangelieboek zoals weleer de Romeinse keizer of gezagdrager. Ook de acclamationes *,Gloria tibi, Domine'* en *,Laus tibi, Christe',* alhoewel later ingevoerd onder Frankische invloed, verwijzen in de zelfde richting: het bewustzijn dat de Heer zijn intrede doet temidden van zijn volk. Welnu, wat in de liturgie geritualiseerd wordt, zou elk bijbels bidden moeten normeren. Het is de Heer die tot ons komt en tot ons spreken wil. Wij lezen niet iets; wij aanhoren Iemand. Wij houden ons niet bezig met onze gedachten; wij geven aandacht aan God die zich sinds lang bezig houdt met ons en door zijn Zoon ons zoekt als het verloren schaap.

Het grote gevaar voor introspectie en zelfontleding wordt vermeden in het bijbels bidden, waarin de Gans Andere ons toespreekt in menselijke taal en met menselijke woorden.

Zonder de eucharistie blijft de Christus van het Evangelie ver van ons: Iemand die twee duizend jaar geleden heeft geleefd, gestorven is en begraven.

In de eucharistische viering ontmoeten wij Hem als de Verrezene. Het woord dat Christus nu tot ons richt, is zijn *sprekende tegenwoordigheid,* waarvan wij de volle ernst beseffen in contact met zijn werkelijke en waarachtige tegenwoordigheid in ons midden. Het Allerheiligste Sacrament is stil en zwijgend, ja op de duur on-verstaanbaar. Het evangelieboek zonder verband met de sacramentele wereld is een verre stem uit een lang vervlogen verleden. Katholiek bijbels bidden is de Heer ontmoeten, *verbo et opere* in zijn woord en in de heilige handeling.

De tweevoudige communie

God spreekt tot ons. Dit is voor ons een reden tot vreugde en vanwege God een vorm van mededeelzaamheid. Gods mededeelzaamheid bereikt haar volheid wanneer zijn Woord mens wordt en zich geheel aan ons geeft, als licht voor onze ogen, als voedsel voor ons leven. De Navolging van Christus spreekt over de twee tafels die God heeft bereid voor zijn volk. Sint Augustinus zei in een machtig raccourci: *Verbum Dei audire ipsum Christum manducare est.* ,Het Woord van God aanhoren is Christus zelf nutten'. De kerkvaders kennen naast de sacramentele communie de woord-communie. Zij stellen beide niet naast elkaar, maar zien steeds, hoe onuitgesproken ook, een verband tussen beide. Deze visie steunt op goede gronden. Immers in de grote eucharistische rede van de Heer die Johannes ons overlevert in het zesde hoofdstuk geschiedt als vanzelfsprekend de overgang van de ene communie naar de andere. Aan het proeven en smaken van het heerlijke woord van God schrijft de evangelist dezelfde werking toe als aan het genieten van de eucharistische gaven: de leniging van alle dorst (vers 35), het verlenen van het eeuwige leven (verzen 40 en 47) en de waarborg en onderpand van de verrijzenis (verzen 40 en 44).

Bedenken wij ook de sprekende overeenkomst in de liturgische structuur rond evangelie en communie. Telkens bidt de Kerk opdat de Heer ons zou zuiveren. Aan het *Munda cor meum et labia mea* van de diaken of van de priester beantwoordt het, ,Heer, ik ben niet waardig dat Gij tot mij komt, maar spreek slechts een woord en mijn ziel zal gezond worden'. Telkens is deze voorbereiding gericht op het ontvangen van de Heer: eerst van zijn woord in het gelovig gemoed, vervolgens van zijn Lichaam door de gelovige.

Een Kartuizer uit de twaalfde eeuw heeft in een parafrase van de bekende evangelietekst over het gebed geschreven: ,Zoekt al lezende, en gij zult vinden al mediterend; klopt al biddende, en gij zult binnengaan al contemplerende. De lezing brengt het voedsel aan de mond, de overweging kauwt en herkauwt het, het gebed smaakt het en de beschouwing is niets anders dan deze smaak die verheugt en verkwikt'.

De vergelijking met het voedsel, waarmee deze tekst doorweven is, sugge-

reert ons belangrijke inzichten omtrent het bijbels bidden. Het echte bidden bestaat niet in een zoeken van steeds hogere beschouwingen en rijkere gedachten, maar in een steeds volmaaktere overgave aan de Heer. Dit veronderstelt de geest van evangelische armoede. ‚Zalig de armen van geest . . . Zalig die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden' (Mt. 6, 3 en 6). Bijbels bidden veronderstelt de spiritualiteit van de armen van Jahweh, van de ‚anawim', zoals dit tot uiting komt in de psalmen (bijv. 22, 27; 70, 5; 119, 144 en 69, 33). Sint Augustinus commentarieert een dezer psalmen: ‚Dat zij geloven en vertrouwen. Dat zij armer worden opdat zij kunnen verzadigd worden . . . Wilt gij verhoord worden? Wees arm' (*Enarr. in Psalm.* 68, II, 17-19). Als wij vol zijn van ons zelf, gaan de woorden van de Heer aan ons voorbij.

Iemand, die ik aangeraden had het Evangelie te mediteren, antwoordde mij: ‚Ik heb dat geprobeerd, maar dat zegt mij niets'. Daarop heb ik geantwoord: ‚Ofwel steekt er niet veel in de gewijde tekst, ofwel . . . steekt er niet veel in u. Ofwel is de Schrift banaal, ofwel . . . zijt gij banaal. Gij moogt kiezen. Maar bedenkt toch even dat deze niets-zeggende tekst Gods Woord is of liever God die tot u wil spreken'.

Een andere maakte zijn beklag dat hij soms vele bladzijden moest lezen alvorens hij iets vond ‚dat hem iets zegde'. Ook achter deze houding steekt veel (meestal onbewuste) zelfvoldaanheid. Iemand, die zoekt naar schone passages in de Schrift, houdt onbewust volgende redenering er op na: ‚Dat is nu eindelijk eens goed! Dat komt overeen met wat ik denk en voel. Dat treft *mij*. Wat moet God oneindig wijs zijn en de Geest in deze passage bijzonder geinspireerd om iets te zeggen dat ik ook zou gezegd hebben!' Het volstaat deze en dergelijke onbewuste houdingen tegenover de Schrift in het daglicht te brengen om het bespottelijke ervan in te zien. Zulk een houding getuigt van een lachwekkende zelfgenoegzaamheid, die God naar beneden haalt.

In tegenstelling met het gewone voedsel dat wij in ons opnemen, wil de Heer door de eucharistische communie ons opnemen in Hem en laten delen in zijn leven. Zo óók in de woordcommunie: wij moeten ons laten vormen door de Heer. ‚Als God met ons is, zegt Sint Augustinus, dan is het opdat wij met Hem zouden zijn'. Tot Petrus richtte Christus het scherpe verwijt niet bedacht te zijn op wat God wil, maar op wat de mensen willen. In het bijbelse bidden bestaat de geest der zaligheden erin wél bedacht te zijn op wat God wil. Bidden is daarom God laten spreken en bezinnend verwijlen bij wat de Heer ons te zeggen heeft. Bijbels bidden is niet onze gedachten opdringen aan God, maar als een dor en droog land liggen te wachten op het levengevende water (cfr. Ps. 63, 1-2).

Sommigen zijn geneigd de bijbeltekst te gebruiken als een vertrekpunt of een springplank naar de verdere gedachtenontwikkelingen, die er eventueel

met meer of minder succes aan kunnen worden vastgeknoopt. Zij zijn gehaast om zo vlug mogelijk de tekst los te laten en op de vrije vleugelslag der eigen gedachten voort te wieken. Het vasthouden aan de tekst beschouwen zij als een hulpmiddel voor beginnelingen, terwijl meer gevorderden komen tot contemplatie.

Dit laatste woord is erg dubbelzinnig. Ook Boedhisten en Hindoes gebruiken dit woord. Christelijk gezien kan het nooit een ideaal zijn los te geraken van Christus, de Weg, de Waarheid en het Leven.

Bijbels bidden als deelname aan het Pascha van de Heer

Het ritme van het bijbelse bidden is in diepste wezen het mysterie van het mensgeworden Woord. Het eeuwige Woord is mens geworden, vlees van ons vlees, bloed van ons bloed, in alles aan ons gelijk, behalve in de zonde waarvan Hij ons komt verlossen. Aan deze neerdalende beweging beantwoordt in ons bijbels bidden de *lectio divina* en de overweging, het beluisteren van en bezinnen over het Woord dat ons gezonden wordt. Theologisch gezien is elke evan gelielering een zending van het Woord dat door de Vader tot ons wordt gezonden.

Aan deze eerste beweging beantwoordt een tweede. Christus is verrezen: Hij is nu in de glorie van de Vader om ons van daaruit te interpelleren (met een variante mogen wij zeggen: *semper nos interpellandum*), ons oproepend. Dat is de triomfantelijke terugkeer tot de Vader. Dat is het Paasaspect dat in ons bidden de vorm aanneemt van *oratio et contemplatio,* van ons richten *naar de Heer toe* en een voorsmaak krijgen van het eeuwige bij God-zijn, van het zaligende schouwen.

Zo is er een dubbele beweging: het Woord komt tot ons, daalt neer tot ons om ons mee te voeren in de glorie van de Vader. Zo is bijbels bidden een Paasgebeuren, waarin de vernedering die tot *kenosis,* ontlediging gaat de voorwaarde is en de voorkant van de verheffing, de triomfantelijke intronisatie.

Luther heeft het Oude Testament vergeleken met de armzalige doeken waarin het kind Jezus in de kribbe gewikkeld was. Zeer raak heeft hij aldus het incarnatie-aspect van het bijbellezen aangeduid. De bijbel is een menselijk boek. God heeft de zwakheid van mensenwoorden gekozen zoals Hij voor zijn Zoon de schamelheid van een gewoon menselijk bestaan heeft gekozen. Het vergt geloof te belijden dat Gods kracht in onze zwakheid tot haar volle gelding en ontplooiing komt. Waar dit geloof in nederigheid wordt beleden, daar kan het bijbels bidden beginnen en uitgroeien tot actieve deelname aan het Pascha van de Heer.

De Heer komt tot ons in nederigheid. De Joden erkenden hun Messias niet, omdat Hij niet beantwoordde aan hun verwachtingen. Wij moeten ons stellen

in de geestesgesteltenis der armen om de lang Verwachte te ontvangen in zijn knechtsgestalte. Zijn komst is immers ons heil en onze redding. Hij wil ons betrekken in zijn gaan tot de Vader. ‚Hij was niet *Ja en Neen*; in Hem was slechts *Ja*. Want alle beloften van God zijn in Hem waar gemaakt. Daarom spreken wij door Hem ook ons *Amen, Ja zo is het,* God ter ere' (2 Kor. 1, 19-20). ‚Wie Mij opneemt, neemt Hem op, die Mij gezonden heeft' (Joh. 13, 20).

Wellicht zijn er ogenblikken in ons leven dat wij geneigd zijn te klagen: *Durus est hic sermo* ‚Dit woord is hard'. Laten wij ons dan stellen onder de bescherming van Petrus die in dergelijke situatie gezegd heeft: ‚Heer, naar wie zouden wij gaan? Uw woorden zijn woorden van eeuwig leven' (Joh. 6, 68). Daarmee bedoelt Petrus niet alleen dat de Heer ons spreekt over het eeuwige leven als beloften die verwijzen naar het hiernamaals, maar dat hij erkent dat de woorden, die de Heer heeft gesproken, geest en leven zijn.

Dit harde herinnert ons eraan dat de bijbel het boek is van pelgrims, van mensen die hier geen blijvende woonplaats hebben en op zoek gaan naar een vaderland. Bijbels bidden is voortdurend zich bekennen tot de Heer en zich wenden tot Hem. Sint Paulus geeft ons de verzekering dat elke be-kering tevens een voorsmaak van de toekomstige heerlijkheid meebrengt: ‚Telkens als iemand zich bekeert tot de Heer, wordt de sluier verwijderd. Ons allen is het gegeven met onverhuld gelaat de glorie van de Heer te aanschouwen en zo herschapen te worden tot steeds heerlijker gelijkenis met Hem, want het is de Geest des Heren die dit bewerkt. Daarom verliezen wij de moed niet' (II Kor. 3, 16-18). Daarom ook geloven wij dat bijbels bidden een actieve deelname is aan het Paasmysterie. Dit is dan ook de diepste theologische grond van de meerwaarde van het bijbels bidden ten overstaan van elke andere vorm van gebed. Dit is ten slotte ook de reden waarom bidden wel mag bepaald worden als een dialoog, volgens de uitspraak van Sint Augustinus: ‚Uw gebed is een samenspraak met God; indien gij leest (de *lectio divina* en de meditatieve bezinning), is het God die tot u spreekt; indien gij bidt, zijt gij het die tot God spreekt'.

De Bijbel op de middelbare school

DOOR H. J. KOOYMAN, PR.

,Alles wat eertijds is opgeschreven,
werd opgetekend tot onze lering, opdat wij door de volharding
en de vertroosting die wij uit de Schrift putten,
in hoop zouden leven'.
(Rom. 15, 4)

Er heerst veel onvoldaanheid over het godsdienstonderricht op onze middelbare scholen: bij de leerlingen is er weinig belangstelling en de resultaten zijn na vijf of zes jaar onrustbarend. Vooral moderatoren van universiteiten en hogescholen klagen over gebrek aan godsdienst-kennis en inzicht en over religieuze onverschilligheid van de studenten die van onze scholen komen. Blijkbaar heeft de middelbare katechese de jongens en meisjes niet echt aangesproken en is ze niet in hun persoonlijk leven doorgedrongen. Ook over het onderricht op andere scholen van voortgezet onderwijs is men niet tevreden, maar dat laten we hier buiten beschouwing, hoewel de algemene strekking van dit betoog ook daarvoor geldt.

De voornaamste oorzaak van deze bedroevende situatie is wel de rationalistische denkwijze van de laatste eeuwen, die de godsdienst al te zeer beschouwde als een leerstellig systeem van abstracte waarheden en uiterlijke geboden, waarbij de bijbel vrijwel alleen gebruikt werd om er bewijzen uit te halen. Tot voor kort heeft men bovenstaande tekst van Paulus verwaarloosd, de Schrift en speciaal het Oude Testament niet echt benut ,tot onze lering' (didaskalia), er geen ,volharding en vertroosting' uit geput, zodat de gelovigen niet ,in hoop leven'. Velen kennen geen heilsverwachting meer en twijfelen daarom soms aan de zin van hun bestaan. Men heeft ze niet opgevoed met het merg van de Schrift, die volgens een later woord van Paulus niet enkel ,nuttig is tot onderrichting' maar ook ,tot opvoeding (paideia) in de gerechtigheid' (2 Tim. 3, 16).

Bijbels-liturgische katechese

De liturgische beweging van onze eeuw en de daarmee verband houdende bijbelse herbronning en algehele theologische vernieuwing heeft tot het inzicht geleid, dat de katechese niet louter overdracht van kennis moet nastreven,

maar tevens een verkondiging moet zijn van de heilsboodschap die uitnodigt en opvoedt tot persoonlijke geloofsbeleving. Daarom moet de kunstmatige scheiding in drie ,vakken' verdwijnen en bijbelse geschiedenis, liturgie en geloofsleer samengevat worden in één godsdienstcursus, waarin het bijbels, liturgisch en systematisch aspect harmonisch verbonden zijn. Het Nederlands Episcopaat heeft daartoe het vorig jaar enige algemene richtlijnen goedgekeurd en afgekondigd.[1] Dit zijn echter ,algemene' richtlijnen, waarvan de toepassing in de praktijk verschillende mogelijkheden en moeilijkheden open laat.

Er zijn helaas nog leraren die volgens de oude methode voortgaan en er alleen een bijbels en liturgisch tintje aan geven. Zij gebruiken b.v. nog een ouderwetse ,bijbelse geschiedenis' en geven hun leerlingen wel het Nieuwe Testament in handen maar niet de verkorte uitgave van het Oude Testament, hetgeen voor een degelijke katechese toch even belangrijk is. Het is inderdaad moeilijk om echte heilsgeschiedenis te geven zonder de hulp van een goede handleiding, en nieuwere boeken op dit gebied zijn er nog maar weinig. Daarvan echter afgezien kan men reeds a priori twee richtingen uitstippelen waarin een bijbels-liturgische katechese zich kan ontwikkelen, al naar gelang men meer uitgaat van de bijbel en de totale heilsgeschiedenis ofwel meer van de liturgie en dus van bepaalde bijbelse thema's. Daar echter beide richtingen ,bijbels-liturgisch' zijn, kunnen we ze kortheidshalve beter de historische en de thematische noemen.

De thematische methode belicht de afzonderlijke geloofsmysteries vanuit bepaalde verhalen en teksten van het Oude en Nieuwe Testament en tracht de leerlingen daarbij tot een gelovige overgave te brengen, hen gevoelig te maken voor de tekenen van Gods heilswerking in het verleden en heden en hen te leiden naar de persoonlijke godsontmoeting in de liturgische plechtigheden, waarin die mysteries in de gemeenschap der Kerk gevierd worden. Een voordeel van zulk een behandeling is de direct-liturgische gerichtheid, nog versterkt door de mogelijkheid om de thema's zo te kiezen, dat ze nauw aansluiten bij de gang van het kerkelijk jaar. Maar een nadeel lijkt mij, dat door de afzonderlijke behandeling van verschillende thema's de organische eenheid van de heilsgeschiedenis zo niet verbroken wordt, dan toch onvoldoende tot haar recht komt. Dit te meer omdat die thema's of mysteries niet tegen de heilshistorische achtergrond geplaatst kunnen worden, als die niet tevoren is bijgebracht.

De historische methode gaat daarom in zekere zin andersom te werk, meer synthetisch dan analytisch. Zij geeft eerst een volledig overzicht van de heilsgeschiedenis van het Oude en Nieuwe Testament, met bijzondere belichting van de voornaamste heilsfeiten en thema's en slechts een voorbereidende heenwijzing naar de liturgische viering daarvan. In de hogere klassen wordt dan

[1] Gepubliceerd o.a. in het maandblad *Verbum*, juli 1960, blz. 274-281.

op die bijbelse grondslag voortgebouwd en de voortzetting van Gods heilshandelen door Christus getoond in de gemeenschap der Kerk, bijzonder in het liturgische en zedelijke leven in hoopvolle verwachting van de eindvoltooiing bij Christus' wederkomst. Hier wordt dus een meer indirecte maar niet minder degelijke basis gelegd voor een kerkelijke viering en persoonlijke beleving van de heilige geheimen. De redenen voor de noodzakelijkheid van een bijbels-liturgische katechese schijnen mij tevens de wenselijkheid van de historische methode te motiveren.

Principieel-theologische redenen

De nieuwere theologie doet ons weer beseffen, dat Gods openbaring niet louter een mededeling is van kennis maar bovenal van leven of heil, de uitvoering van Gods liefdevol heilsplan in de wereld, en dat de christelijke godsdienst niet enkel op historische feiten stéúnt, maar zelf wezenlijk een reeks van gebeurtenissen is, een geschiedenis of voort-durende heilswerkelijkheid, die bezinning, viering en beleving vereist. Wij vragen ons nu met verbazing af, hoe men ooit de godsdienst heeft kunnen onderwijzen als een theoretisch stelsel, vrijwel zonder dieptedimensie en toekomstperspectief, in plaats van de blijde boodschap te verkondigen van het Rijk Gods als een dynamische heilswerkelijkheid, een bovennatuurlijk groeiproces in onze wereld vanaf de roeping van Abraham tot aan de wederkomst van Christus.

Tegelijkertijd hebben we de bijbel weer ontdekt als de door God gewaarborgde oorkonde van die heilsgeschiedenis en als de onmisbare bron van een levend geloof. Daar de bijbel ontstaan is uit de wisselwerking van goddelijke openbaring en menselijke geloofsbeleving, blijft hij voor alle tijden de meest doeltreffende bron voor onze persoonlijke godsontmoeting, uiteraard naast de eucharistieviering, de meest daadwerkelijke beleving daarvan. Als wij in onze bijbellessen niet blijven steken in de materiële feiten of objectieve verhalen, maar weten door te dringen tot de goddelijke bedoelingen en menselijke ervaringen waarvan de bijbel getuigt, mogen we vertrouwen, dat onze leerlingen echt zullen meeleven en tot persoonlijke geloofsovergave zullen komen. Want niet alleen het Evangelie maar ook het Oude Testament is ,een goddelijke kracht tot heil van ieder die erin gelooft' (Rom. 1, 16).

Op een middelbare school zijn geen wetenschappelijke verhandelingen nodig over inspiratie, authenticiteit of andere bijbelse problemen, maar we kunnen in onze tijd toch niet volstaan met verhalen die niet doordringen tot de religieuze zin van de bijbel. We mogen het begrip ,heilsgeschiedenis' ook niet beperken tot het oude Israël en Christus' aardse leven, maar moeten dit uitstrekken over heel de kerkgeschiedenis en het tegenwoordige kerkelijke leven in het perspectief van de voleinding. Maar, zoals we een bewegend of levend

wezen niet leren kennen zonder het in werking te zien en iets te beseffen van de kracht die het voortdrijft, zo kunnen we ook de heilsgeschiedenis niet begrijpen zonder de oorsprong en ontwikkeling ervan te beschouwen. En om een persoonlijk meeleven van onze leerlingen te bereiken, moeten wij ze doen aanvoelen dat het onze eigen geschiedenis is, die nog volop aan de gang is, waar wij midden in staan en waarin wij volgens Gods plan een eigen taak te vervullen hebben tot heil van heel de mensheid. Daarom moeten we ook het Oude Testament het eerst behandelen en dat niet voorstellen als een vage voorafschaduwing of loutere voorafbeelding maar als een werkelijke voorbereiding of voorverwerkelijking van het Rijk Gods waarin wij leven.

Juist de organisch-dynamische eenheid van het heilsgeheim is een krachtig motief tot geloofsovergave. ‚Jesus Christus is dezelfde: gisteren, heden en in eeuwigheid' (Hebr. 13, 8). Daarom is het minstens gewenst om ook een overzicht te geven van de kerkgeschiedenis als voortzetting van het mysterie van het Rijk Gods in de wereld, als groei van het Lichaam van Christus naar de Volheid (Ef. 4, 13). Als het levend verband tussen de apostolische en hedendaagse Kerk niet verbroken wordt, kunnen de kerkelijke ambten en sacramenten met meer vrucht voorgesteld worden als de aardse heilsdaden van de hemelse Heer. Dan kunnen we ook beter het christelijk-zedelijk leven laten zien als een meewerken aan Gods liefdevolle, eeuwen- en wereldomvattende heilsplan, als een groots ideaal dat de volle inzet van onze persoon waard is. Dan kunnen ook de afzonderlijke thema's, hoogfeesten en sacramenten, ervaren worden als takken van de ene levensboom in hun drievoudige betrekking tot Christus, als gedachtenisviering, tegenwoordigstelling en hoopvolle verwachting van Hem ‚die is en die was en die komt' (Apok. 1, 8), zodat heel ons onderricht een sterke eschatologische doelgerichtheid krijgt.

Pastoraal-pedagogische redenen

Om de godsdienst te integreren in het leven, de ‚lering' als ‚opvoeding' te richten op beleving, zodat men uit de Schrift ‚volharding en vertroosting kan putten om in hoop te leven' zijn vooral drie pedagogische voorwaarden vereist: historisch besef, symboolgevoeligheid en gemeenschapsgevoel. Deze zijn bij de opgroeiende jeugd slechts in kiem aanwezig en moeten dus door ons ontwikkeld worden.

Het godsdienstonderricht moet aansluiten bij de psychologische geaardheid van de leerlingen. Welnu, juist in de leeftijd van elf tot vijftien jaar ontluikt bij de jeugd de historische functie, zoals onderzoekingen hebben uitgewezen.[2] Eerst ontwikkelt zich de belangstelling voor historische feiten en hun onder-

2 ANDRE GODIN S.J., *La fonction historique,* in *Lumen Vitae* 1959, no. 2, blz. 229-250. Cfr. *Verbum,* december 1959, blz. 440-450.

ling verband, dan voor het historisch en geografisch milieu van personen en feiten, vervolgens de zin voor de innerlijke groei van personen en tijdperken, en ten slotte voor de psychologische drijfveren en de historische duiding. De geschetste heilshistorische methode kan daarbij zeer goed aanknopen, daar men vooral in het Oude Testament kan uitgaan van verschillende concrete personen en gebeurtenissen. Daardoor kan in de lagere klassen de noodzakelijke feitenkennis worden bijgebracht, terwijl in de hogere klassen meer op verdieping van het inzicht kan gewerkt worden, zoals de ,Algemene Richtlijnen' adviseren.

De jeugd bezit ook een gevoel voor het mysterie en dus een aanleg voor symboolgevoeligheid, die we door een bijbels-liturgische katechese kunnen ontwikkelen. Daartoe moet men de grote symbolen als water, vuur, licht, duisternis, beloofde land en tempel, niet gaan uitleggen maar veel meer laten aanvoelen en helpen ontdekken, niet alleen in de bijbel en de liturgie maar ook in de aardse werkelijkheden als huwelijk, arbeid, techniek en cultuur. Door personen, feiten en teksten te plaatsen in het licht van Gods heilsplan, zullen de leerlingen geleidelijk de tekenwaarde ervan gaan bevroeden, waardoor de bereidheid tot overgave aan het mysterie opgewekt wordt. Dat geldt wel bijzonder van de parabels en wonderen van Christus, die zulk een grote plaats innemen in de zondagsevangeliën.

Het moeilijkste is wellicht de derde voorwaarde: het aankweken van gemeenschapsgevoel, zonder welke geen diep-christelijk, kerkelijk-liturgisch leven mogelijk is. De jeugd is in de puberteit geneigd tot een individualistische levenshouding, een noodzakelijke doorgangsfase in de uitgroei naar volwassenheid. De jongens en meisjes vatten hun godsdienstig leven dikwijls op als een particuliere aangelegenheid tussen God en henzelf (hun eigen ziel!), waarmee anderen zich niet te veel moeten bemoeien, en zij hebben daarom een zekere tegenzin in gemeenschappelijke gebeden en plechtigheden. Wij zullen hen duidelijk moeten maken, dat wij alleen tot volwassen personen en volwaardige christenen kunnen uitgroeien in en door de gemeenschap, door goede menselijke verhoudingen tot onze medemensen. Ook daartoe biedt een bijbelse opvoeding vele kansen, als wij belichten dat Gods heilsplan heel de mensheid omvat, niet als een som van enkelingen maar als één gemeenschap ,om het heelal in Christus onder één Hoofd te brengen, alle wezens in de hemelen en alle wezens op aarde, in Hem' (Ef. 1, 10). We kunnen laten zien, dat de roeping van één persoon of één volk steeds een zending inhoudt tot heil van allen, en dat het ware heil juist bestaat in een verbond van liefde, een gemeenschap der mensen in Christus met God en met elkander.

Zulk een bijbelse katechese heeft dan tevens een grote oecumenische waarde, niet enkel omdat vertrouwdheid met de bijbel het onderling begrip tussen alle christenen zal bevorderen en de massieve kerkopvatting van vele katholieken zal verdiepen en verruimen, maar vooral omdat het levende Woord Gods uit

zichzelf reeds gemeenschapvormend en eenheidstichtend werkt door de kracht van de Heilige Geest. Bovendien harmonieert een heilshistorische visie op de godsdienst prachtig met de ontwikkeling der moderne wetenschappen, die steeds meer de betekenis ontdekken van de ,vierde dimensie', de tijd of de evolutie. Zou een voorstelling van de christelijke godsdienst in de geest van Teilhard de Chardin, als de bovennatuurlijke uitbloei van de wereldomvattende evolutie onder de zonnestraling van Gods liefde, geen belangrijke bijdrage zijn om onze leerlingen de harmonie te doen zien tussen natuur en genade, wetenschap en geloof, waardoor het gevaar voor scheiding van godsdienst en leven opgeheven wordt?

De moeilijkheid der literaire genres

Tegen een bijbelse katechese wordt vaak als bezwaar ingebracht, dat er een diepe kloof gaapt tussen de wereld van de bijbel en de rationeel-technische mentaliteit van onze eeuw, waardoor het zeer moeilijk wordt om de jeugd vertrouwd te maken met het semietische culturele klimaat en vooral met de bijbelse literaire genres. Toch kan die kloof wel overbrugd worden. Als op grond van theologische en pastorele motieven, dus op grond van Gods heilsplan zelf, een bijbels-liturgische katechese noodzakelijk is, dan kunnen we a priori concluderen, dat het mogelijk is om met de hulp van Gods genadewerking die belemmering te overwinnen. Daarvoor is geen wetenschappelijke behandeling nodig van de oud-oosterse cultuur en de bijbelse letterkunde. Het is voldoende en mogelijk, de jeugd duidelijk te maken dat de aartsvaders en latere Israëlieten anders leefden, dachten, voelden, spraken en schreven dan moderne westerlingen, en ze te laten aanvoelen, dat iets nog op een andere manier en in een diepere betekenis ,waar' kan zijn dan in de zin van ,echt zo gebeurd'. Dat kan b.v. gebeuren aan de hand van de bekende parabels van de verloren zoon en de barmhartige Samaritaan, die niet zo gebeurd maar toch echt waar zijn, ofwel aan de hand van een gedicht, toneelstuk, roman of film. De bijbel is toch geschreven door en voor eenvoudige mensen met wezenlijk dezelfde religieuze ervaringen als wij, want ,er is verscheidenheid in de uitingen van kracht, maar het is dezelfde God, die alles in allen tot stand brengt' (1 Kor. 12, 6). En heeft Jesus het niet uitgejubeld: ,Ik prijs U Vader, Heer van hemel en aarde, omdat Gij deze dingen verborgen gehouden hebt voor wijzen en verstandigen, maar ze geopenbaard hebt aan kinderen' (Lk. 10, 21).

De overbrugging van de bestaande kloof zal twee dingen inhouden. Enerzijds is een zekere vermenselijking van de bijbelse gebeurtenissen nodig, een minder wonderbaarlijke voorstelling van de openbaring, zodat de jeugd niet het gevoel krijgt, dat God vroeger wel in de geschiedenis ingreep en tot de mensen sprak maar zich nu afzijdig houdt. (Intussen zouden de exegeten de

katecheten kunnen helpen door eens duidelijk uit te leggen, wat het precies betekent dat God aan Abraham ‚verscheen' en dergelijke gezegden). Anderzijds zal de statische denkwijze der jongeren opengebroken moeten worden door niet enkel hun verstand aan te spreken maar ook hun hart, hun fantasie en dichterlijk gevoel. Dit zal juist bijdragen tot opwekking of versterking van hun symboolgevoeligheid en liturgische geest, zodat we juist van de nood een deugd kunnen maken, temeer doordat het vreemde in de bijbel ook iets aantrekkelijks heeft voor de jeugd. De ervaring leert intussen wel, dat het niet zo moeilijk is om b.v. in de oergeschiedenis – mits men die niet in het begin behandelt – het dichterlijke karakter van de verhalen te laten aanvoelen en daarmee het onderscheid tussen de innerlijke geloofskern en de uiterlijke vormgeving. En hetzelfde geldt voor de ‚stichtende verhalen' als men de eigenlijke bedoeling daarvan verklaart.

‚Trouwe beheerders van Gods geheimen'

De bijbels-liturgische beweging zal nooit diep wortel schieten in brede lagen van het gelovige volk en rijke vruchten gaan dragen, als de katecheten er niet in slagen de bodem daarvoor te bereiden door minstens de middelbare schooljeugd vertrouwd te maken met de bijbel, ze een aangepast inzicht mee te geven in de uitvoering van Gods heilsgeheim in Christus en zijn Kerk. Want bijbelkringen en tijdschriften bereiken slechts een klein aantal belangstellenden, niet te vergelijken met het steeds toenemende aantal leerlingen van middelbare scholen. Dat brengt een zware verantwoordelijkheid mee voor de godsdienstleraren. Van hen geldt bijzonder het schriftwoord: ‚Zo moet men ons dus beschouwen: als helpers van Christus, belast met het beheer van Gods geheimen. Welnu, van een beheerder wordt vereist dat hij betrouwbaar blijkt' (1 Kor. 4, 1-2). Dat vraagt van ons: godsdienstige bezieling, behoorlijke bijbelkennis en opvoedkundige bekwaamheid. Maar als we dan het zaad van het Woord Gods uitstrooien zoals Paulus en het voortdurend begieten zoals Apollos, mogen we ook vertrouwen dat God de wasdom zal schenken (1 Kor. 3, 6).

Tot besluit nog een suggestie voor katecheten die over een eigen godsdienstlokaal kunnen beschikken. Om de alles-beheersende plaats en functie van de bijbel in het middelbaar onderwijs te symboliseren, uiterlijk zichtbaar te maken, zou men een kostbare, grote en oude bijbel op een mooie standaard voor de klas kunnen plaatsen. En als die standaard tweezijdig is, kan men aan de achterzijde een moderne vertaling van de gehele heilige Schrift neerleggen en daaruit zo nu en dan een gebed, psalm of andere tekst voorlezen of laten voorlezen. Zulk een bijbellezing krijgt een liturgisch karakter en maakt een bijzondere indruk op de klasgemeenschap.

De bijbel in het gezin

DOOR JAN MEEUWSEN

Een probleem

Het zou mij niet verwonderen, vooral als U vader en moeder van een gezin met kinderen bent, dat U zich enigszins geïrriteerd voelt bij het lezen van deze titel: de bijbellezing in het gezin. Misschien heeft U al bij voorbaat het voornemen gemaakt het met een natte vinger even door te nemen. Wellicht heeft U gedacht: er zal wel weer in staan hoe we het moeten doen en die mijnheer zal wel heel idealistisch en onpraktisch over het moderne gezinsleven denken en in die abstracte, weinig met de werkelijkheid overeenstemmende gezinssfeer een hopeloos onpraktische en onuitvoerbare vorm van bijbellezing in het gezin ons voorschotelen.

Laat ik dan maar meteen eerlijk bekennen, dat het voor de schrijver zelf ook een probleem is, d.w.z. dat hij er zelf ook niet helemaal uitkomt. Ik geloof, dat het een heel goed en reëel uitgangspunt is, dat we elkaar om te beginnen eerlijk bekennen dat bijbellezing in het gezin echt een moeilijk iets is. Zoals U al merkt, zou het artikel misschien beter in de rubriek *Dialoog* passen, want, wij, vaders en moeders, zouden er onder elkaar eens rustig en openhartig over moeten kunnen spreken en van gedachten wisselen. Dit zouden dan op de eerste plaats ouders moeten zijn, die ervaring hebben met de bijbellezing in het gezin, hetzij positief of negatief. Positief in deze zin, dat de bijbellezing in hun gezin wel een gebruik is, maar eerlijk gesproken toch nogal wat problemen oproept. Negatief in deze zin, dat men of er om tal van redenen niet aan durft te beginnen, of dat men het na korte tijd maar opgegeven heeft. Al pratend zouden we het er al heel gauw over eens zijn, dat het niet het ideaal is, dat op een of andere wijze en kost wat kost heel veel vaders en moeders met de bijbellezing zonder meer in het gezin moeten gaan beginnen. Iedereen zal moeten toegeven, dat aan de meesten van ons de *zin* van de bijbellezing zo goed als onbekend is. Heel veel vaders en moeders zouden wellicht de eerlijke vraag stellen: waarom moet dat nu eigenlijk tegenwoordig? Een te eenzijdige propaganda kan een reactie bewerkstelligen precies tegenovergesteld aan wat de propagandisten in een wat wereldvreemd idealisme bedoelen. Onder mijn kennissen heb ik een dominee, die op de achterkant van zijn auto op een doek met grote letters de leuze heeft aangebracht: ‚Lees de Bijbel'. Ik heb de goede man op de man af gevraagd, of hij werkelijk dacht,

dat er ook maar één mens zou zijn, die door deze propaganda tot lezing van de bijbel zou gebracht worden. Wat mij persoonlijk betreft, zou het averechts resultaat hebben. Met Coca-Cola zal reclame ongetwijfeld effect sorteren, wat de lezing van de bijbel betreft, ligt de kwestie echter wezenlijk anders.

Wie met vaders en moeders in gespreksgroepen of gezinsgroepen wel eens over het probleem van de bijbellezing in het gezin spreekt, krijgt diverse bezwaren van uiterst praktische aard te horen. ,We hebben nog zulke kleintjes, de groteren zouden er wel iets aan hebben, maar die peuters verstoren de zaak. Ik zie in ons gezin absoluut geen mogelijkheid. De kinderen van de middelbare school komen ongeregeld thuis, vader komt laat van zijn werk, de oudsten interesseert het niet', enz. enz. Bij meer ouders dan men vermoedt, meen ik, speelt het vage gevoel, dat de bijbellezing in het gezin iets protestants is, een grote rol. Het past niet in de sfeer van het moderne gezin, de radio staat aan, gezellige muziek, vader moet de nieuwsberichten horen of de krant ligt te wachten. Anderen zeggen weer, dat bijbellezing onmogelijk is, omdat er altijd haastig of ongeregeld wordt gemaaltijd, omdat die naar de jeugdbeweging, de andere naar 'n cursus en weer een andere naar sport moet, enz. Ik zal de laatste zijn om te beweren, dat het moderne leven (zoals we dat iets zelfgenoegzaam vaak noemen) met zijn ongeregeld ritme en niet aflatende gehaastheid, een voor de bijbellezing geëigende sfeer is. Van de andere kant echter kan ik niet aan de wijsheid van het aloude spreekwoord ontkomen: waar een wil is, is een weg. En die wil is er naarmate de zin en de noodzaak van de bijbellezing voor het leven van de christen als iets klaarblijkelijks wordt gezien. We leggen, meen ik, de vinger op de wonde, als we rustig constateren, dat de grote massa van het katholieke volksdeel totaal van de bijbel, vooral van de geest van de bijbel is vervreemd. Voor geen levenswerkelijkheid als de bijbel – begrepen als God sprekend tot mij als zijn Kerk – geldt zozeer, dat onbekend onbemind maakt: de bijbel is voor de meeste katholieken een gesloten boek, al prijkt hij misschien in veler boekenkast.

Inwijding noodzakelijk

Het is al weer enige jaargangen geleden, dat prof. Grossouw in een vraaggesprek afgedrukt in G 3, als zijn mening te kennen gaf, dat men de H. Schrift als leek best zo zonder meer ter hand kon nemen en haar onbevangen, zonder vooringenomenheid en voorstudie kon gaan lezen. De bijbel moest weer worden *mijn* bijbel, zoals men spreekt van *mijn* Gezelle of *mijn* Shakespeare. Deze opvatting uit gezaghebbende bron is bevrijdend en zal er zeker toe hebben bijgedragen bij menigeen een vaak onbewuste bevangenheid uit de weg te hebben geruimd. Bij velen bestaat een diep verborgen afkeer van de bijbel als boek, omdat een zekere vorming en wetenschappelijke voorarbeid absoluut

noodzakelijk schijnt te zijn. Velen zijn afkerig van diepgaande discussies en wezenlijk niet terzake doende haarkloverijen over de interpretatie van bepaalde teksten. De vorming, die een vruchtbare lezing van de bijbel volgens velen vereist, is te eenzijdig in het wetenschappelijk vlak getrokken, zodat bij menigeen de mening heeft post gevat, dat eigenlijk alleen een diepgaande en jarenlange bijbelstudie onder vakkundige leiding en een bepaald niveau van theologische vorming een onontbeerlijke voorwaarde is om de bijbel met werkelijke vrucht te kunnen lezen. In dit opzicht is de genoemde uitspraak van prof. Grossouw inderdaad bevrijdend, een uitspraak, die het antwoord was op de vraag of een leek zomaar de bijbel kon gaan lezen. Zelfs het risico, dat zo'n leek dan wel eens conclusies zou kunnen gaan trekken, die allesbehalve in overeenstemming zijn met de orthodoxie, woog niet op tegen het voordeel, dat leken juist door hun soms wel eens onbijbelse onbevangenheid geheel onverwachte aspecten en zeer persoonlijke visies konden ontdekken, die zelfs voor vakgeleerden wel eens verrassend kunnen zijn.

We beseffen heel goed, dat we het eigenlijk nog steeds hebben over persoonlijke lezing van de bijbel, terwijl we het toch zouden hebben over bijbellezen in het gezin. Maar als vader en moeder niet gewonnen zijn voor persoonlijke lezing van de bijbel, is aandringen op bijbellezing in het gezin een zinloze bezigheid. De praktijk heeft uitgewezen, dat als leken, het zij persoonlijk, hetzij in groepsverband o.a. bij lezing in het gezin, de bijbel enige tijd lezen, zij voor een zekere crisis komen te staan, waar zij heel vaak niet overheen weten te komen. Zij stuiten op een bepaald tekort, dat teleurstelling en ontmoediging tengevolge heeft. Dit tekort wordt dan meestal geformuleerd in de conclusie, dat men toch wel de nodige voorstudie moet hebben gedaan om de bijbel wat meer indringend te kunnen lezen. De leiding, die van de priester uitgaat, is ook niet altijd even bevredigend en bezielend, zodat het tweede van deze mensen erger is dan het eerste: behalve de reeds bestaande vervreemding t.o.v. de geest van de bijbel, moet nu in de toekomst ook nog deze teleurstelling overwonnen worden. Met Dom C. Charlier O.S.B. in zijn boek *Bijbellezen met de Kerk* (J. J. Romen & Zonen, Roermond) mogen we uit dit alles besluiten, dat een minimum aan bijbelinitiatie onontbeerlijk is. Dit is echter heel wat anders dan een bijbelgeleerde in de dop proberen te worden. De term initiatie, inwijding, is treffend juist, want zij geeft aan, dat de christen moet worden ingewijd en binnengeleid in de gedachtenwereld van de bijbel, die in wezen de gedachte van God is over het heil van de mensheid. De ouders zelf moeten zijn ingewijd in de elementaire aspecten van de zin van de bijbellezing. De gestalte van het menselijk woord, waarin Gods Woord door de bijbel tot ons komt, vereist niet op de eerste plaats een bepaald arsenaal van wetenschappelijke, verstandelijke kennis, maar zij veronderstelt een mentaliteitsverandering, een innerlijke ommekeer, die in eerste instantie van natuurlijke aard

is. ‚De bijbel vraagt een hervorming van deze verstandelijke werkzaamheid. Hij eist zonder meer een herziening der grondslagen van onze logische denkwijze: hij kan alleen worden begrepen vanuit een mentaliteit die de voorrang van het bestaande en het levende erkent. Zijn geestelijk klimaat is een wijsheidsklimaat, d.w.z. in beslag genomen door een concrete, intuïtieve waarheid, die aangepast is aan de menselijke levensomstandigheden', zegt Dom Charlier in zijn genoemd boek. De hier bedoelde wijsheid is weer de noodzakelijke basis van het geloof, die bepalend is voor de houding, waarmee men Gods Woord tegemoet treedt en aanhoort. Inplaats dus van kennis vermeerderen, hetgeen zovelen afschrikt, is in het wezenlijke van deze initiatie meer sprake van barrières verwijderen en ontvankelijk maken. Zou het karakter van een wetenschappelijk boek te zijn bij de bijbel niet minder op de voorgrond treden, als b.v. in een nieuwe druk van de laatste vertaling van het Nieuwe Testament de voetnoten achter in het boek zouden worden geplaatst? Soms meer dan halve bladzijden worden door verklarende voetnoten in beslag genomen, hetgeen voor minder ontwikkelden, die geen wetenschappelijke werken gewend zijn, de bijbel op het eerste gezicht tot een moeilijk, meer voor intellectuelen bestemd boek maakt. ‚Ik wil de bijbel zonder meer', zei mij iemand eens, die zelfs tot de meer ontwikkelden gerekend kan worden. Zou het niet uitvoerbaar en zelfs raadzaam zijn deze alleszins noodzakelijke verklaringen als losse bijlage uit te geven? Deze kleinigheden spelen een grotere rol dan men meestal meent.

Dom Charlier onderscheidt in deze inwijding vijf momenten, die kort samengevat hier op neer komen, dat men enig inzicht moet hebben in: 1e de zin van de geschiedenis, 2e de letterkundige genres uit de bijbel, 3e de zin van de geleidelijke ontwikkeling der openbaring, 4e het geloof in Gods Woord en ten 5e blijkt het nuchtere, gezonde verstand een noodzakelijke voorwaarde te zijn.

Dat deze initiatie een communautair (God spreekt tot ons, zijn volk, waartoe ik behoor) en een ecclesiaal (door en in zijn Kerk komt Gods Woord tot ons) karakter moet dragen, is een zeer wezenlijk aspect. Laten we volstaan met op te merken, dat in de liturgische viering dit communautair en ecclesiaal karakter zijn welsprekendste en volmaaktste uitdrukking kan bereiken, hetgeen bij de persoonlijke lezing of bij de lezing in het gezin nimmer zo het geval kan zijn. De niet-liturgische lezing zal dan ook in haar gerichtheid op deze viering (Woorddienst) de juiste betekenis krijgen.

Om deze suggesties over de inwijding in de geest van de bijbel, bron van elke vorm van spiritualiteit, te besluiten, nog twee opmerkingen. Als deze initiatie er in slaagt de mensen smaak voor, of liever honger naar Gods Woord te doen krijgen – de mens leeft niet van brood alleen, maar van elk woord, dat komt uit de mond van de levende God – is het voornaamste bereikt. Het bewustzijn moet gewekt worden, dat van het luisteren naar Gods Woord het

leven als christen in de vitale zin van het woord, afhankelijk is. Even effectief, maar op een andere wijze als de eucharistie, leidt de bijbel tot een inniger contact met de zich openbarende en onder ons levende, verheerlijkte Heer. Als de mensen wisten, dat ‚de bijbel voor kinderen is geschreven, en niet voor de hersens van alles beredenerende mensen' (Charlier), zou een van de voornaamste mentaliteitsbelemmeringen zijn weggenomen. Want aangaande de dingen, waarover het in de bijbel in wezen gaat, heeft Christus de Vader *bedankt*, dat Hij ze voor wijzen en verstandigen heeft verborgen gehouden, maar aan kinderen geopenbaard (Mt. 11, 25). Dat dit kinderlijke in de volwassen mens iets anders is als infantilisme, behoeft niet nader te worden toegelicht. Het ontbreekt niet aan initiatieven, die wijzen op een ontwikkeling naar een steeds meer zinvolle en op de geest van de bijbel afgestemde initiatie. Naast de vele publikaties op bijbelgebied, wordt in bijbelgroepen, gezins- en gespreksgroepen, in bijbelcursussen, vooral bijbelretraites en bijbelwaken veel goeds gedaan. En zullen ook de prediking en de katechese niet mede kunnen en moeten bijdragen tot een ontvankelijk maken van de christen voor Gods Woord tot ons in de bijbel?

De praktijk

Met dit alles wil gezegd zijn, dat activiteiten, die ten doel hebben de bijbellezing in het gezin te herstellen of in te voeren, slechts vrucht zullen dragen naarmate de bodem is bewerkt, naarmate door bijbelinitiatie en bijbelcultuur de geesten toegankelijk zijn gemaakt. Dat we hierop zo breedvoerig zijn ingegaan, vloeit voort uit onze overtuiging, dat dit ‚voorwerk' het voornaamste is en dat het onmogelijk is om in een vlot artikeltje getiteld ‚bijbellezing in het gezin', even te zeggen, hoe het moet. Gezinsgebed en bijbellezing in het gezin zijn geen dingen, die de mensen zich zonder meer laten opleggen. Dit is geen gebrek aan volgzaamheid of vroomheid, maar een kwestie van geloof en liefde, die uitermate gevoelig zijn voor een klimaat van vrijheid. Als je de bijbel bent gaan ontdekken als het persoonlijk Woord van God, dat Hij in mij tot zijn volk richt, dan kom je er misschien toe in je huiskamer of in de ‚salon' een ereplaats te reserveren voor het boek van God. In de laatste vakantie kwam ik bij mensen op bezoek in België, ergens buiten Brussel, die zich de weelde hadden kunnen veroorloven een modern, luxueus huis te laten bouwen. Aan de zijmuur van de huiskamer was een kleine, ronde ruimte uitgebouwd, met een nonfiguratief glas-in-beton-raampje versierd, waar op een gesmede lezenaar, met een zeer eenvoudig gesmeed kruis erboven met kandelaar, de prachtig geïllustreerde *Bible de Jérusalem* open lag. Daar las vader 's avonds uit de bijbel, moeder en de kinderen schaarden zich staande in een kring om vader heen. Het huis voldeed overigens aan alle moderne eisen van stijl en comfort,

maar dit plekje tekende dit moderne huis als ,de kleine Kerk', zoals een kerkvader het gezin eens genoemd heeft. Het hoeft natuurlijk allemaal niet zo luxueus te zijn, want we kunnen ieder op onze eigen manier en binnen het kader van onze nog zo beperkte mogelijkheden, na de bijbel de ereplaats in ons gemoed te hebben ingeruimd, in onze ,woonruimte 'wel een ereplaats vinden voor het boek van God. Als het Boek van God, het Boek der boeken dat de bijbel toch is, die ereplaats in het huis wil innemen, dan moet het uiterlijk van het boek iets luisterrijks zijn. Zou er geen uitgever te vinden zijn, die een prachtuitgave van de bijbel in een waardige band (zie de magnifieke editie van de reeds genoemde *Bible de Jérusalem*) met goede moderne illustraties zou aandurven? Zo'n bijbel zou ook uiterlijk de ereplaats in het huis waardig zijn.

Het is niet protestants en het is geen afgoderij op hoogtijdagen er een bloempje bij te zetten of er licht bij te ontsteken. Deze opmerkingen zijn slechts bedoeld als suggesties om de fantasie rond de bijbel wat aan het werk te zetten en vooral om een sfeer te scheppen, waarmee de bijbel zelf en de lezing ervan in het gezin kan worden omgeven. Deze huisliturgie speelt onbewust een grote rol in de gemoedsvorming van de kinderen wat hun godsdienstige opvoeding in het algemeen en wat de ontkiemende vormgeving van hun bijbelse vroomheid in het bijzonder betreft.

Een grote moeilijkheid voor velen is de keuze van de bijbelboeken en teksten, die gelezen kunnen worden. Dat het de absolute voorkeur verdient hierbij de levende lijn van het kerkelijk jaar te volgen, waardoor de ,kleine Kerk' van het gezin bewuster als levende cel van het Lichaam van de grote Kerk gaat functioneren, behoeft geen nader betoog. Elders in dit nummer kunt u hierover trouwens een artikel vinden. We verkeren bij de bespreking van dit moeilijke punt in de gelukkige omstandigheid, dat ons tijdschrift aan zijn lezers en andere belangstellenden een schema van gezinslezing van het Nieuwe Testament kan aanbieden. Op het eerste gezicht lijkt de zaak nu heel eenvoudig: men raadpleegt het aangegeven schema. Aan de wens van velen zal zijn voldaan, maar toch is er ongetwijfeld iets meer nodig. Ik ben wel eens in een gezin geweest, waar dagelijkse Schriftlezing een gebruik was geworden, maar zij gebeurde zo formalistisch, zo als iets dat nu eenmaal gebruik was, waarbij zozeer alle sfeer en kader ontbrak, dat het mijn vaste overtuiging was, dat op deze wijze de lezing beter zou kunnen worden achterwege gelaten.

Er moet een bepaalde sfeer geschapen worden. Sfeer wordt niet gemaakt, maar zij ontstaat spontaan, als vanzelf, zij wordt als het ware geboren. De sfeer rond de bijbel ligt geheel in de lijn van een ,gezellige' tafelsfeer bij de maaltijd. Zij is in wezen communautair en diep menselijk. Uit praktische overwegingen alleen al, zal moeder het tijdstip van de maaltijd zo kiezen, dat zoveel mogelijk het gezin in zijn geheel tegelijk aan tafel is. Dit is van moeilijk

te overschatten belang voor de totale ontwikkeling (in de ruimste zin) van de kinderen. Het is mijn diepe overtuiging, dat het onjuist is zich eenvoudig neer te leggen bij het moderne ontaardingsverschijnsel, dat, volgens sommigen althans, de maaltijd in steeds mindere mate het belangrijkste ontmoetingsmoment is in het gezinsleven. Er kunnen onontkoombare uitzonderingsgevallen zijn, maar in het algemeen is het toch nog wel zo, dat het gezin in zijn geheel minstens eenmaal per dag bij de hoofdmaaltijd, doorgaans de avondmaaltijd, bijeen is. En al mag het dan door de week niet dagelijks het geval zijn, dan moet toch zeker op zondag alles op alles gezet worden, dit kostbare moment te handhaven. Niet op de eerste plaats om de bijbellezing mogelijk te maken, maar omdat dit moment de toetssteen is van een normaal en gezond gezinsleven. De klacht van ouders, dat voor de groter wordende kinderen het ouderlijk huis niet méér is dan een kosthuis met nachtlogies, bewijst dit. Dit verschijnsel is geen evolutie naar een zgn. open gezin, maar dit is een ontaarding en devaluatie van wat het gezin in wezen is en blijven moet: een geborgenheid en warmte biedende tweede moederschoot waarin het jonge leven naar volwassenheid groeit. Schijnbaar wijk ik af van mijn onderwerp, maar in werkelijkheid is het devalueren van het gezin in dit opzicht een van de oorzaken, waardoor de bijbellezing in sommige gezinnen eenvoudig een onmogelijkheid is en misschien in toenemende mate een onmogelijkheid worden zal. De raakpunten van deze gezinsrealiteit met het christelijk leven zijn zo innig en veelvoudig, dat we hier even wat langer bij hebben stil gestaan. De bijbellezing in het gezin staat of valt er mee, want het is in het kader van de gezinsmaaltijd dat zij het beste kan gebeuren.

De lezing zelf dient niet al te lang te zijn, hoogstens tien minuten, en zij dient op een rustige en eerbiedige wijze gedaan te worden, zonder ,zalvend' te willen zijn. Omdat de maaltijd met kruisteken en gebed is begonnen, behoeft de lezing niet door een kruisteken te worden voorafgegaan. Indien nodig moet een enkel woord ter verklaring of als inleiding vooraf gegeven worden, om eventueele moeilijkheden bij voorbaat uit de weg te ruimen. Een toelichting achteraf kan een tafelgesprek tot gevolg hebben, hetgeen iets buitengewoon vruchtbaars kan zijn. Soms kan dan op ontroerende wijze daarbij blijken, dat kinderen veel meer dan volwassenen onbevangen openstaan voor het mysterie, dat de werkelijke geest van de bijbel is, welke in wezen weer de geest van het kind-zijn van God veronderstelt. Het is werkelijk opvoedend, zelfs soms beschamend voor grote mensen, hoe kinderen concreet en levensecht reageeren op een verhaal uit het Oude Testament of op een gelijkenis van Christus uit het evangelie.

Het is helemaal niet nodig de bijbel te infantiliseren om hem zgn. meer toegankelijk te maken voor de kinderen. De meeste gelijkenissen uit het evangelie van Christus zijn voor de kinderen in wezen begrijpelijk. Dit wil niet

zeggen, dat na één enkele lezing van bijv. de parabel van de verloren zoon deze voor altijd en afdoende is begrepen – over Gods vaderlijke goedheid komt de mens nooit uitgedacht – maar wel, dat een eerste grondslag voor een ervaren van Gods goedheid en liefde is gelegd. Het is niet verwonderlijk, dat het meest wezenlijke uit Gods woord in de bijbel zoveel raakpunten vertoont met het gezinsleven: vaderschap, maaltijd, bruiloftsmaal, het gewone dagelijkse leven van eenvoudige mensen. En spreekt Christus, als Hij zich in gelijkenissen tot ons richt, niet in dezelfde stijl als waarin elk verhaaltje voor kinderen begint: er was eens . . . De bijbel ligt wat sfeer en stijl betreft veel dichter bij ons dan de meesten van ons menen. Lees het boek Tobias maar eens, alsof U een roman van bijv. Heinrich Böll of Hugo Claus leest en het effect zal werkelijk verrassend zijn. Al zal een kind van de lagere school het meeste ontgaan van het meer contemplatieve, mystieke karakter van het Johannes-evangelie, het is helemaal niet uitgesloten, dat een zin, een paar woorden het kind diep innerlijk bijblijven. Men moet dan ook niet de authentieke bijbelteksten gaan infantiliseren om het kind tegemoet te komen. Het kind is meer toegankelijk voor het mysterie dan vele volwassenen, terwijl volwassenen de moed moeten kunnen opbrengen een moeilijke passage eenvoudig te laten zitten, omdat zij niet geheel duidelijk is.

Als de kinderen werkelijk nog te klein zijn, zijn er diverse mogelijkheden om hen buiten de gemeenschappelijke gezinslezing om op hun wijze met Gods heilsgeschiedenis te laten kennis maken. Voor kleuters zelfs zijn er tegenwoordig alleraardigste, in gezond kinderlijke stijl geschreven en geïllustreerde boekjes, waar vader of moeder uit kunnen vertellen of voorlezen. Ik denk hier b.v. aan de boekjes van J. L. Torenbeek: *Mijn eerste boek over God, Hoe Jesus op de wereld kwam,* en *Zo leefde Jesus* (het laatste uitgegeven door het Ned. Boekhuis en Callenbach samen). Voor de kinderen van de laagste klassen van de lagere school zijn er de drie bijbeluitgaven van Alphons Timmermans: voor de kleintjes, de kleinen en voor de Jeugd (Helmond).

Heel goed is: *God houdt van ons* door Lambert Heynen, vertellingen uit de H. Schrift voor jonge kinderen (Uitg. Cantecleer, Utrecht, in opdracht van het Katechetisch Centrum, 1957). Bijzondere vermelding verdient de wel wat kostbare, maar magnifieke *Bijbel voor kinderen,* deel I, het Oude Testament, met zangen en spelen door Dr. J. L. Klink, uitgegeven bij het Wereldvenster, 1959 te Baarn, waaraan medewerkten o.a. de dichters Dr. J. W. Schulte Nordholt, Michel v. d. Plas, Guillaume v. d. Graft, en verder Mies Bouhuys, Okke Jager, Herman Strategier, Jan Wit enz. Prachtig geïllustreerd, een kostelijk bezit en een genot voor het oog alleen al, wat prikkelt tot lezing en voorlezing. Het is maar een greep uit het vele wat er tegenwoordig geboden wordt, om de kleineren voor wie de bijbellezing in het gezin te moeilijk is, kennis te laten maken met het Boek der boeken. In veel huisgezinnen zijn de kleinsten

al naar bed, als vader en moeder met de groteren aan tafel gaan. In andere gezinnen neemt moeder de allerkleinste op schoot en de oudste dochter ontfermt zich over een ander kleintje, zodat de bijbellezing niet gestoord wordt door wel levenslustige, maar niet bijbellustige oproerstokertjes. De praktijk en de ervaring leren, dat ook hier een weg is, waar een wil is. Als de wil er maar is. Hoewel de authentieke weergave van de bijbeltekst van Gods Woord de voorkeur verdient (de bijlage van vorig nummer voor de gezinslezing verwijst naar de nieuwe vertaling van het N. Testament en is ook wat afmeting betreft er op afgestemd), toch kunnen de *Bijbelse Geschiedenis* van Keulers en van Schiphorst-Doodewaard goede diensten bewijzen. Voor wie toch nog wat huiverig is om welke reden dan ook, het onversneden brood van Gods bijbelwoord te verstrekken, kan wellicht de goedkope uitgave van de Benedictijnen van Oosterhout: *De goede boodschap,* waarin de evangeliën als een aansluitend verhaal verwerkt zijn, als overgang goede diensten bewijzen (fl. 1,25!).

Normaal gesproken behoort vader degene te zijn die leest. Deze taak is niet een uitgesproken mannelijke, maar een uitgesproken vaderlijke taak in de bijbelse zin van het woord. Het vaderschap is veelal zozeer gedegradeerd tot een gezagsfunctie, dat het geestelijk perspectief ervan in christelijke zin, de meesten van ons volslagen onbekend is geworden. Hier verder op ingaan, zou een nieuw artikel vereisen. Laten we volstaan met op te merken, dat het in principe vader is die leest, terwijl in diens afwezigheid b.v. moeder of een der grotere kinderen deze taak natuurlijk kan overnemen. Dit principe vloeit voort uit de taak die vader als geestelijk ‚voorganger' in het christelijk gezinsleven bekleedt, een bijna priesterlijke functie, die het schoonste aspect is van wat men doorgaans het algemeen priesterschap der gelovigen noemt. Deze functie komt het welsprekendst tot uitdrukking in het gezinsgebed, waarbij de vader in ‚quasi' priesterlijke zin voorganger is. Als dit gezinsgebed geïnspireerd zou kunnen worden door de bijbellezing – en dit kan – dan zou de bijbellezing in het gezin haar schoonste effect bereiken. Dat dit gebed – hoe stuntelig en onbeholpen dit ook mag zijn soms – een geïmproviseerd gebed zal moeten zijn, ligt voor de hand. Wie in de bijbel-, gespreks- of gezinsgroepen vooral enigszins ‚geschoold' is in het spontane gebed, zal hierbij geen onoverkomelijke moeilijkheden ontmoeten, hetgeen weer een ander licht werpt op de zin en functie van gezins- en gespreksgroepen, die nog zoeken naar de juiste richting en goede geest. Zoals in het begin werd opgemerkt, geeft dit artikel meer stof tot dialoog dan een pasklaar gemaakt recept. Wij durven de verwachting uit te spreken, dat de voor onze rubriek *Dialoog* gereserveerde ruimte de volgende keer te beperkt zal zijn, vanwege de vele reacties op onze suggesties over het lezen van de bijbel in het gezin . . .

Bijbelclubs en Bijbellezen

DOOR C. F. PAUWELS O.P.

In september 1960 organiseerde het secretariaat van de St. Willibrord Vereniging, in verband met de sindsdien verwerkelijkte plannen voor het oprichten van een katholieke Bijbelstichting, een enquête onder de in Nederland werkzame priesters over het bestaan en het werken van bijbelclubs in katholiek Nederland. Het was geen volkomen wetenschappelijk opgezette enquête, omdat deze meer tijd en geld zou hebben gekost dan voor het beoogde doel verantwoord was; men zou dan bovendien aan de priesters in Nederland, die niet sociologisch-statistisch geschoold en dus niet ‚questionary minded' zijn, nauwkeurige instructies over het invullen van de formulieren hebben moeten geven en zou dat wellicht toch tevergeefs hebben gedaan. De binnengekomen antwoorden geven echter wel een globaal overzicht van de huidige situatie; de hier volgende bijdrage wil daarover iets meedelen en daar enige beschouwingen aan vastknopen over de pastorale problemen, die aan het oprichten van bijbelclubs momenteel verbonden zijn.

Door de N.V. Gooi en Sticht werden in totaal 5.231 formulieren rondgezonden; daarvan kwamen er 494 bruikbaar ingevuld terug. De antwoorden waren vrij regelmatig over geheel Nederland verdeeld; hoe men dus ook over het welslagen van de enquête als zodanig denken mag, de gegevens zijn talrijk en gevarieerd genoeg om algemene conclusies te wettigen. Wij geven hier een overzicht van de binnengekomen antwoorden, verdeeld naar de diocesen, en voegen daaraan het aantal bevestigende antwoorden toe:

Aartsbisdom Utrecht	94	36
Bisdom Haarlem	120	40
Den Bosch	87	26
Breda	41	9
Roermond	49	13
Rotterdam	78	28
Groningen	25	8

Wij komen hiermee tot een totaal van 160 plaatsen of parochies waar op het ogenblik bijbelclubs gevestigd zijn. De spreiding ervan beantwoordt vrijwel aan de verwachtingen; wie met name in de diaspora meer bijbelclubs zou hebben verwacht, bedenke dat de katholieken daar grotendeels in gesloten klei-

nere groepen leven en veel minder door de reformatorische levensgewoonten zijn beïnvloed dan men misschien wel denkt. Wanneer het aantal van 160 een teleurstelling is, bedenke men drie dingen. Ten eerste dat een bevestigend antwoord meermalen het bestaan van meerdere groepen meldde, niet precies genoeg om concreet een hoger getal te noemen, maar wel voldoende om het bestaan van een 200 clubs aan te nemen. Ten tweede dat sommige kloosteroversten blijkbaar hebben verzuimd alle paters van hun communiteit van deze enquête in kennis te stellen, zodat er nog een aantal rondom kloosters gegroepeerde bijbelclubs aan dat getal moeten worden toegevoegd. Ten derde dat vele ontkenningen waren geformuleerd als ‚Nog niet', ‚Jammer genoeg niet', ‚er is wel vraag naar', enz., zodat het getal binnen korte tijd, met wat hulp en steun, aanzienlijk hoger kan komen te liggen.

Er is vervolgens gevraagd wie het initiatief voor het oprichten van een bijbelclub genomen heeft. Blijkbaar houden priesters en leken elkander in dit opzicht goed in evenwicht: in 52 gevallen ging het initiatief van een priester, in 52 gevallen van de leken, in 23 gevallen van beiden te samen uit; wanneer het initiatief van leken uitging, worden dezen herhaaldelijk aangeduid als ‚de Ecclesia-groep' of ‚een Credo Pugno-club'. Dit wijst er dus op dat soms groepen, die reeds bestonden en die waarschijnlijk een zekere sociaal-culturele homogeniteit bezaten, uit haar midden een bijbelclub zagen ontstaan; dit kan voor het later te zeggen misschien nog belangrijk zijn.

Er is achteraf ook nog gepoogd – het formulier vermeldde hieromtrent geen vraag – iets meer te achterhalen over de priesters die als leiders van een bijbelclub optreden. Voor zover wij hierover iets kunnen zeggen luidt de conclusie dat de priesters boven en beneden de 45 jaar, dus grosso modo de pastoors en de kapelaans, elkander goed in evenwicht houden; er is geen reden om aan te nemen dat deze vorm van zielzorg alleen de jongere geestelijken in Nederland zou aantrekken. Er zijn pastoors met kapelaans, die toch wel degelijk zelf ook de leiding van een bijbelclub hebben.

Vervolgens vroeg het formulier naar de samenstelling van de bijbelclubs, welke vraag nader werd toegelicht door de specificatie: arbeiders, middenstanders, intellectuelen. De antwoorden hebben evident niet alleen maar de academisch gevormden onder de laatste categorie gerekend. Misschien was het goed geweest ook naar de leeftijd en de sexe te informeren; een priester uit Den Haag gaf zijn ervaring dat mannen zich meer voor de bijbel interesseerden dan vrouwen, en men had kunnen nagaan of deze indruk niet te veel afhankelijk was van plaatselijke en toevallige omstandigheden. Waar enkele bijbelclubs uitsluitend uit religieuzen zijn gerecruteerd, ontstond het volgende beeld:

Alleen arbeiders	13
alleen middenstanders	35

alleen intellectuelen	33
arbeiders en middenstanders	27
arbeiders en intellectuelen	2
middenstanders en intellectuelen	14
drie groepen samen	20

Uit het oogpunt van de statistiek zou men hier verdere vragen willen gaan stellen. De bijbelclub kan immers zuiver parochiëel zijn opgezet en zal dan waarschijnlijk zonder meer de sociale opbouw van de parochie weerspiegelen; zij kan in ieder geval geen elementen omvatten die de parochie niet biedt. Maar een bijbelclub kan ook voortkomen uit een reeds bestaande, waarschijnlijk sociaal homogene groep en daardoor alleen al wat eenzijdig zijn samengesteld. Wij mogen daarom uit bovenstaand lijstje niet concluderen dat arbeiders minder zouden voelen voor bijbellezen dan middenstanders en intellectuelen, ook al zijn er dan minder zuivere arbeiders-bijbelclubs.

Voorts werd gevraagd met welke gedeelten van de bijbel men in de bijbelclub was begonnen. Het antwoord luidde: met het Oude Testament 59 maal, speciaal met de psalmen 3 maal (misschien zijn dit groepen van religieuzen), met het Nieuwe Testament in het algemeen 68 maal, speciaal met de Evangeliën 47 maal en speciaal met de Brieven van St. Paulus 25 maal. Hieruit blijkt toch wel een grotere belangstelling voor het Oude Testament dan men misschien zou hebben verwacht, al domineert natuurlijk de belangstelling voor het Nieuwe Testament; hier zou men echter moeten vragen of men niet erg dikwijls met het scheppingsverhaal zal zijn begonnen.

Daarna werd gevraagd of de leiders de leiding ook zelf stevig in handen hadden gehouden en zelf de tekst hadden gelezen en behandeld, enz., en of men aan de bijbelavond ook een ietwat formeel karakter had gegeven. Met de tweede vraag wisten de beantwoorders blijkbaar niet goed weg; misschien hadden zij daarover nog nooit nagedacht. Het bleek nu dat terwijl 52 leiders verzekerden zelf de lezing en de commentaar te verzorgen en dus ook hier als leraar van de kudde op te treden, 52 anderen de leken de lezing lieten voorbereiden en houden, terwijl deze taak in 37 verdere gevallen eerlijk werd verdeeld. Een priester verklaarde dat hij samen met zijn groep ging zoeken naar hetgeen Gods Woord ons allen te zeggen heeft. Wij staan in ieder geval niet voor zo'n sterk pastoraal domineren als men misschien zou hebben verwacht.

Over de opgedane ervaringen en de nog bestaande wensen, waaraan de laatste twee vragen van het formulier waren gewijd, valt in het algemeen maar weinig te zeggen. Er was begrijpelijkerwijze veel vraag naar begeleidende literatuur, ook naar roosters en schema's; en er was nog maar weinig gevestigde ervaring die men als zeker wilde vermelden. Misschien is het van belang te

noteren dat men herhaaldelijk vroeg om literatuur als hulpmiddel voor een thematische bijbellezing, zoals eenmaal uitdrukkelijk gevraagd werd naar lectuur over het thema ,Maria in de Bijbel'. Hier staan we voor de toch wel belangrijke vraag, of in het huidige stadium van het katholieke bijbellezen, nu de katholieken nog moeten beginnen in de bijbel thuis te raken, een thematische lezing al aanbevelenswaardig wordt geacht, en of wij niet voor alles de *lectio continua* moeten propageren.

Aansluitend op dit korte overzicht van de verkregen bevindingen zouden we even willen ingaan op de moeilijkheden, die op het ogenblik aan het oprichten en in stand houden van bijbelclubs verbonden zijn, dit vooral met het oog op de plaats die de bijbelclubs in het geheel van de zielzorg moeten gaan innemen. We zouden deze vraag willen stellen: moeten wij de huidige leden van bijbelclubs zien als een voorhoede, waarop binnen afzienbare tijd een massaal leger moet volgen, of als een élite, die klein zal blijven?

Er bestaat op het ogenblik onmiskenbaar, en wel verspreid over het gehele land en in alle bevolkingslagen, onder de katholieken een vraag naar de bijbel. Dit verlangen is natuurlijk niet altijd zuiver en spiritueel: men wil soms meedoen met een mode, en men wordt soms gedreven door puur intellectuele weetgierigheid. Maar we mogen toch spreken van een ,honger naar het Woord Gods', en we moeten dit verlangen ook zien in het kader van de onbevredigdheid met de bestaande verkondiging in preek en katechese: men voelt een gemis in zijn geestelijke leven. Minstens zeer vele priesters willen aan dit verlangen tegemoet komen: zij gaan een bijbelclub leiden of zouden het willen, als zij zich daartoe maar bekwaam achtten. Men gaat beseffen dat hier een taak, misschien zelfs een plicht, voor de priesters ligt. Maar onder de antwoorden was ook een ontkenning met de motivering dat ,er in de parochie wel belangrijker en noodzakelijker dingen te doen zijn'. Is dit de stem van de overal aanwezige eenzame opposant; is dit het getuigenis van iemand in bijzondere omstandigheden, of is dit een waarschuwing voor iedereen?

Het is nu de tijd om bijbelclubs op te richten. Maar weten de priesters-leiders en de leken-leden wel voor welke moeilijkheden zij zullen komen te staan?

De eerste kennismaking met de bijbel is zonder meer een weldaad. Niet alleen omdat zij de bekoring van het nieuwe heeft. De taal van de bijbel spreekt door haar directheid en haar existentiële geladenheid de gelovige lezers onmiddellijk aan. Maar wie in de bijbel als boek goed thuis wil raken, moet zich vertrouwd maken met de wereld van de bijbel, die eeuwenver van ons afstaat en die de detailproblemen van ons leven niet kent, en met het bijbelse denken, waarin Gods denken tot ons komt via het denken van een geheel ander volk in een ander cultuurstadium. Men moet op de bijbel gaan studeren; men moet jarenlang trouw lid zijn van een bijbelclub; en dat zonder daardoor het con-

crete en pasklare antwoord, dat vele katholieken nu eenmaal nog zo graag krijgen, te ontvangen op onze eigentijdse intellectuele en morele problemen. Het bestaande enthousiasme voor de bijbelclubs kan dus een strovuurtje blijken dat spoedig uitdooft.

Aan de andere kant zijn de priesters door hun seminarie-opleiding onvoldoende voorbereid op het leiden van een bijbelclub. Niet omdat de techniek daarvan hun niet is bijgebracht, maar omdat zij te weinig exegese-lessen hebben gehad en omdat zij een dogmatiek en moraal hebben gestudeerd, die een te weinig bijbels karakter had (wat natuurlijk niet betekent dat zij niet in de diepste grond op de bijbel gefundeerd zouden zijn). Wat hun parate kennis betreft kunnen de priesters wel een paar algemene causerieën over de bijbel houden en een enkel winterseizoen als leider optreden als zij zelf de stof mogen kiezen; daarna moeten ze ernstig gaan studeren. Dat zouden ze wellicht ook graag willen doen, maar mogen zij met hun reeds drukke werkzaamheden de tijd en inspanning daarvoor afnemen van hun andere werk, van hun ‚meer belangrijke werk'? Wat dit betreft wordt de situatie van jaar tot jaar beter, zowel door de uitbreiding van de exegese-studie zelf als door het in dogmatiek- en moraalstudie werkzame ‚ressourcement', maar het vertrouwen op de toekomst mag ons de werkelijkheid van het heden niet doen vergeten. Men zoekt soms deze moeilijkheid van de kant van de priesters op te lossen door in een naburig klooster leiders van bijbelclubs te zoeken, hetzij onder de reeds aanwezige deskundigen hetzij onder de niet zo druk bezette paters. Maar ten eerste zijn er niet overal kloosters in de buurt, zeker niet met bijbeldeskundigen onder de bevolking, en dan stelt juist deze oplossing ons voor de vraag: moet het bijbellezen en het verzorgen van bijbelclubs gezien worden als een taak voor specialisten en bijzonder geïnteresseerden, of moet het gezien worden als een normale zielzorgtaak, die minstens in de toekomst door iedere zielzorger moet kunnen worden vervuld? De bijbel is toch door God aan de gehele Kerk geschonken, en het tekort aan direct contact met de Heilige Schrift is toch een tekort dat in de gehele katholieke gemeenschap voelbaar is!

Op het ogenblik bestaat er kortsluiting tussen de zielzorg en de geloofsvorming aan de ene kant en het bijbellezen aan de andere kant. Wie met de bijbelse taal en uitdrukkingswijze in contact komt, wordt nooit herinnerd aan de terminologie van de katechismus en de preek; wie met de bijbelse visie op leven en wereld kennis maakt, ontmoet een ander soort synthese dan waarin hij krachtens zijn katholieke opvoeding leeft; wie de bijbel het christelijke leven in ‚metanoia', geloof, liefde en verwachting van Christus hoort beschrijven, vindt geen aanknopingspunten met de plichtsvervulling die hem als taak van een christen in het leven wordt voorgehouden. Van de concentratie op de concrete plichten van het dagelijkse leven in de westerse wereld van de twintigste eeuw, met de daarbij behorende analyse van de problemen van deze histori-

sche situatie, is in de Heilige Schrift niets te vinden. Tot op zekere hoogte mogen we vertrouwen dat ook dit in de toekomst wat beter worden zal: er wordt immers gewerkt aan een meer bijbelse vorm van preek en katechese en er wordt gestreefd naar een minder casuïstische, meer evangelische, meer op de geestelijke zelfstandigheid van de leek gerichte zielzorg. Maar intussen zou er op het ogenblik via de bijbelclubs een groep katholieken kunnen worden gevormd, die een soort dubbelleven gaan leiden: zij kunnen, en het is hun in de huidige omstandigheden niet kwalijk te nemen, geen synthese tot stand brengen tussen hun leven in de Kerk en hun leven in de bijbelclub.

Natuurlijk is deze schildering van de situatie wat pessimistisch en zijn de tegenstellingen wat scherp aangezet. Maar er ligt hier toch werkelijk een probleem, en dat wettigt de vraag: vormen de huidige leden van bijbelclubs alleen maar de voorhoede van een leger of vormen zij een élite, waarachter hoogstens een jongere élite komt?

Het eigenlijke zielzorgprobleem ligt natuurlijk niet in de bijbelclub, maar in de bijbel zelf en in het bijbellezen. De Heilige Schrift moet de haar toekomende plaats in het katholieke leven terugkrijgen: in de theologie en de theologiestudie, in de preek, in de katechese en in de zielzorg. De gewone katholiek moet leren begrijpen dat hij op de een of andere manier ook zelf de bijbel lezen kan, mag en moet (waarbij we natuurlijk nader moeten bezien of dat voor alle katholieken op de gehele bijbel slaat). We zijn daarheen reeds enigszins op weg; we mogen verwachten dat de gehele katholieke gemeenschap over vijf en twintig jaar daarvan overtuigd zal zijn en dat de priesterlijke-opleiding dan zo zal zijn verbeterd dat alle priesters in dit opzicht hun taak kunnen vervullen. En dit wordt door de huidige bijbelclubs in ieder geval voorbereid.

In een later stadium zou men zich dan toch een drievoudig nut van bijbelclubs kunnen denken. Ten eerste een pedagogisch, om de gelovigen in het bijbellezen in te leiden; dit zouden dan bijbelclubs voor jongeren moeten zijn. Ten tweede een theologisch: zoals er op het ogenblik mensen speciaal vragen om theologie-cursussen, zullen er dan gelovigen blijven vragen om een dieper ingaan op de bijbel. Ten derde een spiritueel: theologisch minder geïnteresseerden en intellectueel minder begaafden zullen zich voor hun geestelijk leven in de Heilige Schrift willen verdiepen. Wat natuurlijk niet betekent dat er voor het tweede en derde doel beslist afzonderlijke bijbelclubs moeten bestaan!

Is de bijbelbeweging in Vlaanderen al tot doorbraak gekomen?

DOOR P. VANBERGEN PR.

Het antwoord op de vraag over de doorbraak der bijbelbeweging in Vlaanderen is niet eensluidend: sommigen beweren dat de bijbelbeweging in Vlaanderen al lang is doorgebroken; anderen bevestigen het tegenovergestelde ... Het is dus niet gemakkelijk een juist antwoord op deze vraag te geven.

De uiteenlopende antwoorden hangen af van wat men bedoelt, als men spreekt van een doorbraak der bijbelbeweging in een of ander land. Zo men Vlaanderen vergelijkt met Bolivië dan kan men zeggen dat er een doorbraak bestaat der bijbelbeweging in onze streken. Maar zo men Vlaanderen vergelijkt met Duitsland of Frankrijk dan moet men natuurlijk toegeven dat de bijbelbeweging bij ons nog niet is doorgebroken. [1]

Sommigen zullen doen opmerken dat de vergelijking niet opgaat omdat, volgens hen, het sukses der bijbelbeweging in Frankrijk bv. niets te maken heeft met een ,doorbraak', in de echte zin van het woord, maar een teken is van snobisme ... waarvan de Vlaamse katholiek gelukkig gevrijwaard is gebleven!

Er bestaat natuurlijk een zeker snobisme op dat gebied en de manier waarop men in Frankrijk werkt aan het sukses der bijbelbeweging toont dit aan. De bijbel is er in de mode en de uitgevers weten dat zeer goed. Een eenvoudig voorbeeld: een paar jaren geleden verscheen de nieuwe Duitse katechismus. Als handboek is deze Duitse katechismus een stap vooruit op de andere bestaande handboeken. Deze katechismus werd al spoedig in het Frans vertaald. Het ging natuurlijk niet op, deze katechismus in Frankrijk op de markt te lanceren onder de benaming ,Duitse katechismus'. Dat was geen garantie van sukses. Men vond er dus niets beter op, dan deze Duitse katechismus tot een *bijbelse* katechismus om te dopen ... Vandaar de nieuwe benaming ,*Catéchisme Biblique*'. Deze handige zet heeft zeker bijgedragen tot de verspreiding van deze katechismus in Frankrijk. Nochtans was deze titelverschuiving in zich niet gewettigd, vooral als men weet dat sommige specialisten oordelen dat voor een nieuwe katechismus dit handboek juist niet bijbels genoeg is!

[1] Men vindt een overzicht over de bijbelbeweging van een hele reeks landen in het tijdschrift *Lumen Vitae* van 1955: *Initiation du mouvement biblique en divers pays, Lumen Vitae,* X, no. 1.

Er bestaat dus een zeker snobisme, een zekere ‚mode' die de bijbelbeweging in de hand werkt in Frankrijk. Maar deze vaststelling moet ons toch niet beletten de werkelijkheid over het hoofd te zien: in Frankrijk is de bijbelbeweging dieper doorgedrongen dan bij ons. Iedereen die ernstig op de hoogte is van wat er sinds 1945 gedaan werd op bijbelgebied, moet dit toegeven.

Dit sukses maakt de Franse katholieken ook niet blind. Vorig jaar publiceerde het weekblad *Témoignage Chrétien* een reeks artikelen over de bijbel van de hand van abbé Pierre Bockel, studentenaalmoezenier. De schrijver begon zijn reeks artikelen met de volgende beschouwingen: ‚On pourrait écrire des volumes sur l'extraordinaire mouvement biblique qui anime la période contemporaine. Nous n'en ferons pas l'histoire. Nous nous contenterons d'en contempler les fruits. Ils sont variés et beaux. Quelques-uns trop tôt mûris, sont prêts à tomber, et c'est tant mieux. Mais le mouvement biblique n'est qu'à son début' (T.C. 27 mai 1960, blz. 6).

Zo in Frankrijk de bijbelbeweging nog maar in haar beginstadium is, dan moeten we zonder meer toegeven dat ze in Vlaanderen nog niet is doorgebroken. [2]

Als men de toestand in Nederland en Vlaanderen aandachtig ontleedt, dan komt men tot de volgende vaststelling: in Nederland is de bijbelbeweging dieper doorgedrongen dan in Vlaanderen. Een typisch voorbeeld ter illutratie. Het tijdschrift voor gevulgariseerde bijbelwetenschap *Het Heilig Land* is meer verspreid in Nederland dan in Vlaanderen. De verspreiding van een ander bijbeltijdschrift *Het Boek der Boeken* ligt in dezelfde lijn.

Sommigen zullen onmiddellijk een verklaring vinden voor dit fenomeen: deze bijbeltijdschriften zijn specifieke Nederlandse tijdschriften en kunnen dus geen aanhang hebben in Vlaanderen.

Ik denk niet dat dit de juiste verklaring is. Want als men de zaken van dichterbij bekijkt dan komt men voor de volgende toestand te staan: in de noordelijke provincies van Nederland is er bij de katholieken meer bijbelinteresse dan in de zuidelijke provincies, en daar is de belangstelling voor de bijbel nog groter dan in Vlaanderen. Het tijdschrift *Het Heilig Land* kent, proportioneel genomen, een grote verspreiding in de noordelijke provincies, een middelmatige verspreiding in de zuidelijke provincies en een kleine verspreiding in Vlaanderen.

Op het eerste gezicht hangt die toestand samen met de confessionele situatie: in Vlaanderen zijn er praktisch zeer weinig protestanten, in de zuidelijke

[2] Er bestaat, bij ons weten, geen enkele studie over de redenen waarom de bijbelbeweging in Vlaanderen nog niet is doorgebroken. Ik heb sommige Vlaamse bijbelspecialisten deze vraag gesteld tijdens de *Bijbeldagen* der Leuvense universiteit (einde augustus 1961).

provincies van Nederland zijn de protestanten doorlopend in de minderheid, maar in de noordelijke provincies zijn ze in de meerderheid. De katholieken uit de noordelijke provincies bevinden zich dus in een particuliere situatie. Een bewust katholiek aldaar kan zeker het monopolie van de bijbel niet aan de protestanten overlaten en zal dus, als normale tegenreaktie, evenveel interesse tonen voor de Bijbel als een overtuigd protestant. Naarmate de katholieken in een meerderheidspositie staan verdwijnt die tegenreaktie en zal dus natuurlijk de interesse voor de bijbel verminderen.

Het volstaat echter niet deze belangstelling voor de bijbel bij de katholieken der noordelijke provincies te beschouwen als een tegenreaktie. Er bestaat een diepere reden: de katholieken in het noorden hebben er meer behoefte aan ‚bewuste' katholieken te zijn en dat bewustzijn verwekt een zeker streven naar volwaardig en volledig christendom. Hoe kan men nu een volwaardig, een volledig christen zijn zonder de bijbel te lezen?

De doorsneekatholiek in een streek waar het katholicisme een stevig blok of meerderheidsgroep vormt, voelt die behoefte niet zo erg aan en beperkt er zich toe een doorsnee-katholiek te zijn. Dit is vooral waar in Vlaanderen. Het komt er bij hem dus niet op aan, de bijbel te lezen en in zijn geest leeft nog steeds het vooroordeel dat de bijbel een protestants boek, een verboden boek is. Dit vooroordeel is zeer sterk. Vele mensen beroepen zich op de katechismus van hun tijd en zij zijn er van overtuigd dat er zwart op wit te lezen stond dat een katholiek de bijbel niet mocht lezen. En de priesters die zich speciaal met bijbelverspreiding bezig houden gaan in hun eigen familie wel eens door voor ‚halve protestanten'. Het zal nog heel wat duren voordat men dit vooroordeel eruit zal hebben bij de doorsneekatholiek.

Een andere reden ligt in de aard van de Vlaamse mens. De Vlaming is een nuchtere mens, iemand die traag reageert. Hij is geen modemens; snobisme is hem eerder vreemd. Het volstaat niet dat men hem zegt en herhaalt ‚lees de bijbel', om er hem toe over te halen een bijbel te kopen. Een van onze Vlaamse Schriftexegeten zei mij onlangs het volgende: ‚als een Nederlandse katholiek in zijn krant leest, Pas verschenen. Uitzonderlijk boek over de bijbel! Iedere katholiek die deze naam waard is moet het gelezen hebben', dan neemt die man zijn hoed en zo het regent zijn regenscherm en hij gaat naar een boekenwinkel om zich dat boek aan te schaffen. Hij zal dezelfde avond nog het boek volledig lezen, om 's anderendaags 's morgens met zijn collega op het bureel er over te praten. Een Vlaming, hoe katholiek hij ook mag zijn, zal zijn krant verder lezen, en het zozeer aangeprezen boek over de bijbel zonder meer vergeten'.

Deze karikaturale voorstelling bevat een grond van waarheid. De Vlaming

is een nuchtere mens, een traditiemens die zich voor de nieuwe mode niet gauw zal warm maken. De Vlaming reageert traag . . . [3]

In de vorige paragraaf hebben wij het gebrek aan interesse voor bijbel in het Vlaamse land onder de loupe genomen. Nu moeten wij nagaan hoe het komt dat de doorbraak der bijbelbeweging in Vlaanderen zo traag verloopt.

Een bijbelbeweging zonder een in het Nederlands vertaalde bijbel is ondenkbaar. De vertaling van het Nieuwe Testament, vervaardigd in opdracht van de Apologetische Vereniging Petrus Canisius verscheen in 1929. Het eerste deel van het Oude Testament verscheen in 1936, het tweede deel in 1937, enz. In 1926 was in Vlaanderen een vertaling van het N.T., van de hand van Th. Van Tichelen, uitgegeven geworden door ,Geloofsverdediging' van Antwerpen. Maar deze uitgave bevatte niet de minste inleiding en slechts hier en daar een nota. Aan het einde vond men een alfabetisch zaakregister. Deze vertaling werd in sommige parochies op grote schaal verspreid tijdens Bijbelweken, georganiseerd door de Norbertijnen.

Het katholieke Nederlandstalige publiek beschikte dus pas over een geautoriseerde bijbelvertaling vlak voor het uitbreken van de oorlog. Het was ongetwijfeld een stap vooruit. Maar de oorlogsperiode bevorderde geenszins de verspreiding ervan.

Hier stoten wij op een heel delikaat probleem: de Vlaming die beschaafd Nederlands spreekt kan die zeer ,noordnederlandse' vertaling van de bijbel niet goed slikken. Het ,nederlands' van een Vlaming is nu eenmaal niet het ,nederlands' van een Nederlander. Een hele reeks schakeringen kenmerken de beschaafde omgangstaal van een Vlaming die nu eenmaal in Nederland niet gangbaar zijn. Deze ,noordnederlands' getinte vertaling spreekt hen dus zo niet aan. Men moet natuurlijk dit aspekt der zaak niet overdrijven.

Er komt nu nog een andere reden bij: de auteurs die aan deze bijbelvertaling hebben meegewerkt, zijn allen Nederlanders, . . . dus voor Vlamingen praktisch onbekenden. Hun naam zegt hen niets . . .

Men vraagt zich af waarom er geen grotere samenwerking bestaat tussen Nederlandse en Vlaamse exegeten voor het uitwerken van een bijbelvertaling. Wat mogelijk was voor het uitwerken van het *Bijbels Woordenboek,* moet ook mogelijk zijn voor het vertalen van de bijbel. Het is jammer dat dit niet gebeurde voor de Canisius Bijbel.

Men had wel gehoopt dat er opnieuw samenwerking zou tot stand gekomen zijn voor de nieuwe nederlandse vertaling van het Nieuwe Testament. Maar

[3] De laatste tijd constateert men een toenemende belangstelling voor religieuze onderwerpen: de mensen verkiezen een conferentie over een godsdienstig thema, dat meer interesse zal verwekken dan een kultureel thema. Het publiek heeft ook zeer gunstig gereageerd op de televisieprogramma's met bijbelthema's.

daar stond men voor een nieuwe teleurstelling. Enkel Nederlandse exegeten hebben er aan meegewerkt! Misschien is men in Nederland van oordeel dat de Vlaamse exegeten wetenschappelijk niet te vertrouwen zijn? Ofwel denkt men dat het ,Nederlands' van een Vlaams exegeet onaanvaardbaar is boven de Moerdijk? Dit schijnt ons onbegrijpelijk. Vooral als men nagaat dat het in Nederland uitgegeven weekblad *De Bazuin* regelmatig artikels gepubliceerd heeft van Prof. VandenBussche en Prof. Neirynck (beiden hoogleraar te Leuven). Iedereen weet dat prof. VandenBussche jarenlang het Johannes-evangelie bestudeerd heeft. Men had hem dus goed de vertaling van de Johannesteksten kunnen toevertrouwen. Dit zou een uitstekend voorbeeld van samenwerking geweest zijn, vooral gezien prof. VandenBussche in het Vlaamse land en ook in Nederland een zekere bekendheid verworven heeft door zijn kommentaar op het Johannes-evangelie.

Een ander voorbeeld biedt ons de reeks ,De Bijbel over . . .', uitgegeven door Romen & Zonen. Men vindt er tot nu toe één vlaamse exegeet, Mgr. Heuschen. De anderen zijn Nederlanders. Er zijn ook twee Duitsers. Dit zal de verspreiding der reeks in Vlaanderen niet vergemakkelijken. Indien er morgen een volledige samenwerking zou bestaan op alle niveaus, zowel bijbelvertaling als bijbelvulgarisatie in boeken en tijdschriften, dan zou de doorbraak der bijbelbeweging een stap vooruit geraken.

Een ander zwak punt ligt in de versnippering der initiatieven. Een beetje overal begint men nu de bijbelbeweging te lanceren. Maar iedereen handelt naar eigen inspiratie en werkt op zijn eigen houtje! Goede wil is er genoeg! Maar de kompetentie is er niet altijd. En als de kompetentie er is dan is er gemis aan koördinatie.

Spijtig is het ook dat de bijbelbeweging niet voldoende steun genoot bij het episkopaat. Onlangs kon men in de krant lezen dat de bisschoppen van Argentinië besloten hadden de laatste zondag van september uit te roepen tot de ,Zondag van de bijbel'. In België bestaat reeds een Radio-Pers-Film-Televisie Zondag. Wanneer de ,Zondag van de bijbel?' Men heeft al heel wat priesters vrijgesteld voor allerlei taken: radio-televisie-syndikaat enz. Wanneer vrijgestelde priesters in Vlaanderen voor de bijbelverspreiding?

Het gebrek aan koordinatie is niet de enige reden waarom de bijbelbeweging zo langzaam doordringt in het Vlaamse land. Een andere oorzaak is het gebrek aan interesse bij de parochiepriesters. Er zijn hier natuurlijk, gelijk in alles, uitzonderingen. Het is toch typisch te moeten vaststellen, dat de bestaande bijbelkringen in het Vlaamse land gewoonlijk onder het impuls van de reguliere clerus tot stand gekomen zijn. Hier en daar zijn er wel leraars uit de diocesane clerus die bijbelkringen dirigeren, maar zelden is dit werk van de parochiepriesters.

Men moet deze vaststelling niet benutten om een proces in regel te beginnen tegen de parochiepriesters. Intellectueel gevormde leken zijn wel eens ,hard' in hun oordeel. Het gaat er niet om, de schuld op iemands nek te laden. Men mag doorgaans zeggen dat de priesters op het seminarie niet de nodige vorming gekregen hebben om de bijbel aan de gewone mens uit te leggen. Op het seminarie beperkt men zich er toe een zekere exegetische vorming te geven aan de seminaristen, die praktisch geen richtlijnen krijgen over bijbelpastoraal. Dit is ten andere een domein waarin de seminarieprofessoren niet veel experiëntie hebben, en men heeft soms de indruk dat dit hen niet erg interesseert. Dit komt wel omdat ze helemaal in beslag genomen zijn door hun wetenschappelijke arbeid.

Het volstaat niet af en toe eens een boek te lezen over de bijbel. Dat doen de meeste parochiepriesters wel. Het gaat erom het Woord Gods te ontdekken dat in de bijbel tot ons spreekt en ervan te leven. In onze moderne tijd veronderstelt dit een zekere wetenschappelijke vorming: een juiste kennis der problemen die de bijbel doet oprijzen. Ziehier een typische bedenking van een onderpastoor: ,Men vraagt van ons dat wij met overtuiging over de bijbel zouden spreken. Maar hoe kan men nu met overtuiging over Abraham spreken en zijn geloof, als men ternauwernood met zekerheid weet of Abraham werkelijk bestaan heeft'. Vele priesters behouden van de Paulusbrieven een indruk die de auteur van de tweede Petrusbrief weergeeft: ,er komen daarin sommige duistere plaatsen voor' (3, 16), en ze laten het daarbij! Een priester heeft natuurlijk een heel onbehagelijk gevoelen zo hij over de bijbel moet spreken waarin hij zich niet thuisvoelt.

Vele priesters voelen ook de religieuze waarde van de bijbel, speciaal het O.T., niet aan. Onlangs ontstond er een discussie in een tram tijdens de terugreis na de Vormingceremonie tussen twee onderpastoors en een onderwijzeres. Die twee onderpastoors waren beiden op hetzelfde seminarie geweest, hadden van dezelfde Schriftuurprofessor les gekregen, en nochtans waren hun standpunten radikaal verschillend. De onderwijzeres sprak over bijbellezing. De eerste onderpastoor onderlijnde het belang van het O.T. voor een beter begrijpen van het N.T. De andere onderpastoor was radikaal: ,Sinds Christus gekomen is hebben wij het O.T. niet meer nodig. De evangeliën volstaan. Waarom ons nog met die oude boeken bezig gehouden, nu we Christus hebben en zijn boodschap'. Deze radikale positie is wel meer verspreid dan men meent.

Het gebrek aan belangstelling vanwege de clerus voor de bijbel zal onvermijdelijk een reeks spanningen in het leven roepen die zeer gevaarlijk kunnen zijn. Het aantal intellektuelen dat zich in de bijbel interesseert neemt toe. Deze leken lezen veel en komen zo voor een reeks problemen te staan die ze zelf niet kunnen oplossen, gezien ze de nodige scholing niet gehad hebben. Maar zo ze met hun problemen bij hun priesters komen aandragen zullen zij

zelden een afdoend antwoord krijgen op hun vragen. Dit laat een zeer pijnlijke indruk na.

Stilaan komen we zo voor de volgende situatie te staan: een niet georganiseerde groep leken die meer van de bijbel afweet als vele priesters! En dat is niet normaal.

Het is een feit dat zekere intellektuelen zich in de bijbel interesseren. Maar de doorsneekatholiek heeft weinig belangstelling voor de bijbel en het is heel moeilijk hem voor de bijbel warm te krijgen. Hij houdt zich aan wat hij in de katechismus geleerd heeft. Deze katechetische kategorieën zijn doorslaggevend, en men kan zich de vraag stellen of deze kategorieën het doordringen van de bijbel niet belemmeren. De hoofdbekommernis van de doorsneekatholiek is in de hemel te komen, dus op het einde zeker gered te worden. Hij weet dat hij daarvoor iets moet doen. Hij heeft de indruk dat dit van hem alleen afhangt: hij moet zich zelf nog redden. Door het feit dat hij probeert zich te redden, door te doen wat de Kerk hem voorschrijft, behoort hij tot de kategorie van de ‚goeden'.

Een voorbeeld ter illustratie. Ergens in Vlaanderen op een wijkvergadering van de K.W.B., waar er heel wat werklieden opgekomen waren, moest het thema der ‚bekering' uitgelegd worden. In de diskussie ging het erom te weten of wij ‚zondaars' zijn. Het ‚zondaarsbewustzijn' kon er niet in. Iedereen gaf wel toe dat hij ‚zonden' deed, maar iedereen reserveerde de titel ‚zondaars' voor de anderen, de ‚slechten'. De echte zondaars die hebben bekering nodig, maar wij, wij niet' . . . Het woord van Christus: ‚Gij dus, zondige mensen . . .' (Mt. 7, 11) had op hen helemaal geen vat.

Zo ging het ook met het thema van de voorkeur van Christus voor de publieke zondaars, de publikanen, de incivieken van die tijd: ‚Gij zoudt toch niet willen dat ik mij later in de hemel zou bevinden in 't gezelschap van mijn broer, die smeerlap die heel zijn leven dat . . . en . . . dat gedaan heeft: ik, die iedere zondag naar de mis en te communie ga, ik die, dit . . . en . . . dat gedaan heb . . .' De houding van Christus kon geen criterium voor eigen levenshouding worden.

Op een K.W.B.-vergadering in een andere wijk stond men voor dezelfde reakties. Het bewustzijn dat Christus ons ‚gratis' vrijgekocht heeft zonder de minste aanspreektitel van onze kant, bestond niet. De zelfvoldaanheid over de eigen christelijke praktijk die een ‚rechtvaardigheidsgevoel' geeft tegenover de anderen die niet praktiseren, woog heel zwaar in de balans. Het christelijk leven wordt opgevat als een levensverzekering voor het eeuwige leven. De orakels der profeten over de innerlijke bekering als voorwaarde tot een oprechte kultusbeleving werden afgewezen, want zij zijn voor de anderen bestemd . . .

Enkel een grondige discussie laat aanvoelen hoe menige katechetische

kategorie het openstaan voor bijbelse geloofsvisie belemmert. Het is onmogelijk hier in details te treden. Een doorlopend kontakt met mensen uit alle middens toont aan dat er een zekere ‚geslotenheid' bestaat tegenover de Bijbel, waarvan men enkel de ‚historietjes' onthouden heeft. Het volstaat dus niet een bijbelse inspiratie aan het godsdienstonderricht te geven; men moet op de eerste plaats sommige katechetische kategorieën volledig ombouwen . . .

Het is niet mogelijk, in het bestek van een kort artikel, alle punten aan te raken die betrekking hebben op de doorbraak der bijbelbeweging in Vlaanderen. Zij die zich ingezet hebben voor die doorbraak zullen de indruk hebben dat wij hun inspanningen minimiseren . . . Onze bedoeling was niet een negatieve kritiek uit te oefenen, maar aan te duiden welke de voornaamste punten zijn die onze aandacht verdienen. Wie niet akkoord is of het beter weet, mag het gerust zeggen. Niets is nuttiger dan een kalme konfrontatie der komplementaire standpunten zo zij de doorbraak der bijbelbeweging in Vlaanderen kan helpen.

Bijbelwake rond het thema van de wederkomst des Heren

DOOR H. NOYENS O. PRAEM. EN L. DESMET O. PRAEM.

OPENINGSLIED

psalm 62 (uit *Psalmen voor Volkszang*, door Lode Vocht Edelweiss, Antwerpen)

1. Naar U in 't verre heiligdom, mijn God, schouw ik verzuchtend;
   want dierbaar is mij uw genâ, meer dan mijn eigen leven;
   laat mij uw macht en glorie zien.
   Refrein: Naar U, naar U, mijn God, schouw ik verzuchtend! (bis)
2. Ik zie met heimwee naar U uit, mijn hart is naar U dorstig;
   gelijk het dorre en droge land kan smachten naar de regen,
   zo smacht mijn mensenhart naar U!
3. Dra geeft Gij uw verzadiging, ik zal uw liefde zeegnen,
   mijn handen heffen in uw Naam, mijn lippen zullen jub'len;
   uw loflied klinkt mijn leven lang.

GROET VAN DE CELEBRANT:

Celebrant: De Heer zij met U!

Allen: EN MET UW GEEST!

Celebrant: Laten wij bidden!
Heer, die het hart van uw gelovigen door de verlichting van de Heilige Geest hebt onderwezen, leer ons in diezelfde Geest smaak vinden in uw waarheid en laat ons altijd vreugde vinden in zijn vertroosting. Door Christus onze Heer.

Allen: AMEN!

EERSTE LEZING

Lezer: Uit het boek Daniël, het zevende hoofdstuk.
Ik stond te kijken, en zie, daar werden tronen neergezet, waarop een oude man kwam plaats nemen. Zijn klederen waren wit als sneeuw en zijn haren als zuivere wol. Zijn troon bestond uit vurige vlammen en een stroom van vuur kolkte voor hem uit. Duizenden

en duizenden stonden klaar om hem te dienen, millioenen en millioenen hielden de wacht rondom. De Rechter ging zitten en boeken werden geopend. Toen keek ik de donkerte van de nacht in en zie: op de wolken kwam iemand als een Mensenzoon. Hij ging op de oude man toe en werd tot voor dezes troon toegelaten. Toen werd hem heerschappij, glorie en macht gegeven en alle volkeren, naties en talen waren hem onderworpen. Zijn heerschappij is eeuwig: nooit zal ze een einde kennen. Zijn rijk zal nooit ten onder gaan . . . En de heiligen van de Allerheiligste zullen voor altijd deelhebben aan dat Rijk, in de eeuwigheid der eeuwen.

EERSTE TUSSENZANG

psalm 22 (uit *Psalmliederen voor ons volk*
door I. De Sutter, Halewijn-stichting, Antwerpen)

1. God is de Herder, die waakt over mij,
die mij geleidt naar de groenende weiden;
God is mijn Herder, mij altijd nabij,
om mij naar vredige wat'ren te leiden.
Refrein: Liefelijk lokt mij zijn wenkende stem,
God is mijn Herder, 'k ben veilig bij Hem.
2. Moet ik langs dreigend en donker ravijn,
Nooit zal ik listige vijanden vrezen.
God zal mijn Hoeder, mijn veiligheid zijn,
God zal een steun en een trooster mij wezen.

TWEEDE LEZING

Lezer: Uit het boek der Openbaring, het tweeëntwintigste hoofdstuk.
De Heer zei: ‚Zie, Ik kom spoedig. Ik zal mijn loon meebrengen om ieder te geven wat hem toekomt. Ik ben de Alpha en de Omega, de eerste en de laatste, het begin en het einde. Gelukkig zij die hun klederen reinigen. Zij zullen mogen eten van de Boom van het Leven en toegang hebben tot de heilige Stad . . . Ik ben de afstammeling, de Zoon van David; Ik ben de stralende Morgenster'.
De Geest en de Bruid smeken: 'Kom!' – Dat al wie het hore, zegge: 'Kom!' – Dat hij die dorst heeft kome! – Dat hij, die het verlangt, water des levens putte, zonder betalen . . .
Hij, die borg staat voor dit alles, zegt: ‚Ja, Ik kom spoedig!'.
Amen, Ja, Heer Jesus, kom!

TWEEDE TUSSENZANG

(zelfde psalm als hierboven: 22)

3. God is mijn Gastheer, zijn Huis is mijn woon,
 Hij laat voor 't oog van mijn vijand mij eten,
 Heeft mij zijn lavende beker geboôn:
 'k ben als een vriend aan zijn tafel gezeten.
  Refrein: Liefelijk lokt mij zijn wenkende stem
  God is mijn Herder, 'k ben veilig bij Hem.
4. 'k Weet mij gelukkig in leven en dood,
 Steeds hoop ik goedheid van God t' ondervinden,
 en zoek ik rust in zijn veilige schoot;
 'k Zal bij mijn Herder steeds zaligheid vinden.

DERDE LEZING

Diaken: De Heer zij met U!

Allen: EN MET UW GEEST!

Diaken: Uit het Evangelie volgens Marcus, het dertiende hoofdstuk.

In die dagen zal de zon verduisteren, de maan zal geen licht meer geven, de sterren des hemels zullen neervallen en de krachten die in de hemelen zijn, zullen geschokt worden. Dan zal men de Mensenzoon zien komen op de wolken met grote macht en majesteit. Hij zal zijn engelen uitsturen om zijn uitverkorenen te verzamelen uit de vier windstreken van het diepste van de aarde tot het hoogste van de hemel . . .

Wanneer gij dit alles ziet gebeuren, weet dan dat de Mensenzoon nabij is, dat Hij voor de deur staat . . .

Weest op uw hoede, waakt en bidt, want gij weet niet wanneer dit ogenblik zal aanbreken . . . Gij weet niet wanneer de heer des huizes zal terugkeren, of het 's avonds zal zijn, of rond middernacht, of bij het hanengekraai, of 's morgens. Waakt dus dat hij u niet slapend aantreft. Wat Ik tot u gezegd heb, Ik herhaal het voor allen: ,Weest waakzaam!'

HOMILIE

Dierbare Broeders,

,Dan zal men de Mensenzoon zien komen op de wolken, met grote macht en majesteit'. – Deze woorden, die Christus enkele dagen voor zijn lijden en dood tot zijn apostelen richtte, hebben altijd een diepe weerklank gevonden in het hart van de gelovigen.

Wanneer wij horen spreken over de wederkomst des Heren, denken we altijd weer terug aan de *Dies Domini magnus,* de grote, verschrikkelijke dag des Heren. Reeds in het O.T. werd daar veelvuldig over gesproken. Vooral bij de profeten. In de sterkste apokalyptische kleuren wordt hij ons daar afgeschilderd als de dag van rampen en ongelukken voor heel de wereld, als de dag waarop God de definitieve vergelding zal brengen voor al het goede en kwade in de wereld. De dag ook, dat een nieuw, eeuwig rijk zal gevestigd worden, waar alles aan God en de zijnen zal onderworpen zijn, en waar de heiligen van Jahweh voor altijd zullen leven in vrede en geluk.

Ook in het N.T. vinden we die laatste dag als een dag van grote rampen getekend. Ook hier de gedachte aan de definitieve vergelding. We worden dan ook voortdurend tot waakzaamheid aangespoord.
,Waakt dus, want ge weet niet op welk uur de Heer zal komen.' – ,Houdt u gereed, want de Mensenzoon zal komen op een uur dat ge Hem niet verwacht.' – ,Blijft waakzaam, want de dag des Heren zal als een net vallen over allen die de aarde bewonen. Waakt dus en bidt dat gij zoudt mogen ontkomen aan al die rampen en rechtop zoudt kunnen verschijnen voor het aanschijn van de Mensenzoon'. – ,Gelukkig de dienaar, die getrouw zal worden bevonden, maar wee de ontrouwe knecht: hij zal buitengeworpen worden in de duisternis.' – ,Zij die klaar zijn als de bruidegom komt, zullen met hem binnengaan naar het bruiloftsmaal, maar tot de anderen zal hij zeggen: ,Ik ken u niet'.' – Aldus het evangelie.

En Sint Paulus vermaant: ,Wij, die kinderen zijn van het licht en van de dag: laten wij niet inslapen, maar waken. Laten wij als harnas het geloof en de liefde nemen, als helm de hoop op het heil, want de dag des Heren komt als een dief in de nacht.' – ,Wij moeten verzaken aan aardse begeerten en in deze wereld leven in matigheid, gerechtigheid en heiligheid, wachtend op de glorierijke verschijning van onze grote God en zaligmaker, Christus Jesus.'

De heilige Jakobus schrijft: ,Spreekt en handelt met het komende oordeel voor ogen. Het oordeel zal zonder medelijden zijn voor hen die geen medelijden betoonden.'

Ook de heilige Petrus vermaant ons waakzaam te zijn. Heel zijn eerste brief is geschreven vanuit de gedachte aan de wederkomst des Heren: ,Houdt de lendenen van uw geest omgord. Leeft altijd met de ogen van uw hart gericht op de dag dat de Heer zal verschijnen. Ik bezweer u, die vreemdelingen en voorbijgangers zijt hier beneden: hoedt u voor de begeerten van het vlees; het einde der dingen is nabij: weest waakzaam en zoekt gelegenheid om te bidden, maar vooral houdt veel van elkaar.'

De gedachte aan de wederkomst des Heren op de laatste dag, is echter niet

alleen een reden tot waakzaamheid en bijna angstige bezorgdheid. Zij is ook een bron van sterkte, een bron van moed in beproevingen, een bron van diepe innerlijke vreugde. Hij die wederkomt om te oordelen is immers de Heer.

Christus zelf spreekt reeds in die zin: ,Wanneer gij dit alles ziet gebeuren, richt u dan op en verheft uw hoofd, want uw bevrijding is nabij.'

Of denken we maar aan de afscheidswoorden die Christus tijdens het laatste avondmaal tot zijn apostelen richtte: ,De dienaar is niet beter dan zijn heer: als ze Mij vervolgd hebben, ook u zullen ze vervolgen. Ze zullen u haten. Ze zullen u uit de synagogen bannen. Er zal zelfs een dag komen dat er zijn die menen God te eren door u ter dood te brengen. Gij zult veel moeilijkheden ondervinden in de wereld, maar houdt moed: Ik heb de wereld overwonnen. Gij zult veel leed kennen, maar uw leed zal in vreugde veranderen. Als een vrouw moet baren is ze bedroefd omdat haar uur is gekomen. Maar eens het kind ter wereld gebracht, vergeet ze alle pijnen, van vreugde om het nieuwe leven dat op de wereld kwam. Zo zal het ook met u zijn: nù zijt ge bedroefd, maar we zullen elkaar weerzien en dan zal uw hart vol zijn van vreugde, en dié vreugde zal niemand u nog kunnen ontnemen. Gij gelooft in God, gelooft ook in Mij. Er is veel plaats in het huis van mijn Vader en Ik ga er heen nu, om er u een woning voor te bereiden. Als Ik, heengegaan, een plaats zal hebben klaargemaakt voor u, dan zal Ik terugkeren om u te komen halen, opdat waar Ik ben ook gij zoudt zijn.'

Daarom kijken we dan ook met sint Paulus vol vertrouwen uit naar de komst des Heren. ,Hij, die de Heer Jesus heeft opgewekt uit de doden, zal ook ons eens met Hem doen verrijzen. Daarom verliezen we de moed niet. We weten immers dat ééns deze aardse woonplaats zal worden opgebroken en we een huis zullen vinden ons door God gebouwd, een eeuwige woonplaats in de hemel. We zullen allen voor de rechterstoel van de Heer moeten verschijnen om ons loon te ontvangen. We spannen ons daarom in, de Heer aangenaam te zijn. We leven nu nog ver van de Heer. Wat verlangen we ernaar dit lichaam te mogen verlaten om bij de Heer te kunnen gaan wonen! . . . Want we zullen voor altijd bij de Heer zijn'.

Wat een zegezekerheid in de woorden van de oude Paulus aan zijn Timotheüs: ,De goede strijd heb ik gestreden, mijn levensloop beëindigd, mijn geloof bewaard. Nu moet ik nog de kroon ontvangen der gerechtigen, die de Heer mij zal geven op die dag, Hij, de rechtvaardige Rechter, niet alleen aan mij: maar aan allen die verlangden naar zijn komst.' Beproevingen, moeilijkheden en zorgen: het weegt allemaal niet op tegen de hemelse vergelding van een goed leven. Alle apostelen spreken over dat grote geluk, dat ons wacht bij ons weerzien met de Heer. Ze kunnen er geen beschrijving van geven want het zal alle verwachtingen overtreffen: 'Wat geen oog zag, wat geen oor hoorde,

wat geen mensenhart ooit zou hebben durven verwachten: dàt bereidde de Heer voor hen, die Hem liefhebben.'

We kunnen onmogelijk zelfs maar de voornaamste getuigenissen aanhalen uit de H. Schrift. We willen ook niet verder gaan putten aan de rijke bronnen van de liturgie. De meest sprekende gebeden over de hemel en ons verlangen ernaar zullen we straks tijdens het liturgiegebed samen overwegen. En wat de Vaders betreft: wat een overvloedige rijkdom aan heerlijke gedachten in dit verband. Maar het zou ons allemaal te ver voeren. Het moge volstaan even te herinneren aan die bekende woorden van S. Augustinus, waaruit het grote verlangen van deze heilige en van zijn tijd spreekt: *,Inquietum est cor nostrum, donec requiescat in Te'*. Of aan die woorden vol heilige verwachting waarmee S. Thomas zijn *Adoro Te* besluit: ,Jesus, die ik nu voor mijn ogen verborgen zie, ik bid U, laat geschieden datgene waarnaar ik zo dorst: dat ik U eens van aangezicht tot aangezicht moge zien en gelukkig moge zijn in het aanschouwen van uw glorie.'

Bij denkers en dichters van alle tijden treffen we dat verlangen aan naar het weerzien met de Heer. Het moge volstaan enkele getuigenissen te citeren van mensen van bij ons. Denken we eens aan het mystieke gedicht van onze grote Gezelle, ,Ik ben een blomme':

,Haalt op, haalt af
ontbindt mijne aardsche boeien;
ontwortelt mij, ontdelft
mij . . . Henen laat mij . . . laat
daar 't altijd zomer is
en zonnelicht mij spoeien
en daar gij, eeuwige, éene
alschoone blomme staat.
Laat alles zijn
voorbij, gedaan, verleden
dat afscheid tusschen ons
en diepe kloven spant;
laat morgen, avond, al
dat heenmoet, henentreden;
laat uw oneindig licht
mij zien in 't vaderland.
Dan zal ik vóór . . .
o neen niet vóór uw ogen,
maar naast u, nevens u,
maar in u bloeien zaan;

zoo in uw eeuwig licht
me gij laat binnengaan.'

En zijn woord over de hemel:

,Hoe zal 't, hoe zal 't nadezen, in
den zetel van Gods huisgezin,
dan schoon zijn. Dat geen ooge, geen
gehoor van menschen, groot of kleen,
geen herte,geen gedachte en heeft
ooit ingezien? Daar levend leeft
die 't leven is? O zaligheid
dier woonsteê . . .'

Wat een troost en een vertrouwen spreekt er niet uit de woorden van een andere dichter van bij ons, Ernest van der Hallen: ,Zalig zijn allen, die geen thuis hebben om Godswil, en allen die dolen, en allen die uitgestoten worden door de mensen: hun woning zal eens bij God zijn . . . Zalig zij die in hun eenvoud niet worden begrepen, want God zal hun toelachen. Zalig zij, die eenzaam zijn, want God zal hun eeuwige Gezel zijn.'!

Ja, mijn dierbare broeders, ook in onze tijd leeft het verlangen naar de hemel. Ook nu zijn er mensen, die vol blij vertrouwen uitkijken naar de wederkomst des Heren. Want daar, in de hemel, bij onze Lieve Heer, daar is toch ons thuis.

Wanneer wij hier op deze wereld getracht hebben, de Wil van God te doen: ,Houdt van elkander, zoals Ik van U heb gehouden', dan zullen wij bij de komst van de Rechter niet zozeer de Rechter ontmoeten, als wel een goede Vriend die ons staat op te wachten. Midden in 't naar de stof gerichte leven van onze dagen moeten ook onze harten verlangend uitzien naar het weerzien met de Heer, die altijd de onzichtbare tochtgenoot was op onze levensreis doorheen het vreemde land van deze wereld naar het vaderhuis, naar Hem, die we hier ontmoeten in zijn broeders, de mensen.

Een jonge man, terechtgesteld in Frankrijk op een vroege morgen in het jaar 1956, had maar één verklaring voor zijn kalme, vredige rust de avond voor zijn executie: ,Dans cinq heures je verrai le Seigneur.' – Ook wij zullen God zien. Hij heeft beloofd dat Hij komen zou, en spoedig komen zou. Maken wij dan die woorden tot de onze, waarmee de H. Schrift besluit, die woorden waaruit het eeuwige, eindeloze heimwee van de mens naar God klinkt ,Amen. Ja, Heer Jesus, kom!' – of zeggen we het, eenvoudig en nederig, met onze Gezelle: ,Here, komt, ik ben ellendig, 'k ben vol zonden, vol verdriet. Komt, uw goedheid is onendig. Lange en beidt, o Here, niet.'. – Amen.

LITANIE

Diaken: *Gelovigen:*

– Heer, heilige Vader, *Wij bidden U verhoor ons* (telkens herhalen)
– Dat Gij ons, die bedroefd zijn om onze schuldige daden, door uw komst zoudt verblijden,
– Dat wij, die U nu door het geloof kennen, tot de aanschouwing van de luister uwer heerlijkheid mogen komen,
– Dat Gij hen, die Gij aan de dood hebt ontrukt, het eeuwig leven zoudt laten genieten,
– Dat temidden van al het onbestendige in de wereld onze harten alleen daar vertoeven waar de echte vreugde is,
– Dat wij onder uw schutse en leiding zó doorheen de aardse goederen gaan dat wij de hemelse niet verliezen,
– Dat wij door onze offerdienst van liefdevolle overgave tot de hemelse heerlijkheid mogen komen,
– Dat wij uw geboden mogen liefhebben om zó wat Gij beloofde te verkrijgen,
– Dat wij U in alles en boven alles liefhebben om zo uw beloften deelachtig te worden, die alle verlangens te boven gaan,
– Dat het ontvangen van uw sacramenten ons zuivere van alle schuld en ons brenge naar het rijk van uw glorie,
– Dat de kracht van uw genade ons leven in deze wereld heilige en ons brenge tot de eeuwige vreugde,
– Dat wij brandend van hemelse verlangens naar U de bron van alle leven dorsten,
– Dat Gij, die onze rechter zijt, ons laat vertrouwen op uw barmhartigheid,
– Dat wij, die U als bruidegom verwachten, bevonden worden met onze lampen brandend,
– Dat wij altijd waakzaam mogen zijn en U in heilige toewijding mogen verwachten,
– Kom, Heer, en wil niet dralen,

Diaken: Laten we allen samen het gebed des Heren bidden:
Allen: *Onze Vader, die in . . .*

(Litanie - vervolg)

Celebrant: De Heer zij met U!
Allen: EN MET UW GEEST!
Celebrant: Laten wij bidden!
God, die ons met vreugde deedt uitzien naar onze verlossing, geef dat wij uw eniggeboren Zoon, die wij blij als Verlosser ontvingen,

ook met vertrouwen mogen tegemoet zien, wanneer Hij als Rechter zal komen, onze Heer Jesus Christus, die met U leeft en heerst, in de eenheid van de Heilige Geest, God, in alle eeuwen der eeuwen.

Allen: AMEN!

Celebrant: Moge de Heer U rijk en overvloedig doen toenemen in de liefde tot elkander en tot allen; Hijzelf heilige u volkomen. Uw geest moge gaaf, uw ziel en lichaam ongerept bewaard blijven tot aan de komst van onze Heer, Jesus Christus. In de naam des Vaders † en des Zoons en des Heiligen Geestes.

Allen: AMEN!

SLOTZANG:

psalm 95 (zelfde bron als psalm 22)

1. Zingt een nieuw lied voor de Heer, alle landen.
Zingt voor de Heer en verheerlijkt zijn Naam.
Treedt in zijn tempel met uw offeranden,
Kondigt zijn roem bij de heidenen aan.
Refrein: Zingt een nieuw lied, alle landen,
Zingt voor de Heer en verheerlijkt zijn Naam.

2. Roept tot de volkeren: God is de Koning,
Hij houdt de weegschaal der wereld loodrecht,
Hij is rechtvaardig, bij Hem is het oordeel,
Alles wordt Hem aan zijn voeten gelegd.

3. Juicht wat in zee leeft, of leeft op de velden:
Ziet uw Verlosser gaat komen, weest blij.
Wuift alle bomen der wouden, verwelkomt
Juichend uw Koning, want Hij is nabij.

Bijbelclub

DOOR ANDREAS VAN DER KUN O.C.S.O.

Zesde Concept – Het Verbond – (Ex. 13-21)

Na zijn volk ‚met sterke arm' uit Egypte geleid te hebben, voert Jahweh het naar de Sinaï. Daar ontrolt de gewijde schrijver ons het tafereel van een godsontmoeting, zo machtig, dat zij wel in staat leek Israël het ontzag voor Jahwehs grootheid voor altijd in de ziel te prenten (Ex. 20, 20). Dan volgt de afkondiging van de wet en wordt het verbond, dat God eens met de vaderen sloot, nu plechtig en definitief met heel het volk gesloten (cfr. Gen. 15, 9-12, 17-20 en Ex. 24, 1-12). Dat maakt de numerieke massa formeel tot godsvolk, Jahwehs ‚bijzonder eigendom' (Ex. 19, 5; Dt. 4, 19; zoals wij door het Nieuwe; 1 Petr. 2, 9; Isaias 61, 6). Er ontstaat een verhouding van levensgemeenschap tussen Jahweh en zijn volk; ‚hun God zal Ik zijn' (Gen. 17, 7) en de transcendente zal zijn volk nabij blijven door zijn kracht, zijn handelen en zijn duidelijke tegenwoordigheid (Ex. 24, 12-18; 25, 8-9; 40, 18 en 34; Num. 9, 15; 7, 89; 11, 20). Het verbond is louter initiatief, louter erbarming van God; een afspraak met de mens (die het niet verdiende) ‚Ik zal . . . als gij . . .' Uiteindelijk echter leeft het van een wederzijdse vrijwillige band. God verplicht zich tot de vervulling van zijn beloften, de mens tot het onderhouden van de wet. De karakteristieke verhouding tussen God en de mens binnen dit verbond is steeds die van leiding en overgave, van openbaring en geloofsbeaming, van liefde en wederliefde. Het verbond vraagt om de wet. Die effent de weg, de baan, waarlangs God met zijn volk kan voortgaan. De ziel echter van het verbond blijven Jahweh's beloften. Zij vertolken Jahwehs onveranderlijke heilswil. Om de beloften en hun verwerkelijking gaat het. Zij zijn er al vóór het verbond (Gen. 3, 15; 8, 21). Eenvoudig identiek met Gods waarachtig woord, zijn levenwekkend spreken, dat heel de Schrift doortrekt, getuigen ze steeds klaarder van Gods continu doorgezette éne heilsplan ondanks alles.

Voorlopig ziet Israël in overwinning en zegening met aardse goederen de vervulling van Jahwehs beloften (Ex. 21, 22-27; Lev. 26, 3, 13; Deut. 11,13-17; 28, 1-14; Num. 10, 29); in het bezit van het land vooral dat ‚druipt van melk en honing' en waar Jahweh zal wonen te midden van zijn volk (Deut. 1, 21; 6, 3; 19, 8; 31, 20-23; Ex. 12, 25; Num. 32, 11; Neh. 9, 8. 15. 23). In de verwachting van deze dingen vindt Israëls verlangen naar goddelijk heil

zijn voorlopige concrete uitdrukking. Het zal overigens tot de komst van de grote Middelaar, door Moses voorafgebeeld, duren voor Jahweh, zijn heilig verbond indachtig (Lk. 1, 72) de werkelijkheid van dit goddelijk heil overvloedig zal doen uitbreken over zijn volk en over allen, die in de schaduwen van de dood gezeten zijn (Lk. 1, 79). – Dan blijkt hoe onder aardse symbolen de beloften van het verbond in hun diepste wezen gericht zijn geweest op de overwinning van Gods volk door de vergeving der zonden (Ps. 130, 8; Is. 1, 18; 27, 9; 53, 11; Jer. 31, 34; Luk. 1, 71. 74. 77; Matt. 26, 28; Joh. 1, 29; 20, 23; Openb. 1, 5); gericht ook op het bezit van God zelf door de inwoning van zijn Geest en op alle gaven en beloften die daaruit voortvloeiend, het aanbreken van de eindtijd, de tijd van het messiaanse heil, bewijzen (Ez. 36, 26-28; 37, 14; Joel 3, 1. 2. 5; Handel. 2, 1-4. 17; Joh. 14, 23; Gal. 4, 6; Rom. 5, 5; 8, 14-18; Ephes. 2, 19-22; Jak. 2, 5; 1 Joh. 3, 1-2; 2, 25; Rom. 6, 23; Tit. 1, 2; Jak. 1, 12; Joh. 5, 25. 28-29; 6, 54; 2 Kor. 3, 17-18).

Tegenover Gods eeuwige trouw aan zijn beloften staat de trouweloosheid van Israël. Het verbond (het oude, zowel als het nieuwe) wordt doorkruist door de ontrouw van de mens. Maar God neemt zijn woord niet terug. ,En Jahweh riep: Jahweh is een barmhartige en ontfermende God, lankmoedig, vol van liefde en trouw, die duizenden genade bewijst, die misdaden en fouten vergeeft, zonder ze ongestraft te laten . . .' (Ex. 34, 6). – Inderdaad straft en kastijdt God, maar om te reinigen, te bekeren, weer op te bouwen (Is. 1, 2-20); tot welk een ontrouw verviel Israël en hoe zwaar werd het gestraft; nochtans is Jahweh bereid een wonder van vergeving aan zijn volk te voltrekken (Ez. 18, 21-23). Góds Verbond blijft eeuwig (Gen. 17, 7-19), Israël (de mens) zal er telkens weer toe kunnen en moeten terugkeren (Jos. 8, 30; 2 Kon. 23, 1-3; Neh. 8). De beide hoogliederen van Gods vervulde beloften bezingen deze uitbloei van het verbond dan ook niet als de vrucht van wederzijdse overeenkomst – het thema van de ontrouw doortrekt de Schrift – maar als de erbarmingsvolle voltrekking van Gods heilsplan krachtens zijn eed aan Abraham gedaan (Gen. 22, 15; Luk. 1, 54-55; 72-73). Uit het herstel (de vernieuwing) van Israël blijkt Gods trouw aan het verbond. Hij doet gerechtigheid (71. 74. 75. 51-55). Gerechtigheid en ontferming, genade en heil hebben hier dezelfde betekenis. Zo bezingt ook Isaias' vreugdevolle boodschap al het herstel van Sion als de openbaring van Gods eeuwige gerechtigheid in erbarming (Is. 40-55).

Een verbond van Godswege gaat steeds met zichtbare kentekenen gepaard zoals de regenboog (Gen. 9, 13 e.v.) en de besnijdenis (17, 11 e.v.). In de wederwaardigheden van zijn harde bestaan vergeet het volk zo licht Jahwehs woord en eigen verplichtingen. Daarom wordt het verbond geregeld herdacht en hernieuwd door de viering der eerste godsdienstige jaarfeesten, door het voltrekken van rituele offers, die teruggrijpen op wat eens door de Heer met

zijn volk werd aangegaan (Num. 19, 4 e.v.; Lev. 14, 5; Heb. 9, 6 e.v.). God sluit zijn verbond met Abraham naar een oeroude ceremonie uit die tijd (Gen. 15, 7). Wanneer 2 partners tot een overeenkomst geraken, wordt een offerdier geslacht om het wederzijds verdrag onder bescherming van de godheid te stellen. Het geslachte offerdier wordt in stukken verdeeld. Beide partners lopen tussen deze delen van het offerdier door, zeggende: mij zal het vergaan als dit geslachte dier, wanneer ik mijn belofte niet houd. Zij besprenkelen zich met het bloed van het offerdier en zetten zich neer voor het offermaal. Het verbond is gesloten.

God gaat in de diepe duisternis als ,een rokende oven en een brandende fakkel' tussen de delen van het door Abraham gebrachte offer door (17). Als na de uittocht het verbond, eens met Abraham gesloten, tussen God en zijn volk wordt bevestigd (Ex. 19, 3-6; 24, 3-11), zien we in Moses voor het eerst de figuur optreden van de middelaar, door God uit het volk genomen ten bate van het volk (Hebr. 5, 1). Daar is het altaar dat God vertegenwoordigt, het offer, het bloed, dat over het altaar gegoten wordt. En nadat de wet van God is voorgelezen en de menigte geroepen heeft: ,Alles wat Jahweh gezegd heeft, zullen we doen', besprenkelt Moses het volk met bloed, zeggende: ,Dit is het bloed van het verbond, dat de Heer met u gesloten heeft'. Daarop bestijgen Moses en Aäron met de oudsten de berg; ze aanschouwen God en treden met Hem in gemeenschap, door deelname aan het offermaal.

In de rituele zondenoffers beoogde de storting van het bloed van het offerdier de verzoening en reiniging te verkrijgen van de zonden, waarmee men het verbond geschonden had (Lev. 16, 15; Zach. 9, 11; Hebr. 9, 7. 9. 22). Het bloed werd als de zetel van het leven, ja als het leven zelf beschouwd (Gen. 9, 4; Lev. 17, 11; Deut. 12, 23). Door het besprenkelen van het altaar en het bestrijken van de altaarhoornen met bloed werd aan Jahweh het leven van het offerdier gegeven i.p.v. het eigen leven, dat men door de zonden had verbeurd. Men had immers met zijn leven in te staan voor de trouw aan het verbond. Intussen de ontrouw bleef.

Eerst de Mens Jesus, Hoofd van de mensheid, zou door het storten van zijn eigen bloed eens en voor altijd overvloedige verzoening en reiniging brengen (Hebr. 9, 11-25. 28; Matt. 26, 28; Mk. 14, 24; Is. 53, 12; Mk. 10, 45; Openb. 1, 5; 5, 9). Hij, de Ene, die voor allen inderdaad met zijn leven heeft ingestaan en instaat voor de trouw aan het verbond. In Hem verwerkelijkte het verbond zich eindelijk ten volle van de kant van de mensheid, Hij zelf de volheid van het Verbond voor allen (Is. 42, 6; Is. 49, 8; Mk. 14, 24). Bij Hem zet dan ook de messiaanse vervulling der beloften in: de mededeling van Gods Geest (Ez. 36, 26-27; 37, 14; Joel 3, 1. 2; Zach. 12, 10; Hand. 2, 4. 38; 4, 31; 8, 17). Volmaakt voltrekker van het oude, werd Hij als hogepriester (bruggebouwer) der toekomende goederen ,Middelaar' en ,borg' van ,een beter, een

volmaakter' verbond, van het nieuwe, ook hierom terecht zo genoemd omdat wereld en mensheid er in worden herboren (Hebr. 9, 11. 15; 7, 22; 8, 6. 13; 2 Kor. 3, 6; 1 Kor. 11, 25; Lk. 22, 20; Jer. 31, 31-34; Openb. 21, 5). De volmaakte vervulling van het verbond door Christus voltrok zich in een rituele daad (evenals voorheen, Ex. 24, 5 e.v.) bestemd om door en temidden van Gods volk te worden herhaald (Luk. 22, 19; 1 Kor. 11, 25-26).

In die plechtige voltrekking zien we de grote Middelaar, nu zelf het offerlam, waarnaar de eeuwen hebben uitgezien; daar is ook het bloed, dat 's anderendaags langs het offeraltaar van het kruis zal vloeien (Joh. 19, 34; Hebr. 9, 12. 14) en waarmee niet besprenkeld, maar dat gedronken wordt (Matt. 26, 27 etc.). En ten slotte is daar het in gemeenschap treden met God door deelname aan de maaltijd, gefundeerd op Jesus' offerdood (1 Kor. 11, 26) en heenwijzend naar het messiaanse festijn in het Rijk (Matt. 26, 29; Mk. 14, 25).

Hoe vinden we dit alles terug in de mis, de rituele herdenking en tegenwoordigstelling van het offer van het Lam. Duidelijk herkennen we er ook het lezen van het verbondsboek (Ex. 24, 7) in de voormis. God herhaalt er zonder ophouden zijn beloften en bevelen en wij herstellen of vernieuwen onze verbondstrouw. Daarop treden we met God in gemeenschap deelnemend aan het offermaal, dat ons het aanzitten waarborgt met de Heer in het Rijk van zijn Vader.

Zevende Concept – In het beloofde Land – (Josue, Rechters)

De geschiedenis van Israel verloopt duidelijk in een opgang en neergang die beiden ongeveer duizend jaren bestrijken. Opgang van Abraham (± 1800) over Moses (1230) naar David (1000). Neergang van David over de ballingschap (586-536) naar Christus. De opgang is de opbouw van de oudtestamentische theokratie d.w.z. van het nationale en aardse Godsrijk. De neergang is daar de afbraak van, maar tevens een groei naar de nieuwtestamentische theokratie d.w.z. naar het universele (internationale) en spirituele Godsrijk. Pas in die neergang ontdekte men (d.i. het profetisme) dat de nationale theokratie ook in haar opgang geheel georiënteerd was op de spirituele theokratie, zodat het gehele O.T. één stijgende lijn is naar het N.T. toe.

Het hoogtepunt van de eerste theokratie ligt duidelijk in de monarchie. Hier hebben we het O.T. in zijn volledigste actuatie; niet alleen de beloften, ook Sinaï d.i. de wet is werkelijkheid geworden.

De opgang van de aardse theokratie kent drie fasen: a) de patriarchentijd (Gen.); b. de bevrijding uit Egypte, Verbond en Woestijntocht; c) penetratie en verovering van het beloofde land, de rechters (Jos.-Recht). De laatste periode is Israëls ijzeren eeuw, waarin het werk van Moses dreigt ten onder te gaan.

Tijdens het verblijf in de woestijn heeft Jahweh het rijk alleen. Hij heeft Sinaï, zijn heilige berg a.h.w. verlaten en is trekgod geworden om met Israël te zijn (Ex. 13, 21; Num. 9, 15-23; Deut. 33, 1-5, vgl. Recht. 5, 4 e.v.).

Dat wordt anders, zodra Israël weer in bewoonde streken komt. Een volk van die tijd heeft wel een buitengewoon groot geloof nodig om de moed te hebben de inheemse goden, wier terrein men betreedt, te verwaarlozen (vgl. 2 Kon. 17, 25 e.v.). Israëls sedentarisering brengt voor zijn godsdienst het gevaar mee, dat het Jahweh gaat vereren op de wijze, waarop de overwonnen volken hun goden dienen (Deut. 12, 30-32). Zelfs de levendige herinnering aan Egypte bracht Israël er toe om in het jaar van de uittocht bij de heilige berg zelf, een gouden kalf – gedacht als de representatie van Jahweh of misschien als voetstuk waarop Hij onzichtbaar troonde – op te richten (Ex. 32).

Het andere gevaar is, dat Israël gaat deelnemen aan de verering der inheemse goden zelf. Dit is immers, naar de toenmaals gangbare mening, de veiligste weg: men is in ieder geval gedekt.

Daar komt bij, dat de inheemse kultus er op gemaakt is om het primitieve instinkt aan te spreken. Een groot deel van de primitieve woestijn-trekkers bezweek dan ook voor de verleiding bij het eerste het beste nieuwe contakt met een sedentaire maatschappij (Num. 25).

Het sedentaire leven schept nieuwe behoeften. De inheemse bevolking van Kanaän heeft haar met bloed en bodem vergroeide Baäls en Astarten, het godenechtpaar, dat zich a.h.w. onbeperkt laat vermenigvuldigen, zodat iedere inheemse nederzetting, ja zelfs bepaalde akkers, bomen, bronnen of heuvels zich kunnen verheugen in een eigen Baäl en Astarte. Om sedentair te worden moet Israël alles leren van de inheemse volken. Het gevaar was groot dat Israël met het nomadenleven ook zijn strenge nomaden-God, Jahweh, zou loslaten. Baäl is de pasklare sedentaire god van het land en dringt zich aan landbouwend Israël op. Zijn eredienst stond op laag peil en leende zich tot allerlei uitspattingen. Maar Jahweh en Israël zijn al niet meer te scheiden. Jahweh blijft de nationale God, maar naast Hem krijgt Baäl een plaats en vooral: het Jahwisme wordt gebaäliseerd. In brede lagen der bevolking vormt zich een populair Jahwisme, dat naar geest en inhoud Balaämisme is. Gedurende het tijdvak der rechters krijgt dit synkretisme de kans zich onuitroeibaar in het volk vast te zetten. Wanneer door het optreden van Samuël, Saül en David het Jahwisme wordt gered en met kracht doorgevoerd, sluimert het synkretisme slechts om na de rijksscheuring (1 Kon. 12), die tevens het karakter van een religieus schisma heeft, weer krachtig op te leven. Dit leidt tot een tweede krisisperiode, welke slechts zal eindigen in de ballingschap. De massa geeft zich vrijwel doorlopend aan afgodendienst over. Er blijven echter steeds kringen waarin het zuivere Jahwisme des te dieper doorwerkt en des te vuriger aanhangers vindt. Het uit zich in de machtige stem van een reeks profeten, door wie de rijkdom,

die in Israëls godsgeloof besloten ligt, tot volle ontplooiïng komt. Maar de volksmassa kunnen zij niet redden en de hervormingspogingen die vrome koningen op hun aansporing ondernemen, kunnen het kwaad niet uitroeien (2 Kron. 24, 1 ev.; 2 Kon. 14, 1 e.v.; 15, 32 e.v.; 18, 1 e.v.; 22; 23). Daarvoor is de ballingschap nodig, die het volk losscheurt van het land, waarin het synkretisme zijn voornaamste voedingsbodem vond. De bijbelse geschiedschrijving staat geheel en al in het teken van deze strijd op leven en dood tussen het Jahwisme en het heidendom.

De ‚verovering' van Kanaän door Israël kan niet geheel en al herleid worden tot een vreedzame en geleidelijke penetratie, welke zich over diverse eeuwen uitgestrekt zou hebben, maar evenmin is het land in zijn geheel in één reeks campagnes veroverd. Penetratie en verovering hebben beide een rol gespeeld en men kan terecht zeggen, dat David de inbezitneming van het beloofde land voltooid heeft, maar dan ook door verovering. De periode van de aanvankelijke kollektieve verovering zal niet lang geduurd hebben; Israël forceerde zich hier en daar ruimte en na allerlei plaatselijke schermutselingen, plagerijen en akkoorden ontstond er tenslotte een zeker evenwicht tussen de Hebreeuwse indringers en de inheemse bevolking. Er blijken zich Israëlietische concentraties gevormd te hebben, die evenzovele enclaves vormen temidden der inheemse bevolking. De rechters zijn vaak de reddende figuren door God gewekt, wanneer Israël in nood tot Hem terugkeert (Recht. 3, 12. 15; 2, 11-22; 4, 1; 6, 1).

In de woestijn waren de stammen verenigd rondom het éne heiligdom. Ook in Kanaän zou één centraal heiligdom de beste garantie der nationale en religieuze eenheid zijn. Het ideaal van één heiligdom ligt in beginsel in het Jahwisme besloten, maar het leven is sterker dan de leer. Voorlopig vormde sedentair Israël zelfs nog geen geografische eenheid, zodat de afzonderlijke Israëlietische concentraties aangewezen waren op een eigen plaatselijk heiligdom. De inheemse gewoonten wezen hier de voor de hand liggende weg. – Het populaire Baälheiligdom bestond in een open omheinde ruimte, bij voorkeur op een heuvel binnen of dichtbij de stad, onder een oude boom of in een bosje. ‚Ze offeren op de toppen der bergen en branden wierook op de heuvels onder eik, wilg en terebint, omdat de schaduw daar zo goed is' (Os. 4, 13). Vóór de inrichting van het centrale heiligdom in Jerusalem moeten er door heel het land vele hoogten ontstaan zijn, waarschijnlijk in veel gevallen niets anders dan een door Israël in beslag genomen baälshoogte. Dit wil niet zeggen, dat de inheemse bevolking daar weg bleef. En waar Israël in de minderheid was, lag de weg naar de Baälshoogte wel zeer voor de hand, vooral wanneer beide bevolkingsgroepen zich na verloop van tijd als één homogene stadsbevolking begonnen te voelen en te gedragen. De hoogten speelden in Israëls volksleven een grote rol. Daar vond het synkretisme zijn dagelijks voedsel en zijn gewone belevingsvorm (voor de naam en de aard der verschillende hoogten, leze men: Renckens

in *De wereld van de bijbel,* blz. 650-651. Wij geven hier slechts de Schriftplaatsen daar vermeld, waar van zo'n hoogte sprake is: Recht. 6; 1 Sam. 9; 2 Sam. 21, 6; 1 Kon. 3, 2 e.v.; 1 Kron. 16, 39; 21, 29; 1 Sam. 10, 5; 1 Kon. 18, 20 e.v.; 2 Sam. 4, 23; Recht. 20, 1; 20, 18 e.v.; Jos. 4, 1 e.v.; 1 Sam. 10, 8; 7, 16; 20, 29; vgl. 16, 5; 2 Sam. 15, 7 e.v. 32). Bekende heiligdommen waren die van Sikem, Nob en vooral Sjilo. Daar stond lange tijd de ark, waaraan Jahweh Sabaoth zijn naam verbonden had. Met het ,jaarfeest' hielden de meisjes van Sjilo er reidansen (Recht. 21, 19 e.v.). De eerste hoofdstukken van 1 Sam. geven een indruk hoe het toeging in dat landelijk heiligdom, verzorgd door de priester Eli en zijn twee zoons. Door Samuel kwam het tot bloei, want in die dagen was het woord van Jahweh zeldzaam en visioenen kwamen niet dikwijls voor. Maar in Sjilo openbaarde Jahweh zich aan Samuël door het woord van Jahweh, en het woord van Samuël drong tot heel Israël door (1 Sam. 3, 1. 20 e.v.). Na de plundering van Sjilo kwam de ark ten slotte in Kirjat-Jearim, waar ze tamelijk wel vergeten stond in de woning van een particulier (1 Kron. 13, 3). Nob daarentegen kwam tot hoog aanzien – ten tijde van Saül waren er 86 priesters (1 Sam. 21 e.v.) – door het bezit van de Efod met het oerim-toemim-orakel (1 Sam. 14, 40-42), evenals Gibon, waar het brandofferaltaar waarschijnlijk reeds stond, door het bezit van de heilige tent. Het is duidelijk dat zolang er nog geen centraal heiligdom was, Jahweh, voor zover mogelijk, ook vanaf de hoogten tot zijn volk is blijven spreken.

De houding van Israël ten opzichte van de bevolking van Kanaän gelijkt op die van Gods (christen) volk ten opzichte van de wereld. De geschiedenis herhaalt zich eindeloos, ook die van Gods ondoorgrondelijk geduld.

Achtste Concept – De Koning – (1 Sam. 1-20)

Samuël, de laatste rechter in Israël, verenigde voor de eerste en de laatste maal in één persoon de ambten van rechter, priester en profeet. Hij trad vooral op onder de Josefstammen in het Noorden en wist hen weer tot religieuze eenheid te brengen (1 Sam. 7, 2 e.v.). Zijn werk vond zijn bekroning in het koningschap, al zag de profeet zelf het misschien anders (1 Sam. 8, 1-22; 12, 12; Deut. 17, 14; Recht. 8, 22).

De terugkerende religieuze eenheid roept in Israël vanzelf het besef van nationale eenheid wakker. Op deze grondslag kon Saül Israëls militaire krachten bundelen, terwijl de eerste Judeër, die op de voorgrond treedt, David, de twaalf stammen in een hechte staat aaneensluit. Het koningschap werd zo de bekroning van Israëls groeiproces tot mondig secundair volk, het redde ook het Jahwisme uit zijn eerste grote krisis, kortom het bracht de voltooiïng van Jahwehs koninkrijk op aarde.

Het koningschap heeft echter ook een zeer bedenkelijke zijde, omdat het in het oude Oosten zo innig verbonden is met het nationale godendom. De nationale god is de eigenlijke koning, terwijl de aardse koning hem vertegenwoordigt. Oosters despotisme steunt op de idee van het sakrale koningschap; de koning heeft geen werkelijke goddelijke macht boven zich. Hij incarneert de nationale idee en dus ook de nationale God. Zijn absolute autokratie wordt niet gecorrigeerd, maar gesanctioneerd door het theokratische element.

Ook in Israël is het koningschap sakraal: de koning is ‚de gezalfde van Jahweh' (1 Sam. 10, 1. 6. 9; 16, 13; 2 Sam. 5, 3; 1 Kon. 1, 32-40; 2 Kon. 9, 6), hij zit op ‚de troon van Jahweh'. De tempel, verbonden aan de residentie is het koninklijk en tegelijk nationaal heiligdom, zodat de koning letterlijk zetelt ‚aan Jahwehs rechterhand'. Wanneer het koningschap Israël tot een centraal bestuurde staat maakt, betekent dit tegelijk een algemene doorvoering, herbeleving en consolidering van het Jahwisme. Alleen op basis van dit Jahwisme als staatsgodsdienst kan Israël een hechte politieke eenheid vormen.

Er is David en Salomon dan ook alles aan gelegen om Jerusalem tot een religieus centrum te maken, waarbij alle andere cultusplaatsen verbleken. Nob telde al niet meer mee sinds Saül de stad had uitgemoord en de efod in Davids macht was (1 Sam. 22; 23, 6). De ark herkreeg haar oude glorie, maar nu in de Davidsstad (2 Sam. 6). Gibon moest de heilige tent (1 Kon. 8, 4) en het oudste priestergeslacht (2 Sam. 8 ,17; vgl. 1 Kon. 2, 35) aan Jerusalem afstaan. De voltooiïng van de tempel, die bestemd was om Jahwehs onverwoestbare woning te zijn (1 Kon. 8, 13) garandeert dat Jahweh altijd te midden van Israël zal wonen (1 Kon. 6, 13) en tegelijk dat Davids troon onwankelbaar zal staan (2 Sam. 7). Op die dag vervulde Jahweh het woord, dat Hij tot David sprak: ‚Jerusalem heb Ik uitverkoren om daar mijn Naam te doen wonen; en David heb Ik uitgekozen om over mijn volk te heersen' (1 Kon. 8, 16). Zo vindt nu eindelijk ook het Sinaïverbond zijn voltooiïng en beveiliging; Salomon heeft voor Jahweh, Israëls God, een tempel gebouwd en daarin een plaats bereid voor de ark, waar het verbond berust, dat Jahweh met de vaderen sloot, toen Hij hen uit Egypte leidde (1 Kon. 8, 20-21). En het volk verheugde zich ‚over al het goede dat Jahweh voor David, zijn dienaar en voor Israël, zijn volk, had gedaan (1 Kon. 8, 66).

Het Jahwisme wordt des te gereder aanvaard, daar het koningschap inderdaad het zo lang uitgebleven ‚heil van Jahweh' heeft gebracht. Het belang van het koningschap en de koningsfiguur kan voor de heilsgeschiedenis niet hoog genoeg worden aangeslagen. Het is door zijn Gezalfde, de koning, dat Jahweh zijn verbond sluit met heel het volk (2 Sam. 7; 23, 1-7). De koning is geen op zichzelf staande vorstelijke persoon: uit het volk genomen (Ps. 89, 20) is hij de gezalfde voor, temidden, ja samen met het volk (Ps. 104, 15; Ex. 19, 5-6), dat

hij vertegenwoordigt en voor welks trouw of ontrouw hij aansprakelijk is. Maar omgekeerd ook vertegenwoordigt hij God onder het volk. Op de dag van zijn zalving en troonsbestijging wordt hij ,zoon van God' (Ps. 2), op hem rust in bijzondere mate de uitverkiezing. – Tijdens de eredienst is hij bemiddelaar tussen Jahweh en Israël, het kanaal, waarlangs Jahwehs zegen tot het volk komt, ontmoetingspunt tussen God en gemeenschap. Zelfs leidt de koning de eredienst en zegent het volk, zoals uit Salomons gebed tijdens de tempelinwijding blijkt (1 Kon. 8). Heilig en onaantastbaar door goddelijke verheffing, redder van zijn volk en overwinnaar uit Gods kracht, een vorst van vrede, is hij het levend bewijs, de zichtbare waarborg voor de waarachtigheid van het verbond. Ook is hij de grote hervormer en hersteller van wetsbeleving en eredienst, die zijn volk tot Jahweh terugbrengt, wanneer het van Hem is afgedwaald (2 Kon. 22 en 23). Voor eeuwig zal het koningschap het instrument in Gods hand blijken om zijn volk nabij te blijven en de ontmoeting tussen Hem en Israël te verlevendigen en te bestendigen. Het is of Jahwehs liefde voor Israël zich op de figuur van de koning samentrekt. In de koning toch was in geconcentreerde vorm heel Israël aanwezig, in de koning ,Israëls levensadem' (Klaagl. 4, 20), omdat iedere Israëliet zichzelf in de koning geïdealiseerd vond. Was het in vroegere periode steeds: Jahweh en zijn volk, voortaan is het Jahweh en zijn Gezalfde, de koning, de dynastie als exponent van het Godsvolk.

Over deze koningsfiguur zingen de psalmen; de Godsontmoeting vindt in hem bestendiging en voortdurende nieuwheid (Ps. 2), we horen een smeeklied voor de koning (Ps. 20), horen de koning zelf dank brengen (Ps. 18) en het volk juichen om de weldaden de koning bewezen (Ps. 21). We mogen een blik slaan op het ideale en eeuwige rijk, waarnaar het verbondsvolk mag uitzien (Ps. 72). We vangen echo's op van een koningsbruiloft (Ps. 45) en horen orakelspreuken die tot de koning gericht worden op de dag van zijn kroning (Ps. 110). Een soort van troonrede klinkt op namens de koning bij diens troonsbestijging gezongen (Ps. 101) en in de trant van de beroemde Nathan-profetie (1 Sam. 16 en 2 Sam. 7) wordt aan de davidische dynastie een eeuwig bestaan beloofd (Ps. 89, 20-38).

Jahweh heeft zich de koning gedacht als de Salvator van zijn volk, de brenger van het ,heil van Jahweh'. Dat zal hij zijn; als hij waarlijk theokratisch is d.i. in oprechtheid des harten voor Jahwehs aanschijn wandelt zoals David. Israël vroeg om het koningschap, zoals het in zijn omgeving was. Jahweh gaf het, zoals het in een monotheïstisch systeem past: theokratisch. Wanneer de theokratische koning bezwijkt voor de zware en voortdurende bekoring tot autokratie, is hij de verderver van zijn volk, i.p.v. heil-, onheilbrenger. De koning is dus tot val of opstanding van het volk, samen zullen ze staan of vallen. Bij de wegvoering van Israël in ballingschap ging ook het koningschap

ten onder. Maar de koningsliederen bleven leven onder het volk en in de eredienst. De religieuze kracht er van werd nog verdiept, nu alle houvast van uitwendige hofluister wegviel. Iedere Israëliet nam deze liederen in de mond, maar de rijke koningsbeschrijvingen, met de beloften van eeuwige ‚Zoon van God' met de beloften van het grote en nooit eindigende rijk, werden overgedragen op de toekomstfiguur, de grote koning van de eindtijd, in wie de beloften aan David gedaan zouden worden vervuld.

Ondanks de schijn van sommige teksten is Israëls koningschap de lievelingsdroom van Jahweh met het oog op Christus: dit koningchap is immers messiaans van strekking; eerste nationale bekroning van de belofte, die geheel messiaans is. Daarom was de nationale koningsdroom van oud-Israël ook de oude nationale vorm van zijn messianisme. Impliciet lag er het verlangen in besloten naar Christus, de Gezalfde, bij uitnemendheid (Gen. 17, 6. 16; 35, 11; 49, 10; Num. 24, 17; 1 Sam. 2, 10; Is. 9, 5-6). In de koningsliederen zong Israël onbewust over de persoon van Jesus Christus, die als Messias verschijnen zou.

Dat in Hem die messiaskoning inderdaad verscheen, daaromtrent laat het N.T. ons niet in het onzekere (Lk. 1, 32-33. 35; Mt. 2, 2; Joh. 12, 13-16; Luk. 23, 3; Joh. 18, 37). De aard van zijn koningschap staat echter in schril contrast met wat mensen tot de machthebebrs van deze wereld maakt: ja die machthebbers schijnen zijn Rijk regelmatig te bestrijden (Mt 2, 1 e.v.; 14, 9; 10, 18; Mk. 13, 9; Lk. 21, 12). In Jesus Christus vindt de verwachting der oude koningsliederen goddelijke en eeuwige vervulling. Hij doorbreekt de grenzen van Israëls koningschap, dat als voorlopige nationale verwerkelijking van Jahwehs belofte, wel aards en vergankelijk moest blijken.

Christus' koningschap daarentegen is universeel, geestelijk en onvergankelijk (Openb. 1, 18). Hij is de uitverkorene bij uitstek, dé Zoon Gods vóór alle tijd (Mt. 3, 17; 17, 5). Zelf God als de Vader (Joh. 10, 30; 8, 58; Rom. 9, 5) is Hij de Koning der koningen en Heer der heren (Openb. 19, 16), oneindig heilig en onaantastbaar, Verlosser van zijn volk en Overwinnaar uit kracht van zijn liefde (Openb. 1, 5-6).

Boven aangehaalde Psalmen leveren stof voor diepere beschouwingen van zijn godmenselijke gestalte dan onder ons gebruikelijk is.

Kroniek van de bijbelbeweging

DOOR W. F. VEREIJKEN O. PRAEM.

Zoals verwacht is 1961 een zeer belangrijk jaar geworden voor de bijbelse vernieuwing in Nederland. De belangrijkste feiten zijn de uitgave van een nieuwe vertaling van het Nieuwe Testament en de stichting van een katholiek Bijbelgenootschap. Maar er is nog veel ander nieuws. Enkele gegevens zijn in deze kroniek verwerkt, ter informatie en ook om U zelf te inspireren tot nieuwe initiatieven en diepere bezinning.

De Willibrord-vertaling van het Nieuwe Testament

Iedere cultuurperiode vraagt om een eigentijdse bijbelvertaling. Het Woord Gods moet ook de mens van deze tijd kunnen aanspreken als een actueel woord, niet als een schoon, maar ongevaarlijk document uit het verleden (Grossouw). Na de tweede wereldoorlog zien we dan ook allerwegen nieuwe vertalingen ontstaan: in het Franse taalgebied de *Bible de Jérusalem,* die van Maredsous en de voortreffelijke *Bible de la Pléïade* van Dhorme; in Duitsland de Echter-Bibel, die van Perk, Karrer en Adler; in Engeland leverde Ronald Knox een zeer geprezen vertaling en werden 14 maart j.l. in één dag 750.000 exemplaren verkocht van de nieuwe vertaling van het N.T.; in Amerika verzorgden de katholieken een eigen vertaling en is men nu begonnen (op katholiek initiatief!) met een interconfessionele vertaling van uitgekozen perikopen voor schoolgebruik; in Brazilië verschijnt de laatste jaren een uitstekende portugese vertaling van de grondtekst.

In Nederland gaf kardinaal de Jong in de winter 1946-1947 aan het inmiddels opgerichte bijbels Werkgenootschap St. Hieronymus de opdracht een nieuwe standaardvertaling voor te bereiden. Men volgde hierbij de moderne methode van teamwork, subcommissies, gezamenlijke besprekingen, literaire advivseurs, enz. Daar niemand voor deze taak werd vrijgesteld (de groeiende interesse voor de bijbel legde integendeel steeds meer beslag op bekwame exegeten!), heeft het lang geduurd voordat men de tekst persklaar had. Inmiddels had Poukens het Nieuwe Testament reeds zelfstandig vertaald (1948) en P. de Brouwer de brieven van Paulus (1954); van protestantse zijde verscheen de Nieuwe Vertaling (1952), die de Statenbijbel van 1637 in het liturgisch gebruik grotendeels heeft verdrongen. 12 februari j.l. kon de voorzitter

van de St. Willibrordvereniging te Utrecht de nieuwe vertaling aan kardinaal Alfrink aanbieden.

Via pers, radio en de reclame van de boekenweek (boekenweek is bijbelweek) is grote aandacht besteed aan het verschijnen van deze vertaling, die men reeds de Willibrord-vertaling (W.V.) is gaan noemen. En terecht. Het nieuwe werk is als prestatie indrukwekkend, als vertaling bewonderenswaardig, als eerste informatie rijk aan gegevens (A. F. Wyers, *De Bazuin,* 14-2-1961). De wijn van het N.T. wordt hier geserveerd op een wijze, die weinig te wensen overlaat, ieder soort in een speciaal glas, en de champagne van Paulus' woord in kristallen coupes (B. van Iersel, *De Tijd-Maasbode,* 11-2-1961). Katholiek Nederland heeft hiermee een werkinstrument van uitzonderlijke kwaliteit in handen gekregen, waaraan groot gebrek bestond.

Wie zich maar enigszins met een ernstige bezinning op Gods Woord heeft bezig gehouden, weet hoe moeizaam het vertalen is; en ook: hoe discutabel iedere vertaling blijft. Grossouw, die samen met pater Cools de laatste hand aan de afwerking van de W.V. heeft gelegd, citeert in dit verband welbewust de uitspraak van C. H. Dodd: ,It is a first qualification for a translator that he should know that he practises an impossible art' (*Ned. Kath. Stemmen,* 1961, 50). Het is dan ook geen fair play hier detailkritiek op de vertaling zelf uit te oefenen. Zelfs over de methode van vertalen in het algemeen blijven twee opvattingen diametraal tegenover elkaar staan. De een (in onze tijd Poukens b.v.) zal ernaar streven een zo letterlijk mogelijke weergave van de grondtekst te leveren (en daaraan de begrijpelijkheid en verstaanbaarheid van de tekst voor de moderne mens opofferen); de ander zal een leesbare tekst voorstaan, die voor ieder begrijpelijk is (en daarom tevens het risico lopen het origineel te verraden). Evenals Knox en de exegeten van *the New English Bible* heeft het team van St. Hieronymus uitdrukkelijk en welbewust deze laatste werkwijze verkozen; het ging er immers om de Schrift voor onze tijdgenoten verstaanbaar te maken. Het is ook onmogelijk om b.v. het bijbelse begrip ,sarx' overal met ,vlees' te vertalen; ,wijzen naar het vlees' (de Brouwer in 1 Kor. 1, 26) is geen nederlands. Iedere vertaling is dus noodzakelijkerwijze een parafrasering; dat was reeds zo met de oudste vertaling van het O.T. in het grieks; hieraan kon ook de W.V. niet ontkomen. Het is dan ook ten onrechte, dat ze door boze tongen de ,targum van St. Hieronymus' is genoemd. Dat bepaalde details van de vertaling discutabel zijn: hierover zal zich niemand illusies maken.

Een verantwoord oordeel over de W.V. is eerst na langdurig gebruik hiervan mogelijk. De vakmensen hebben zich daarom tot nu toe van een werkelijk technische bespreking der vertaling onthouden. Voor het idioom leze men P. den Ottolander in *Streven* 14 (1960-1961) 973-981.

Wel is vanuit Vlaanderen kritiek geuit op het feit, dat de W.V. geen rekening heeft gehouden met het taalgevoel van de mensen uit het Zuiden; zie

hierover *Getuigenis* 5 (1960-1961) 242 v en *Kultuurleven* 1961, 280 vv. In een vraaggesprek *(De Bazuin* 14-2-1961) heeft prof. Grossouw verklaard, dat er wel meermalen aan contact met Vlaanderen is gedacht; in feite is het er nooit van gekomen wegens de tijd en de haast. Men weet dat in de Statenvertaling op verschillende punten invloed van het zuidnederlands valt te bespeuren; doch bij haar Nieuwe Vertaling heeft ook het Nederlands Bijbelgenootschap geen overleg met Vlaamse literatoren gepleegd (*De Bazuin*). Achteraf moet men dit werkelijk betreuren; voor het Oude Testament (in de commentarenreeks *de Boeken van het O.T.*) bestaat er wel intensieve samenwerking. Toch zal het niet eenvoudig zijn te komen tot een tekst, die allen bevredigt; daarvoor verschilt het taalgevoel nog te sterk.

Prof. Grossouw heeft er in hetzelfde interview op gewezen, dat volgens hem de tijd voor een *interconfessionele vertaling* nog niet rijp is. Het is bekend, dat ook binnen de reformatorische kerken nog lang niet allen het eens zijn met het verlaten van de Statenbijbel als standaardtekst. Hoeveel te moeilijker zal het dan zijn tot een uniforme interconfessionele bijbel te komen. Voorlopig lijkt deze ook niet wenselijk; men moet niet forceren. Wel kan men zich verheugen over de groeiende samenwerking tussen exegeten van zeer verschillende godsdienstige overtuiging. Het Nederlands Bijbelgenootschap b.v. heeft reeds contact opgenomen met de nieuwe katholieke Bijbelstichting om gezamenlijk de puzzle van de weergave der bijbelse eigennamen op te lossen (waarom gebruikt de W.V. Jesus in plaats van het algemeen gebruikelijke Jezus? invloed van de vulgaat?). Hier spelen niet enkel wetenschappelijke inzichten, doch ook gevoelsfactoren een grote rol (‚de Here' b.v.). De eenheid zal dan ook niet gauw bereikt zijn, al is onzerzijds begrip aanwezig (Grollenberg b.v. in zijn Atlassen). De W.V. heeft reeds een eerste stap gezet, door afwisselend doop - doopsel, koninkrijk - rijk Gods, verzoeking - beproeving enz. te gebruiken. Ook op het gebied van de taal zal de verzuiling van het maatschappelijk leven verdwijnen. De oecumenische eenheid zal het eerst op het gebied van *Life and Work* moeten worden bereikt.

Bij het verschijnen van de W.V. is uitvoerig de lof van de taal der vertaling bezongen. Toch dient een bijbelvertaling literair niet al te tijdgebonden te zijn. In deze was de Petrus Canisius vertaling, gezien haar tijd, nog niet zo slecht. Toen Ronald Knox zijn vertaling publiceerde, werd hierover zeer veel ophef gemaakt; momenteel is dit enthousiasme reeds bij velen bekoeld; zie *Streven* 14 (1960-1961) 905 vv. Na een eerste lezing van de nieuwe Engelse Bijbelvertaling kreeg Daan van der Vat de indruk, dat de literaire adviseurs een te groot aantal banaliteiten hebben toegestaan (*De Tijd-Maasbode,* 14 mrt. 1961). De grote waarde van de W.V. ligt mijns inziens ook niet primair op het literaire, maar op het exegetische vlak. Men heeft in de vertaling de nieuw verworven inzichten geïntegreerd (Lk. 1, 28; 2, 14; enz.); aldus worden de

resultaten van de nieuwe exegese ook voor de niet-vakman bereikbaar. Deze veranderingen betreffen vaak slechts details (de domme en verstandige bruidsmeisjes b.v.), maar werken zeer verhelderend voor het juist verstaan van de Schrift.

De *inleidingen* en *aantekeningen* werden voor de evangeliën en Handelingen opgesteld door P. Cools, door A. Hulschbosch voor Hebreën en door W. Grossouw voor de overige boeken. Wie de inleidingen van Grossouw doorwerkt, zal spontaan getuigen van het meesterschap waarmee de stof beheerst en het wezenlijke geboden wordt; zijn uitvoerige voetnoten vormen een zeer waardevol commentaar. Hulschbosch is verweten, dat hij te sober is geweest in zijn verklaringen, waar Hebreën toch meer dan andere boeken om vraagt (*'t Heilig Land,* 1961, 63 v.). De inleidingen op de evangeliën gaan te uitvoerig in op de synoptische kwestie; ze schenken te weinig aandacht aan de problemen der mondelinge traditie, de evolutie hiervan, de Sitz im Leben der perikopen, de verhouding tussen kerugma en didache. Ook zouden enige bemerkingen over de literaire vormgeving der perikopen zeer verhelderend hebben gewerkt; nu zoekt men tevergeefs naar aantekeningen over het literaire genre der parabels, van logia en wonderverhalen, enz. Het is jammer dat hierop niet wordt ingegaan; men blijft te apologetisch bezig met kwesties van auteur, datering, historische betrouwbaarheid, enz. In een volksbijbel had men constructiever te werk moeten gaan. In de voetnoten bespeurt men eenzelfde mentaliteit: interesse voor realia en chronologie (aantekeningen op Lk. 2, 2; 3, 1; enz.), maar geen aandacht voor literaire structuur (bij Lukas 1-2 niet gesproken over apokalyptische stijl noch over literaire genre der boodschapsverhalen; bij Hand. 15 geen woord over het mogelijk dooreenwarren van twee tradities; enz.). Ook hier dus een te apologetische instelling, al zijn er loffelijke uitzonderingen (Lk. 1, 28.34.35; enz.).

De *lay-out* van de W.V. werd verzorgd door Aldert Witte. Deze Bijbel heeft een zeer rustige bladspiegel. Persoonlijk had ik de versnummering liever in margine zien staan en de hoofdstukken had men eenvoudiger aan kunnen geven. Jammer dat boven iedere pagina de volledige titel der boeken wordt herhaald; door afkorting hiervan was het opzoeken van een tekst vergemakkelijkt, vooral op de linkerpagina's. De indeling der boeken zag ik liever in de inleidingen verwerkt en de opschriften hadden schaarser mogen zijn (bij Mt. 4, 12 vier koppen!). De uitgaven van het Nederlands Bijbelgenootschap winnen het van de W.V. in deze. Enkele chronologische tabellen en duidelijke landkaarten zoals in de *Bible de Jérusalem* zouden een welkome aanvulling zijn geweest.

De katholieke bijbelstichting St. Willibrord

Berustte de uitgave en verspreiding van vroegere katholieke vertalingen uitsluitend in commerciële handen, bij het ontstaan van de W.V. gingen de gedachten uit naar een eigen Bijbelstichting in de trant van het Nederlands Bijbelgenootschap, dat reeds sinds 1814 op zo'n voortreffelijke wijze voor de verspreiding van bijbels zorgt (in 1960 verkocht het 228.076 bijbels of bijbelgedeelten!). Door de nauwe samenwerking van het bijbelgenootschap met het bestuur van de St. Willibrordvereniging werd het mogelijk om samen met het eerste exemplaar van de W.V. aan mgr. Alfrink tevens de stichtingsacte van de katholieke Bijbelstichting St. Willibrord aan te bieden; hiermee eerde katholiek Nederland zijn aartsbisschop ter gelegenheid van zijn verheffing tot het kardinalaat.

We hebben grote verwachtingen van dit initiatief: het kan een centrale worden van de katholieke bijbelbeweging in Nederland. Er is grote vraag naar een goedkope editie van de W.V. Dat in deze offers van de katholieke boekhandelaren zullen worden gevraagd, is duidelijk. Na een eerste strubbeling (*Binnenlands Apostolaat* 1961, 63-69) mag men erop vertrouwen, dat ze in apostolische gezindheid niet willen onderdoen voor hun christelijke collega's. Men ziet ook verlangend uit naar het spoedig verschijnen van de nieuwe vertaling van het O.T. Is er ook geen samenwerking mogelijk met het Bijbelgenootschap bij de vertalingen van de bijbel in de talen van de Antillen en Nieuw-Guinea, waaraan door de protestanten reeds gewerkt wordt?

Bijbellezing

Eveneens op 12 febr. j.l. richtte het Nederlands Episcopaat zich tot alle gelovigen met de Vastenbrief 1961, die uitsluitend handelde over de waarde van de H. Schrift voor de katholiek. Hierin werd gewezen op de nauwe band tussen bijbel en liturgie en aangedrongen op de dagelijkse bijbellezing. Tevens stelde men schema's op voor preken over deze materie. Hoe diepgaand deze confrontatie van het gehele Nederlandse kerkvolk met de bijbel als levensboek is geweest, kan enkel de toekomst uitwijzen.

In november 1960 had paus Johannes XXIII de Schriftlezing in het gezin reeds als maandintentie voor het Apostolaat des Gebeds opgegeven. Dit is voor velen aanleiding geworden om zich hierop te bezinnen. De *Heraut van het H. Hart* verzorgde een uitstekend nummer over bijbellezen, waaraan katholiek en protestant meewerkte. Hierin staat een schema voor Schriftlezing, dat gebaseerd is op het brevier; in één jaar leest men aldus de gehele Bijbel door (één kwartier per dag). Waardevoller is het schema dat de *Heraut* in maart-april j.l. in overleg met het Bijbelgenootschap publiceerde; het centrale thema

hiervan is de figuur van Christus. Het grote voordeel is, dat men uitgekozen teksten leest, die inzicht geven in het heilsgebeuren en de aandacht gemakkelijker boeien dan een *lectio continua* (besteladres: Graafseweg 11, Nijmegen). Ten slotte publiceerde de Heraut aantrekkelijke boekjes (45 cts) over de *H. Schrift, Bijbellezen, Gods Woord* en *Advent met de bijbel.*

In het afgelopen jaar werd op verschillende plaatsen een interkerkelijke bijbelcolportage huis aan huis gehouden met opmerkelijke resultaten. Jammer is, dat hierbij nog geen goedkope katholieke vertaling kon worden aangeboden. Sommigen vrezen, dat door zo'n gezamenlijke actie de verschillen tussen Rome en Reformatie gerelativeerd zullen worden. In katholieke kring raken steeds meer de uitgaven van het Nederlands Bijbelgenootschap in gebruik; in Friesland wordt de friese Bijbel van het bijbelgenootschap zelfs in de liturgie gebruikt.

Bijbelclubs

In sept. 1960 hield rector Sondaal onder de geestelijkheid van Nederland een enquête over Bijbelclubs; een beknopt overzicht van de resultaten vindt men in *Binnenlands Apostolaat* 1961, 99-108 en in dit nummer van *Getuigenis.* Van de formulieren werd bijna 10 percent beantwoord. Vooral in gemengde streken blijken bijbelclubs levensvatbaar te zijn; voor het merendeel worden ze geleid door kapelaans. Slechts langzaam breekt het besef door, dat het inleiden van de gelovigen in de bijbel geen ‚luxe' is in de gewone zielzorg, doch wezenlijk onderdeel van de normale vorming tot geloofsleven. Veel hangt af van de stuwing der geestelijkheid; deze kan een goede leidraad vinden in recente publikaties: de bijbelnummers van de *Bazuin,* die zich uitstekend lenen voor gezamenlijke bespreking; practische voorbeelden vindt men in *'t Heilig Land* 1960-1961 (L. Boer over *evangelie van St. Jan*) ; H. Renckens, *De profeet van de nabijheid Gods* (Lannoo 1961) over Isaias 1-12; P. Drijvers, *Wat de jonge Kerk ons te zeggen heeft* (Spectrum 1960) over de Handelingen; zie ook *Getuigenis* 5 (1960-1961) 230-235, 308-316.

Op vele plaatsen wordt ook geëxperimenteerd met bijbelwaken, vooral bij bijzondere gelegenheden; zie b.v. *Getuigenis* 5 (1960-1961) 223-229 en 3 (1958-1959) 226-235. De ervaring leert dat een goed geleide wake bijzonder inspirerend kan werken. Momenteel houdt pater B. Kiewe (H. Landstichting, Nijmegen) hierover een enquête; concrete gegevens zijn zeer welkom.

Bijbelretraites

Te Noordwijkerhout werden het afgelopen jaar nog drie retraites over *Het ware gelaat van God in de bijbel* gehouden, waaraan 154 personen deelnamen.

Zeven retraites (301 deelnemers) waren gewijd aan het bijbels gemeenschapsbesef: *God en zijn volk in de bijbel.* Bij voorkeur richt men zich tot een gemengde groep (geestelijken, religieuzen, leken). Zo'n eerste oriëntatie in de bijbel als de primaire bron van ons godsdienstig leven is vaak basis voor een totaal vernieuwd geloofsleven. De meegegeven werkschema's blijken vaak nog jarenlang na te werken. Men geeft deze retraites ook voor besloten groepen religieuzen, broeders zowel als zusters. Vanuit België is het contact groeiende.

Ook dit jaar leidde pater L. Terstroet meerdere bijbelretraites te Uden, waarover een andere keer uitvoerig verslag.

Bijbelcursus

In de loop van dit jaar is de bijbelcursus van het *Nederlands Schriftelijk Studiecentrum* afgerond tot 28 lessen. Meer dan 400 deelnemers (merendeels religieuzen) werden hierdoor op de hoogte gebracht van de ontwikkeling der moderne bijbelwetenschap. Voor leiders van bijbelclubs zeer aanbevolen. Culemborg verzorgde eveneens het tweede jaar van de Theologiecursus, die nu de leer over Christus tot centraal thema had. De bijbelse visie op het Christusmysterie vulde niet minder dan 6 lessen. Wie niet terugschrikt voor echte studie, zal hier bijzonder veel vinden.

Theologische *cursussen voor leken,* waarbij de Schrift uiteraard een ruime plaats wordt geschonken, werden op vele plaatsen georganiseerd: in Amsterdam door de Vrouwen van Bethanië; in Den Haag, Hilversum, Eindhoven en Enschedé door de missionarissen van het H. Hart; in Oss, Roermond, Sittard en Heerlen door de Karmelieten; enz. De grote theologische cursus der Augustijnen te Nijmegen vervolgt de opleiding van lekentheologen.

In het *leger* blijken meerdere bijbelclubs te bestaan. In de GeVo-lessen wordt daar ook stof behandeld, die betrekking heeft op de Schrift. De legeraalmoezeniers spraken op de studiedagen van het Militair Pastoreel Centrum te Heeswijk (5-8 april 1961) uitvoerig over de bijbel als ondergrond van onze militaire pastoraal. Voor een massale verspreiding van de bijbel onder de militairen bestaan grootscheepse plannen.

Landelijk en diocesaan vallen nog meerdere initiatieven te melden om bij de *clerus* de bijbelkennis, die ze tijdens hun seminarietijd hebben opgedaan, weer eens op te halen en, waar nodig, met nieuw verworven inzichten te verrijken. In de landelijke cursus over *Het christelijk huwelijk,* door de Katholieke Actie in 1959-1960 georganiseerd, werden ook de bijbelse facetten hiervan belicht. In de zogenaamde Priestergespreksgroepen behandelden bekwame exegeten in dit verband de bijbelse visie op het huwelijk. De conferenties besteden in verschillende diocesen uitvoerig aandacht aan de bijbel; bepaalde fasen van de heilsgeschiedenis worden systematisch door de bijbelprofessoren toegelicht.

Godsdienst, bijbel, liturgie en kerkgeschiedenis vormen op de lesroosters en rapporten vaak nog aparte vakken; in feite gaat men de onderlinge eenheid hiervan steeds meer inzien bij het onderwijs. Het zou aanbeveling verdienen een goed geplande enquête te houden over de wijze waarop men dit probleem in verschillende kringen oplost en met welk resultaat. Hoe problematisch het godsdienstonderricht op *de lagere school* is, bleek weer eens door de uitvoerige discussies in *De Nieuwe Mens* (van maart 1961), *School en Godsdienst* (1961, 263-269), *De Hoeksteen* (aflevering 25), enz. De nieuwe richtlijnen van het Episcopaat (vanaf 1 sept. 1960) mogen de voorbode zijn van meer ingrijpende wijzigingen.

De godsdienstleraar staan reeds vele *filmstroken* ter beschikking. De religieuze werkgemeenschap *Vita et pax* te Schotenhof geeft regelmatig filmstrips over het N.T. uit bij Polygoon, bedoeld voor 5-8-jarigen. De Zusters van Vorselaar lieten 5 filmpjes tekenen om de Blijde Boodschap voor 7- en 8-jarigen te vertolken; een soortgelijke serie verschijnt ook voor 11- en 12-jarigen; hierna zal een groep voor 9- en 10-jarigen de serie compleet maken.

Gramofoonplaten kunnen ook bij het bijbels onderricht van dienst zijn. Artone Gramophone (Haarlem) geeft platen uit met hoorspelen uit het O.T.; de kritiek heeft deze niet onverdeeld gunstig ontvangen. Lumen (Hilversum) begint nu ook met een serie klankbeelden (Bijbelkristallen).

Voor de hernieuwing van het godsdienstonderwijs heeft het *Hoger Katechetisch Instituut* reeds veel gedaan, bijzonder door de Kadercursus voor onderwijzers en de priestercursus, waaraan H. Renckens en J. Weterman als exegeten verbonden zijn. H. J. Kooyman, die in 1957 *Het heilsgeheim der eeuwen* als handboek voor het voortgezet onderwijs publiceerde, heeft nu een bijbels-liturgische katechese in twee deeltjes uitgewerkt, die bijzondere aanbeveling verdienen (*Zoekt eerst het Rijk Gods:* I – *De voorbereiding van het Rijk Gods;* II – *De grondvesting van het Rijk Gods,* Malmberg 1960-1961).

Bijbelse literatuur

De Bazuin wijdde het afgelopen jaar opnieuw enkele speciaalnummers aan de bijbel: *De mens Jeremias, De acht zaligsprekingen, Het Hooglied.* Deze en de reeds vroeger verschenen bijbelnummers zijn zeer bruikbaar in de katechese en bij bijbelclubs. – In Duitsland publiceert Patmos-Verlag te Düsseldorf kleine commentaren op de Schrift onder de titel *Die Welt der Bibel.* Romen en Zonen startte hier ten lande met een soortgelijk initiatief: een nieuwe reeks monografieën, waarin bijbelse begrippen en feiten op eenvoudige wijze worden behandeld. Het ligt in de bedoeling, dat ieder voor- en najaar 4 à 6 deeltjes

verschijnen. Van deze *'Bijbelovertjes'* zijn inmiddels reeds 10 deeltjes uit: *De levende God, Maria, De heilsgeschiedenis, Hemelvaart, Jezus' geboorte en jeugd, De prediking van het woord, De wederkomst van Christus, Volgen en navolgen, Het paradijs, De christelijke eenheid.* De spontane deelname van vele exegeten aan deze serie is een waarborg, dat Romen het geplande tempo van publikatie zal kunnen volhouden. – In *'De boeken van het Oude Testament'* verscheen dit jaar enkel de commentaar van J. de Fraine op Esdras en Nehemias; hiermee zijn de delen over het geschiedwerk van de Deuteronomist en Kronist voltooid. Er bestaat goede hoop, dat het komende jaar meerdere delen in deze serie zullen verschijnen. – Onder de *vertaalde werken,* die dit jaar verschenen, verdienen bijzondere vermelding: J. Comblin, *Hij is verrezen* (Pax 1961), een bijbels-theologisch essay over de centrale waarde van de Verrijzenis; Dom C. Charlier, *Bijbellezen met de kerk* (Romen 1961), een fors uitgegeven inleiding op de gehele Bijbel. Het tweede deel van R. de Vaux, *Hoe het oude Israël leefde* (Romen) zal in januari 1962 verschijnen.

Varia

B. van Iersel, allen welbekend door zijn publikaties in *'t Heilig Land,* promoveerde 26 mei j.l. bij prof. Grossouw te Nijmegen tot doctor in de theologie op een studie over *Der Sohn in den synoptischen Jesusworten.* Op een zeer verwant thema (Mt. 16, 16: *Zoon van de levende God*) doctoreerde de Utrechtse exegeet Th. de Kruyf 15 dec. 1960 aan het Bijbelinstituut te Rome.

Ook dit jaar bezochten weer vele Nederlanders het heilig Land om kennis te nemen van het milieu, waarin God zich heeft geopenbaard. De Assumptionisten van Boxtel verzorgden reizen rond Pasen (28 deelnemers), begin juli (27 man per vliegtuig; ook Petra bezocht) en in september (150 aalmoezeniers en veldpredikers). De paters Franciscanen organiseerden vier bedevaarten (149 deelnemers). Steeds meer gaan katholiek en protestant samenreizen en verbetert de leiding.

In Amsterdam werden in februari-maart joodse verluchte handschriften tentoongesteld, in Nijmegen in maart een uitgebreide collectie bijbels en andere curiosa. Veel belangstelling (vooral van scholen) trekt in Den Haag het Bijbels Museum, van april tot oktober geopend (Willemskerk, Nassaulaan 12); men vindt hier ook diorama's opgesteld die bijbelse gebeurtenissen uitbeelden. In Tilburg is de H. Hartstoet beroemd geworden, waaraan katholiek en protestant deelneemt; wie van fleurige bijbelse taferelen houdt, moet begin juni deze creatie van Luc van Hoek gaan zien.

Uit het bovenstaande blijkt, dat 1961 voor de bijbelbeweging een uitermate vruchtbaar jaar is geworden. Voor de toekomst verwachten we veel van de katholieke Bijbelstichting (goedkopere editie van W.V., nieuwe vertaling van het O.T., enz.). De bijbelse vernieuwing zal de oecumenische contacten versterken: christenen van alle gezindten kunnen elkaar het meest fundamenteel ontmoeten rond het Boek van de ongedeelde Kerk. Voortdurende omgang met Gods Woord zal tot een werkelijk oecumenische mentaliteit leiden. Aan zielzorgers en katecheten de taak om deze groei positief te bevorderen.

Maria's groei in geloof

DOOR M. BRUNA

De laatste jaren heeft, in verband met een meer bijbels georienteerd denken en bidden, de figuur van de Moeder Gods ruime aandacht gevonden. Nu niet om telkens nieuwe 'eretitels' te bedenken, maar in bezinning op de gronden van haar zielehouding, zoals we die in de evangeliën (vooral bij Lucas en Johannes) bespeuren. Het beeld dat we dan voor ons zien oprijzen is dat van de grote geloofs-heldin, tevens eerste 'christin', eerste gelovige in het Nieuwe Verbond; en daarom ook op heel bijzondere en vruchtbare wijze betrokken bij Christus' Verlossingswerk.

We willen over dit tema, dat reeds vaak en mooi bemediteerd is (bijv. door Guardini in een der eerste hoofdstukken van *De Heer*) enkele gedachten geven, eenvoudig zoals die ons tijdens de jongste Goede-Week-dagen voor ogen kwamen te staan. Om dit zo diepgaande onderwerp, waar heel het Scheppings- en Verlossingsplan zich in weerspiegelen, te kunnen bespreken onderscheiden we in Maria's geloofsleven vier 'groeifasen', die kulmineren op de hoge, duistere en smartvolle top van Calvarië. Want 't gaat over het *geloofs*-leven van de moeder des Heren, dus juist over haar pelgrim-zijn in overgrote ontbering. Hij die zou menen dat hier alles toch wel sterk in mineur wordt gehouden diene te bedenken, dat het einddoel hier niet ligt bij de Kruisdood en de 'hulp' welke de moeder hierbij bood, maar bij de Verrijzenis.

Beide zijn echter onverbrekelijk verbonden, en als we ditmaal vooral over de moeder van Smarten spreken mag de lezer nooit vergeten, hoe de duisternis van Golgotha pas zijn eigenlijke vervulling vindt in de glorieuze dageraad van Paasmorgen — tevens beeld van de 'bruiloft van het Lam' aan het einde der tijden (Apok. 21, 9 vg).

De boodschap van de engel Gabriël (Luk. 1, 26 vg).

Het begin van het Nieuwe Heilsverbond ligt duidelijk bij de vleeswording van het Woord Gods, dus bij de boodschap van de engel aan Maria. Een gebeurtenis die, menselijk gesproken, op een bepaald 'moment' plaatsvond maar tevens de Eeuwigheid midden in de tijd plaatste, zodat deze hierdoor geheel en al werd doorlicht. Gods bliksemlicht 'sloeg van boven in'.

Dit zijn theologische gevolgtrekkingen die voor de hand liggen, en bijvoorbeeld al prachtig worden verwoord in het begin van het St. Jansevangelie (Joh. 1, 1-14). Hierom verbaast ons min of meer de wel bijzondere, maar tevens zo echt menselijke reaktie van de maagd van Nazaret. Het gehele tafereel is van een prille puurheid, vol blank voorjaarslicht, tevens in wezen eenvoudig, ook wat Maria's antwoord en gedrag betreft ('een kind kan dit begrijpen'). Het zou ons bijna kunnen doen vergeten dat we hier in het hart staan der gehele heilshistorie, en dat hier eindeloze perspektieven opengaan.

Dit volksmeisje was geen 'super-mens', en werd ook niet bij de komst van de engel al dadelijk ten volle ingewijd in de betekenis van wat zich aan haar voltrok. *Wij* lezen Lukas' relaas in 't licht van een theologisch denken van bijna twintig eeuwen. Maria kende natuurlijk wel de Wet en de Profeten, leefde ook in de sfeer van Messias-verwachting die toen bijzonder sterk was. Maar wie was die 'Messias'? Ook de maagd van Nazaret had hier maar een vaag beeld van, en de woorden van de engel geven wel houvast aan haar denken, maar brachten nog volstrekt geen theologisch inzicht zoals we nu kennen, of zoals St. Jan later in het begin van zijn evangelie heeft verwoord — echter ongeveer een eeuw later, toen de Christus zich al lang

verder had geopenbaard, en de kennis der Openbaring al een hoge vlucht had genomen.

Er is bij Maria wel degelijk verwarring, aarzeling, onzekerheid. Zelfs een zekere 'angst', omdat heel haar eenvoudig, in dit dorpsmilieu geborgen meisjes-bestaan, met het uitzicht op een gelukkig huwelijk, nu wordt 'opengebroken'. Zij voelde inderdaad de bodem onder zich wankelen, dreigde als 't ware weg te zinken in onzekerheid en duisternis, en heeft toen in een sublieme geloofs-daad, gesteund door de Geest die haar op dit ogenblik geheel in bezit nam, àlles aanvaard. In lichtende duisternis en in slechts nog in God verankerde, volkomen onzekerheid, die evenzeer grote vreugden als diepe pijn omvatte.

Van nu af was haar eigen omgeving voor haar min of meer 'vreemd' geworden, moest zij 'pelgrimeren' èlk moment van dag en nacht. En bij de pijn die zij, de reine met het grote meisjes-moeder-hart, al lang had moeten dragen om de zonde, het leed, de haat en àl 't lelijke in deze wereld, voegde zich nog het onbegrip bij een omgeving, die het nieuwe wonder in haar niet begreep, niet begrijpen kón. In zo'n geval groeit wanbegrip steeds uit tot haat tegenover een, die 'anders durft te zijn'.

En toen de man, die haar was toebedacht en die zij oprecht liefhad, een tijd daarna zijn grote verdriet moest trachten te verwerken, en zijzelf de mogelijkheid van openbare schande, en zelfs de voltrekking van de Wet: 'haar medeburgers zullen haar stenigen' (Deut. 22, 20) onder de ogen had moeten zien, begreep zij reeds dat een 'Kruis' haar overal zou volgen. De schaduw hiervan was toen al zo groot dat alleen de vreugden van haar omgang met God, de Bruidegom van Israel, waarvan haar 'Magnificat' getuigt (Luk. 1, 46 vg.) haar het bestaan nog feitelijk mogelijk maakten. 'Het is niet om te lachen dat Ik je liefheb' — dit woord van de Heer tot een der latere mystieken werd toen al in dit simpele meisje-in-verwachting bewaarheid op een wijze, die aan ons begrip ontstijgt.

Slechts op één wijze was dit nog 'te dragen'. Zij moest zichzelf geheel vergeten, geheel 'sterven' aan zichzelf, pure 'leegte' worden voor God, zodat Deze geheel en al de beschikking over Zijn bruid had. Zij moest zijn en was ook — volgens Jahwehs genadige beschikking — als een kristallen vaas, waarin niets het licht nog kon tegenhouden, en die daarom ook geheel 'vol genade' stroomde. Hier werd het eeuwige Zonlicht in 'gevangen', om dan vandaar uit tot in eeuwigheid àlle schepsel te verlichten. Vooral ook de gewone, bezoedelde mensen, lemen vaten vol vuil. En Maria, de 'Geestes-vaas' (zoals de litanie haar noemt) leerde ook op de duur steeds beter beseffen, bij het groeien van haar moederzijn, dat haar bestaansgrond juist hierin lag: de mensen te helpen gezuiverd te worden van hun onreinheid, zodat ook hun ziele-vaas de schat van het goddelijk leven zou kunnen dragen.

De Opdracht in de Tempel (Luk. 2,22 vg).

'Zie, dit Kind is bestemd tot val of opstanding van velen in Israël, tot een teken dat weersproken wordt, opdat de gezindheid van vele harten openbaar moge worden; en ook uw eigen ziel zal door een zwaard worden doorboord'.

Zo sprak de oude Simeon in de Tempelhof na de lofzang die hij, met het Kind in de armen, had doen horen, terwijl Josef en Maria 'verbaasd toehoorden' (vers 33). Het door Lukas getekende portret krijgt een trekje erbij. Bij nog vrij vage contouren komt een enkele, scherpgetekende streek, scherp als een zwaard.

Dit beeld kerfde zich ook als 't ware in 't hart van de moeder — zich nog niet bewust van de vorm der feitelijke vervulling, op de heuvel, die een half uur lopen van de Tempel verwijderd lag, nu in vredig voorjaarslicht. Maar de uiteindelijke gevolgen van haar 'fiat' in Nazaret tekenden zich nu scherper af in de nevel van het nog-maar-half-begrijpen ('zij hoorden verbaasd toe'). Dit inzicht zou nog lang moeten groeien, bij voortdurende op de Schrift steunende overweging door deze stille, vriendelijke, jonge moeder, bijna omver geduwd in het woelig beweeg van andere pelgrims in de Tempel des Heren — zo'n gewoon volksmeisje maar (waar de een of andere omstander wel naar wilde lonken) als verloren in deze weidse, lawaaiige hal-

len — maar in één punt van haar ziel harder dan diamant. Haar 'fiat', haar 'Ja' bleef aarzel-loos gehandhaafd, ook al boorde zich reeds nu een geheime pijn in haar boezem. En zij aanvaardde, aanvaardde maar en bleef aanvaarden, ook de komende jaren van Jesus' jeugd. De vlucht voor Herodes' soldaten (Mt. 2, 16 vg) gaf hierbij niet zoveel pijn als 't steeds dieper doorgronden van de geheimen in en om haar, die zij voortdurend bleef 'overwegen in haar hart'. Een pijn echter, die ook nu slechts gedragen kon worden als noodzakelijke keerzijde van moeder-vreugden, zó puur en jubelend als nog nooit een mensenkind had ondervonden. Ook het Magnificat bleef nazingen.

Wedervinding van de twaalfjarige Jezus (Luk. 2, 41 vg).

Het voorval is bekend genoeg, en in de kunst herhaaldelijk afgebeeld. Het behoort ook tot de 'vreugdevolle geheimen' van de Rozenkrans, maar 't getuigt van groeiend bijbels besef dat men het smartelijke in deze gebeurtenis nu eerder op de voorgrond ziet staan.

En dan niet zozeer wegens de gewone ongerustheid van ouders, die hun enige, innig geliefde kind op reis enkele dagen kwijtraken — ongerustheid die bij de wedervinding al spoedig vergeten pleegt te zijn. Het slot van *dit* verhaal opent als een nieuwe zee van schrijnend leed. 'Zijn moeder zei tot hem: Kind, waarom hebt ge ons dit aangedaan? Denk toch eens, met wat een pijn Uw vader en ik naar U hebben gezocht. — Maar Hij antwoordde: Wat hebt ge toch naar Mij gezocht? Wist ge dan niet, dat Ik in het huis van mijn Vader moest zijn? — Zij begrepen echter niet wat Hij daarmee bedoelde' (v. 48-50).

Jezus stoot als 't ware Maria en Josef nog eens extra van zich af, bij alle gehoorzaamheid in het natuurlijke vlak. Hier voltrekt zich een geestelijke scheiding, en het Kind verheft zich daarin torenhoog boven de niet-begrijpende ouders. Hij geeft ook de volledige verklaring voor Zijn optreden, dat zijn ouders zo verbaast, maar wéér: 'zij begrijpen Hem niet'. Hier doet zich een afgrond open, de afgrond tussen mens en God.

Zo was het inderdaad, maar dan zuiver naar het tegenstellingsaspekt bezien. Want vooral de moeder had reeds een geestelijke groei achter de rug (waarvan we enige lijnen hebben geschetst). En bij dieper overwegen van dit Tempelvoorval begonnen zich in haar ziel bepaalde lijnen nog scherper af te tekenen. Zij 'bewaarde alles wat er gebeurd was in haar hart' (v. 51) als een zaad voor geestelijke groei, die zich steeds verder ontvouwde. Zij, die haar Kind liefhad met een liefde, zo groot en zuiver als deze aarde nooit had aanschouwd, moest er steeds meer innerlijke afstand van doen. En de gewone, vaak pijnlijke verwijdering tussen een moeder en haar zoon, als deze haar begint te ontgroeien en nu ook de 'geestelijke navelstreng' wordt doorgeknipt opdat het kind zichzelf moge worden — dit zo echt menselijk, vreugdevol-tragisch gebeuren werd hier herhaald op eindeloos hoger niveau.

Zodat hier bewaarheid werd in het hart dezer moeder: bij eigen, diep ondervonden beroofd-worden en 'ontlediging', bij groeiende duisternis tevens kwam – nadat en omdat deze voorwaarden vervuld waren – een groeiende vreugde om Gods plannen met het mensdom, om verlossings-perspektieven, om genadevolle vervulling der Schriften, die langzaam, maar onweerstaanbaar sterk zich aftekenden. Hier waren bijna ondraaglijke spanningen, maar tòch te dragen bij de volkomen ootmoedige Maagd, wier geest en hart niet zelden fel bewogen werden door twijfel, angst en onzekerheid, maar wier 'fiat'-houding, dwars door dit alles heen, toch steeds ongebroken bleef. Haar 'Ja' kende geen schijn van ontrouw, ook al was zij volop mens in alles, wat geen zonde insluit.

In dit verband willen we toch ook iets zeggen over de rol van de vader, Josef. Een typische achtergrond-figuur, zozeer dat het vijftien eeuwen heeft geduurd voor de godsvrucht der gelovigen zich bijzonder met hem ging bezighouden. Maar dit maakt ons toch opmerkzaam: want achtergrond-figuren hebben nu eenmaal in het Godsrijk, met zijn merkwaardig stelsel van maten en gewichten, vaak een heel bijzondere taak.

Moeten we ons niet voorstellen dat bij

Josef, Davids zoon, zich een dergelijke geestelijke groei voltrok, zij het op wezenlijk lager plan? Hij hoorde maar tot de 'aarden vaten', en werd zich daarvan steeds dieper en feller bewust, juist in de omgang met de moeder en het Kind, die hem steeds verder 'ontstegen'. Toch gold ook hier weer dezelfde mystieke groeiwet; zodat hij het feit van zijn minder-zijn in volkomen eerlijkheid aanvaardde, dus steeds meer, in zijn omgang met de Bron van alle waarheid, naar de waarheid leerde leven, en in omgang met de puurste genade-uitbloei steeds meer zichzelf hieraan leerde 'optrekken'. Ook hier dus een telkens opnieuw zichzelf-verliezen om zichzelf in hogere, vrijere, vruchtbaardere liefdessfeer te hervinden, een sterven-aan-zichzelf om tot telkens hoger leven te herrijzen. Zo heeft de eenvoudige timmerman, de eerste gelovige man in 't Nieuwe Verbond, het grote mysterie van kruis en opstanding op geestelijke wijze reeds doorleefd, en kon hij zijn eigen taak en plaats, volgens Gods plan, vervullen.

Toen het heilig gezin naar Nazaret terugkeerde heerste er onder deze drie een merkwaardige stilte; er was ook zóveel – maar nooit is een stilte meer vervuld geweest van hogere melodie – als het murmelen van de heldere bron, waar zij zwijgend hun dorst lesten.

De moeder onder het Kruis (Joh. 19, 25-27).

'Bij Jesus' kruis stonden zijn moeder, de zuster van zijn moeder, Maria de vrouw van Klopas en Maria Magdalena. Toen Jesus zijn moeder zag en naast haar de leerling, die Hij liefhad, zei Hij tot zijn moeder: Vrouw, ziedaar Uw Zoon. Vervolgens zei Hij tot de leerling: Ziedaar Uw moeder'.

Zo goed als de bitterste minuut van het boven alles bittere uur op Golgotha voor de Zoon Gods het bereiken van de hoogste top van liefde en zelfverloochening betekende – want 'geen groter liefde kan iemand hebben, dan dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden' (Joh. 15, v. 13) – zo gaf nu ook de moeder, gehéél medelevende met en opgaande in het lijden van Hem, die nog steeds haar Kind gebleven was, Hem het laatste zielebloed wat in haar aanwezig was. De 'vaas' van haar leven stroomde, druppelde nu geheel leeg, in uiterste duisternis. Maar één besef bleef toch aanwezig in haar ten uiterste toe gemartelde geest – en dit hield haar wankelende lichaam nog rechtop bij het 'Mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten' dat ook uit haar ziel kwam – dat dit alles niet zinloos was, maar zó diepe zin bezat dat zij juist daarom in niet-begrijpen moest rondtasten.

Wat kon zij anders doen dan haar *fiat* blijven herhalen, dat nu zijn uiterste konsekwentie vond? De magnificat-klank in haar ziel was verstomd – behalve dan als een laatste houvast, strohalm waar zich een mens aan vastklampt die in de diepte dreigt te verzinken, teken van een verre, verre mogelijkheid, dat na deze nacht der nachten toch nog een lichtende dageraad zou volgen.

Zo bleef zij tot 't laatste toe, tot bij het water en het bloed uit de geopende zijde, Jesus volgen en begrijpen, ook in haar moederlijk zich geven aan alle door leed getekenden, eenzamen en wanhopigen, verachten en vertrapten op deze wereld. Met haar Zoon schouwde ze door alle omhulling heen, bespeurde in het spotten op Golgotha's top slechts de eindeloze ellende en verzieking van geest, zodat ze den Vader slechts vragen kon om medelijden met zoveel ziele-miserie. 'Vergeef het hun' – (zie Luk. 23, 34). Het moest zo zijn, tot aller heil.

Zelfvergetelheid ten-einde-toe: een schoner, maar ook smartelijker moederschap, met eeuwig perspektief, was wel niet denkbaar. Maar ook: om dit vrijwillig zich geven, tot op 'onmogelijke' wijze toe, werd zij hier in uiterste barensnood moeder der gelovigen, moeder der Kerk, moeder van 't komende Godsrijk. Ook 'moeder van haar eigen volk'? Wie zou er aan willen twijfelen waar zij, in innigste vereniging met Jesus, zo geheel en al dienstbaar was geworden aan de Messiaanse verwachting, die juist in Israel leefde? (zie ook Rom. 11).

Boekbespreking

I. BIJBEL

J. WINANDY, *Le Cantique des Cantiques* (Coll. Bible et Vie chrétienne), Maredsous/Casterman, 1960. 21 14,5 cm., 176 blz., 69 Fr.

Geen bijbelboek wellicht is het voorwerp van zoveel uiteenlopende interpretaties als het Hooglied. D. Winandy is een resoluut voorstander van de ,literalistische' interpretatie. In zijn zeer lezenswaardige inleiding en door een oorspronkelijke tekstvertaling met commentaar wil hij hier de volgende thesis verdedigen: naar zijn letterlijke zin is het Hooglied niets anders dan een lied of een bundel liederen op de natuurlijke liefde tussen een jonge man en een meisje; later werd het door een schriftgeleerde op naam van Salomon gezet, hier en daar gewijzigd en van glossen voorzien, waardoor het een sapiëntieel karakter kreeg. Dat met deze studie van Dom Winandy alle problemen aangaande het Hooglied uit de weg geruimd zijn, zal wel niemand beweren, doch het loont zeker de moeite de zaken ook eens van deze kant te bekijken. D. A. G.

M. LEMOINE, C. NOVEL, *Christus unser Erlöser*. Düsseldorf, Patmos-Verlag, 1959. 19 x 12 cm., 104 blz.,
T. MAERTENS, *Der Geist des Herrn erfüllt den Erdkreis*. Id., 115 blz.,
H. LIGNÉ, *Zelt Gottes unter den Menschen*. Id. 1961. 124 blz.

De reeks waarin deze drie werkjes verschenen zijn (Die Welt der Bibel) wil tegemoet komen aan het algemeen groeiend verlangen naar meer kennis van de bijbel en meer vruchtbaar gebruik ervan, o.a. door een theologisch uitdiepen van bijbelse begrippen en thema's. Zo wordt in het eerst vermelde deeltje het begrip ,verlossen' behandeld, omdat een dieper inzicht in de oudtestamentische betekenis van dit woord, noodzakelijk is voor een juister inzicht in de rol van Jesus ten onzen opzichte. Het tweede onderzoekt de verschillende betekenisinhoud, die aan het woord geest gegeven werd in het O.T., om ten slotte in het N.T. de Heilige Geest, de derde Persoon van de H. Drievuldigheid aan te duiden. Het derde deeltje gaat over de tempel van Jerusalem, de rol die dit Huis Gods gespeeld heeft in de Joodse godsdienstbeleving tot het vervangen werd door de geestelijke tempel van de Kerk: het gaat ten slotte om het mysterie van het verblijven van God onder de mensen. Deze boekjes zijn zeker zeer geschikt om de bijbel in zijn theologische diepte te leren lezen en vatten. D. A. G.

F. WILLAM, *Leben Jesus im Land und Volke Israel*. Zweiter Band, mit 25 Bildern. Freiburg, Herder, 1961. 21 x 14 cm., 392 blz., geb. DM 23,50.

Reeds jaren is, ook in ons taalgebied, het ,Leven van Jesus' van Willam zeer gunstig bekend. In het Duits heeft het met de onlangs verschenen 10e uitgave zijn 66e duizendtal bereikt. Dit tweede deel wil een aanvullend deel zijn op het eerste. Schr. beperkt zich hier tot het openbaar leven van Jesus, zonder de passie. Hij geeft ook een korte bespreking van de geslachtslijsten. Uitvoerig behandeld wordt de verhouding van Jesus tot vooraan staande figuren als Johannes de Doper, Herodes Antipas, en tot de bevolking van Kapharnaüm. Wij krijgen er ook een interessante kijk op de secte van Qumran en op de farizeeën en hun houding tegenover Jesus. Ook aan de parabels wordt bijzondere aandacht geschonken. Dank zij de bevattelijke en levendige manier van voorstellen en de bevoegdheid van de schr. zullen niet enkel zielzorgers en godsdienstleraren maar ook de leken dit boek met vrucht ter hand nemen. D. W. V.

F. WILLAM, *Die Welt vom Vaterunser aus gesehen*. Freiburg, Herder, 1961. 19,5 x 12,5 cm., 144 blz., geb. DM 9,80.

De bekende auteur van „Het Leven van Jesus" brengt ons nu een commentaar op het Onzevader. Men verwachte hier geen exegetische uitleg, elke wetenschappelijke

allure is hier ver te zoeken. Het boekje wil eenvoudig helpen om meditatief binnen te dringen in de tekst van het Onzevader. Wel worden de beden toegelicht met andere woorden en feiten uit het leven van Jesus, doch hierbij gaat de schr. eerder schilderend dan verklarend te werk. Dit gemis aan een exegetisch fundament zal ongetwijfeld sommigen ontgoochelen, terwijl anderen het liefst zó zullen hebben. Het bevat in elk geval veel goede gedachten, die iedereen met vrucht zal kunnen ter harte nemen. D. A. G.

C'est fête en l'honneur de Yahve, par Dom THIERRY MAERTENS, O.S.B. Collections: „Thêmes bibliques", Ed. Desclée de Brouwer, Bruges; 224 p.; 90 FB.

De schrijver van dit boekje is docent aan de facultés catholiques de Lille en een der voornaamste medewerkers van de pastorale revue „Paroisse et Liturgie". Hij interesseert zich zeer in de mogelijke evolutie der katholieke riten en in de aanpassing der christelijke catechese aan het bevattingsvermogen en de uitdrukkingswijze van de huidige mens, vooral ook van de mens uit de nieuwe culturen die hun intrede doen in de Kerk. In deze geest heeft hij ook het bovengenoemde boekje geschreven. Zonder te veel wetenschappelijk apparaat gaat hij na hoe het uitverkoren volk zijn feesten heeft overgenomen uit de algemeen menselijke en godsdienstige feesten van de volkeren in het milieu waarin het opgroeide. Het vond daar, bij nomaden en landbouwers, vruchtbaarheidsriten, bloedriten, eerstelingenoffers, nieuwemaansfeesten, nieuwjaarsfeesten, oogstfeesten en sabbatdagen. Het heeft die overgenomen, daarbij echter zorgdragend ze in te passen in zijn eigen systeem van streng monotheisme en ze te verrijken met een hoger zedelijk besef. Zo ziet men een langzame en voortdurende selectie zich voltrekken, die de godsdienstige en zedelijke inhoud ervan steeds zuivert en verheft. Tenslotte komt zij uit bij een heel eigen betekenis, die, verheven tot een nieuw-testamentisch niveau, kon worden tot onze Paas- en Pinksterviering en onze Zondagsheiliging. De schrijver ontdekt zo een gemeenschappelijke noemer tussen heidense, joodse en christelijke feesten, zonder te vervallen in een ondiep syncretisme. Voor practische doeleinden kan men zijn boek gerust leggen naast de werken van G. van der Leeuw en andere schrijvers die zich met dit onderwerp hebben beziggehouden. Bijbelgeleerden, katecheten en liturgisten zullen het met genoegen en met veel nut bestuderen.

Dr. F. v. d. Heijden, O.Praem.

Mgr. L. CERFAUX, *La voix vivante de l'Evangile au début de l'Eglise.* (Collection: 'Bible et Vie Chrétienne'). Tournai – Paris, Casterman, 1958, 2e Edition revue.

Van dit boek is in 1959 een Nederlandse vertaling verschenen onder de titel: „De levende stem van het evangelie" bij Lannoo, Tielt-Den Haag. Wij volstaan met te verwijzen naar de bespreking van deze vertaling in „Getuigenis" IVe jrg., nr. 3, 1960, blz. 240. Met het oordeel, dat dit boek voor velen een openbaring kan zijn, stemmen wij van harte in. J. M.

LITURGIE

P. ANCIAUX, *Het sacrament der boetvaardigheid* (reeks Woord en Beleving), Tielt/Den Haag, Lannoo, 1961. 20 x 13 cm., 205 blz., ing. 74 Fr, geb. 98 Fr.

Dat dit werk van Mag. Dr. Anciaux reeds aan zijn derde druk is, bewijst wel dat het aan een behoefte tegemoet komt. De biecht is inderdaad het sacrament waarrond bij veel gelovigen het meest vragen blijven bestaan en dat bijgevolg ook het meest blootgesteld is aan het gevaar in discrediet te geraken. Wij vinden hier het wezen, de geschiedenis en de vorm van de kerkelijke boete behandeld. Schr. doet het ongetwijfeld op zeer grondige wijze maar o.i. wat té geleerd, te schools en te abstract voor de grote meerderheid zelfs van de ontwikkelde leken. Ofschoon de leer en de opvattingen in zich zeer juist zijn, vrezen wij dan ook dat velen hier niet zullen vinden wat ze zochten aangaande de grote werkelijkheden van zonde, bekering en rechtvaardiging. Zou het dan onmogelijk zijn die geloofswaarheden op een nieuwe, frisse wijze te benaderen, opnieuw te doordenken en uit te

drukken in een taal, die ook niet scholastiek gevormden kan aanspreken? Maar bij degenen die niet terugschrikken voor ernstige studielectuur, zal dit werk zeer veel goed kunnen doen en wellicht veel verwarde en onjuiste opvattingen rechtzetten.
D. A. G.

Mgr. J. E. DE SMEDT, *Het priesterschap van de gelovigen.* Tielt/Den Haag, Lannoo, 1961. 20 x 11,5 cm., 160 blz., ing. 50 Fr, geb. 75 Fr.

Dit is een herderlijke brief van Z.Exc. de bisschop van Brugge, uitgegeven in de vorm van een aantrekkelijk boekje. In een heldere uiteenzetting, die gelukkig niets van een theologisch tractaat heeft, wijst de schr. priesters en gelovigen op hun priesterlijke waardigheid, gevolg van hun toebehoren tot het Godsvolk, en op de verplichting van zelfheiliging en apostolaat, die daaruit voortvloeit. In het tweede deel behandelt hij de verhoudingen van het volk Gods tot zijn herders, het ministeriëel priesterschap. Dat een bisschop een herderlijk schrijven tot zijn volk richt over een dergelijk onderwerp, is wel een verheugend teken des tijds. Baanbrekende ideeën moet men er niet zoeken, maar wel een samenhangende synthese van wat in de laatste jaren gerijpt is op het gebied van kerkbewustzijn. De betekenis van dit schrijven, gaat dan ook ver de grenzen van het bisdom Brugge te buiten. D. A. G.

PAUS LEO DE GROTE, *Preken voor het liturgisch jaar,* vertaald en ingeleid door Dom. F. Vromen, O.S.B. Oosterhout, St-Paulusabdij, 1961. 19 x 12,5 cm., Tweede deel: Veertigdaagse Vasten en Quatertemperdagen, 143 blz.; Derde deel: Paasmysterie, 176 blz.; Vierde deel: Verschillende feesten, 106 blz., *f* 4,50 (65 Fr) per deel.

De vierdelige reeks preken van St.-Leo, waarvan wij in de vorige jg. het eerste deel al besproken hebben, is hiermede compleet. Deze delen moeten in niets voor het eerste deel onderdoen. De vertaler heeft zich door hetzelfde beginsel laten leiden: in het Nederlands zo weinig mogelijk laten verloren gaan van het majestueuze karakter en de stijlverfijning van het origineel, en toch een vlot leesbare tekst leveren. Daarmede hebben wij nu voor een ruimere lezerskring een keur van sermoenen van deze bij uitstek liturgische predikant, wat zeker in staat is op allerlei wijzen onze huidige verkondiging en liturgiebeleving ten goede te komen. D. A. G.

H. RAHNER, *Himmelfahrt der Kirche.* Freiburg, Herder, 1961. 24 x 15 cm., 26 blz., DM. 3,80.

Deze rede door Hugo Rahner in 1960 te Freiburg gehouden bij de ontvangst van kardinaal Bea, is zeer keurig uitgegeven. De auteur wijst op de onvermengde vreugde aan de Kerk, die in oud-christelijke hymnen en andere teksten tot uiting komt, en trekt een parallel tussen de hemelvaart van Maria en die van het verloste mensdom, zoals zij zich voltrekt in de Kerk.
D. W. V.

GUARDINI, *De zondag, gisteren, vandaag, altijd.* Tielt/Den Haag, Lannoo, 1961. 19 x 11 cm., 88 blz., ing. 38 Fr.

Deze diepzinninge en toch heldere beschouwingen willen de volle betekenis van de christelijke zondag toelichten en er de onvervangbare waarde van aantonen. Zij zijn een diepdoorvoelde verdediging geworden van de Dag des Heren, tegen alle andersgerichte tendenzen, die zich menen te kunnen baseren op sociologische, of ekonomische gronden. D. A. G.